PECIJA
PRIČE

PECIJA PETROVIĆ

PRIČE

ZAGREB MCMXXXI

IZVANREDNO IZDANJE MATICE HRVATSKE
ZA GODINU 1931

TISAK ŠTAMPARIJE GRAFIKE (S. KOVAČIĆ) U ZAGREBU

KRIŽALJKA

Kakav rat, kakvo li vađenje zuba, kakve plombe, kakvo li brijanje, i kakvi vjerovnici, — sve je to sitno, maleno prama onom nečem, što je, — po sudbini valjda, — oduvijek navaljivalo, a i još danas navaljuje patnju na moj život.

To su sitnice. Jest. One su to, što mute moju životnu radost, i što me nagone na strašnu misao, da mjesto pečene janjeće glave metnem preda se isto toliki komad strihnina i da se otrujem.

Te sitnice usudno niču po mom životu, kao pečurke. I često. I jedna za drugom. I jedva, da se jednoj i posljednji končić pokida, iskrsava druga, onda treća, i tako redom. Velim Vam, da se skončam, pa — to.

Do nedavna mučila me je tako jedna sitnica. No, ne strašno. I ne tako jako osjetljivo. Moglo se snositi. I kamo puste moje sreće, da je tako i ostalo. Al' nije. Kao komad mutna oblaka, navuklo se, odjedamput, u času i nenadano na to sve, i na svega mene nešto još strašnije i užasnije. Nešto, — nešto, — ah, bogorodice sveta, smiluj mi se!

I to sve iz čista mira, čitajući novine u kavani. Novine su, naime, moja najmilija lektira. Iz njih ja saznam sve. I tko se razveo sa ženom, i tko se oženio, i tko je otrovao punicu, i tko se objesio. Sve. I tko je provalio u čiji stan, i tko je pronevjerio novac u banci, i tko se utopio, i tko je koga ubio. Velim vam, — sve. Da mi nema njih, ne znam, iz čega bih ja crpao svoju duševnu hranu.

I jednog dana listajući, i gutajući te novine zapelo mi je za oko to »nešto«, to, tako zvano »nešto«, — nešto, što je naprečac poremetilo čitav moj duševni mir iz temelja, i sasuljalo na moju dušu jad. Golem.

Bila je to križaljka. Jest, križaljka. Najobičnija križaljka.

Ja sam je gledao, razgledavao, okretao, i u meni se polako i na tenane rađala i razgarala želja, da se okušam, mogu li je riješiti, razmrsiti. I čim je ta želja bila jača, veća, — ta je križaljka postajala za me, iz časa u čas, zamršenija i mutnija. I odluka, da je riješim, počela je pomalo malaksavati, srozavati se, a onda opet, u času, rasti, pokretati se, dizati, kao talas, i do prkosa.

— Ja je m o r a m riješiti!... govorio sam sam sebi, namiještajući se i sagibljući se nada nju, kao da tražim zlato.

Sva ona stajala je preda mnom lijepo nacrtana, isprekrštana crtama, i išarana brojkama. Ispod nje dolje ocrtavali su se, u sitnim slovima, zadaci.

Ja sam odahnuo. Odahnuo teško, duboko, kao da se spremam na kakav težak, mučan rad, izvadio olovku, i počeo:

Jedan vodoravno: »Tri jednaka samoglasnika«, — glasio je zadatak. Tri jednaka samoglasnika! To bi već znao. To su tri »a«. Ili tri »e«. A može biti, da su i tri »i«. A mogu biti i tri »o«. Sad, što je, gospode Bože? Da vidimo jedan okomito: »Vrst ženske odjeće!« Hm! Vrst ženske odjeće! I makar sam ja po svom iskustvu i godinama točno znao, kako se žene ne samo oblače, nego, kako se čak i svlače, ja se ipak nisam mogao domisliti, kakva bi to vrst njihove odjeće bila. Kroz moj mozak vrvile su njihove toalete zimske i ljetne, večernje i danje, vrvilo sve, što je na njima od cipelica, pa do glave, — utaman. Počela me zahvaćati nevoljkost, u kojoj je potmulo treperio sve jači prkos i krajičak nade, da ću se možda ipak domisliti.

Al' ja se nisam domislio. S poljuljanom nadom ja sam prešao na broj dva vodoravno. Možda ću, ipak, nekako izgi ljati: Čitam: Broj dva vodoravno: »Isto što i broj šesnaest okomito«. Prizrak nade kao da je postao svjetliji. Tražim broj šesnaest okomito. I opet čitam: »Inicijali poglavice jednog indijanskog plemena«. I kao da sam lupio glavom o nešto tvrdo, moje su se misli uskomešale na čas, — i odjednom zastale. Zastale očajno, mučno. »Poglavica jednog indijanskog plemena«, — ponavljao sam prazno, i kao daleka jeka, i u osjećanju bolesnog uvjerenja, da ni to ne znam, ja sam se izvio, digao glavu i počeo zuriti dugo i nesvijesno, — nesvijesno i dugo u komad ulice...

A minute su prolazile. I sati su prolazili. I ljudi su prolazili, i sve je prolazilo, — a ja sam još uvijek zurio i gledao...

Kao iza sna prenuo sam se. I u kratkoj nedoumici, da li da tu križaljku bacim k vragu, i da je se manem, ili da je uzmem sa sobom, — ja sam izvadio nož, pažljivo je izrezao i metnuo je u džep u mutnoj odluci, da je riješim, pa bilo šta bilo.

Moji su se zgranuli, kad sam došao kući.

— Pa, gdje si ti?...

— Zašto?...

— Kako možeš tako kasno dolaziti?... I dati čekati na sebe... U najmanju ruku, to je nepažnja!... I nedostojna nas!...

Taj kasni dolazak, pa ta njihova ljutnja, pa onda to čekanje na podgrijani ručak, sve je to u meni stvaralo zlovolju i neraspoloženje.

I ručalo se bez teka. Bezvoljno. I skoro šutke. Odluka, da moram riješiti tu križaljku tinjala je u meni kao tanka, al' svijetla luč.

I zato sam odmah poslije ručka otišao u svoju sobu, razuzurio se, legao na otoman, izvadio križaljku, raširio je pred sobom, i počeo sricati.

Broj tri vodoravno: »Stara, a i moderna športska potrepština«. Ni pojma. Da vidimo, što je okomito. Broj tri okomito: »Gledanje u daljinu«. Sveti Kuzmane i Damjane, smilujte mi se!

Bespomoćno i nemoćno zavalio sam glavu u jastuk, i zagledao se, široko rastvorenim očima u strop. U mojim pobrkanim mislima nicale su nogometne i boksačke lopte, a kroza njih se, kao masna i crna nit, provlačio mučan i težak osjećaj, da ja nikako tome ne ću na kraj stati.

I onda: »Gledanje u daljinu«. Kako u daljinu? I otkud u daljinu? I kuda? Majko Krista spasa!

Narivi neke otužne ljigave mučnine počeli su se talasati po meni, i nenaviknuto čuđenje, kako je to, da se ja u toj pišivoj križaljci ne mogu pokrenuti, ni snaći.

Možda, da pokušam odozdo. Samosviješno, i kao da ću to sad, u taj čas, moći i kao da će se sad sve riješiti, uzeo sam nanovo križaljku i počeo je promatrati, gledati. Široko i jasno. Preda mnom su nicala slova: Trideset i jedan vodoravno: »Prva slova riječi pod šest i četrnaest okomito«. Kao utopljenik za slamku prihvatio sam se broja šest. Negdje u vrh čela prošiknuo me je lagan, sitan znoj. S prenerazom sam čitao: Broj šest okomito: »Polovica evropskog grada«. Nešto nalik na bodac zasjeklo me je posred srca. Mučnina je rasla. Mutila se sve više. Jače. Osjećaj, da ću u času kriknuti od neke muke, napopadao me je sve više. I kao da tražim spas, izlaz, izbavljenje, ja sam prešao pogledom na broj četrnaest. I čitao: Broj četrnaest okomito: »Isto, što i devet vodoravno«. Krajičak se nade javio. Halapljivo potražio sam broj devet. I opet počeo grčevito čitati: Broj devet vodoravno: »Predsjednik kineskog avijatičkog društva«.

Otoman se ispod mene u tom času uzdigao, zaljuljao, i pošao nekud visoko. Strop se zacrnio, i kao rastvorio se sav, — a iza njega se počelo komešati, mrsiti se gusto pramenje tame.

Eto to je bio početak moga stradanja, i mojih patnja. I muka mojih. Po sudbini valjda. Mjesto da sam se onako nemarno, olako, i bezbrižno riješio svega, i da sam na komadiće razderao tu križaljku i prosuo je, — ne — ja sam se kao gonjen nekom jakom i ružnom silom upeo iz sve snage, da je riješim, i da s njome dokrajčim. Prkos, jak i strašan krstario je po meni. Prkos, s kojim sam htio razbiti mučan i bolećiv osjećaj, koji je u meni rađao uvjerenje, kako ja ništa ne znam, kako sam ja zatucan, glup, ograničen, neobrazovan i nekulturan, kad, eto, ne znam ni jednu križaljku riješiti.

I zato sam se svom snagom dao na posao. Iz sata u sat, iz dana u dan, iz noći u noć. Al' opet utaman. Têk me ostavio. Besanica me sapela. Ustajanje po noći učestalo.

— Ko je to?... pitali bi me tamo iz druge sobe.

— Ja!...

— Šta bi?... Šta ne spavaš?... Koga vraga šunjaš tuda?...

— Riješavam križaljku!... odgovarao bih ja, kao zatečen, i pomalo se ljuteći, što me smetaju.

I dani su prolazili. I tjedni su prolazili. Osjećaj nemoći, da toj križaljci ne mogu, i ne ću, valjda, nikad na kraj stati, gomilao je na moju dušu ružan, jadan stid, i jak, neslomiv prkos — u isti čas.

Pod navirom svega toga zlovolja je rasla. Raspoloženje se mutilo. Živci su mi počeli malaksavati, rušiti se... Počele su nicati svađe, pravde. U kući, i oko kuće. Iz dana u dan postajao sam sve otresitiji, nervozniji. Onda mršaviji, slabiji, žući...

I dok su se svi, — shvaćajući moje raspoloženje, nekako brinuli, starali za me, savjetovali mi, da idem k liječniku, slali me čak i u bolnicu za živčane bolesti, — dotle sam ja mislio na »tri samoglasnika«, — »poglavicu indijanskog plemena«, — na »gledanje u daljinu«, i na »predsjednika kineskog avijatičkog društva«, — i srozavao se i sušio se sve više i osjetljivije.

I sve u ništa, i zbog ništa, i — utaman. I u jednom strašnom času, ja sam osjetio u sebi slom. Očajan. I jadno priznanje, da te križaljke ne mogu riješiti. Sramno i kukavički savio sam se sam pred sobom i — klonuo...

Napola ubijen, srozan i uništen počeo sam vrludati ulicama. Nemoćno. I podbačajući se. S noge na nogu. I polako. U ogledalima izloga odražavala se moja mršava ispijena pojava bijedno i jadno. Duboko upale, i čudno rastvorene oči, i crni kolobari ispod njih predskazivali su svršetak. Strašan i skor.

Osjećaj teške i mutne žalbe, za samim sobom, počeo me je poduzimati. Do suza. I jeziva pomisao, kako ja ne ću dugo, kako ću za koji dan leći, protegnuti se, i sklopiti oči za uvijek, kljucala je u mojoj ojađenoj duši udesno i mučno.

I onda, — kud li se to moje divno zdravlje, i mir duše moje rasuo i prosuo? I u što?

Talas svijesti o nepravdi, koja je na meni učinjena, i oštar, židak mlaz osvete, koji me je jednog dana prošiknuo svega, — dovršio je sve. Dokrajčio. I dosegao svoju mjeru.

Odlučno, i pun nekog mutnog zanosa, al' neustrašivo i ravno, ušao sam jednog prije podneva u uredništvo novina, u kojima je izišla ta križaljka.

U sobi, za pisaćim stolom, sjedio je čovjek. Golobrad. Dosta razvijen. I u košulji.

— Dopustite?...

— Molim?

— Je li ovo uredništvo ovih novina?... i ja sam izvadio spremljeni broj novina, u kojem je bila ta križaljka, — i podmetnuo mu ih pod nos.

— Da!...

— A tko u ovim novinama pravi križaljke?...

— Ja!...

— A tko je napravio ovu?... I ja sam počeo kuckati prstom po križaljci.

— Ja!...

— Vi?...

— Da!...

— Baš vi?...

— Da!... Baš, ja!...

Mirno, samosvijesno, bez promišljanja i kajanja, bez mrve grižnje savjesti, hladnokrvno, ja sam izvadio revolver, i opalio ga u nj...

On se stropoštao...

U SLATKOM IŠČEKIVANJU...

Nekako oko podne vraćam se kući. Dan lijep. Prozračan. I topao. Skoro vruć. Odjednom pismonoša.

Nešto za Vas...

Stanem.

Nakon kratkog kopkanja po svojoj torbi vadi pismo i daje mi ga. U bijeloj ukusnoj kuverti. U meni kratak i ugodan razočar. Nije vjerovničko. Pismo s nepoznatim rukopisom. I što je glavno, ženskim.

I kao na oprezu, gledam oko sebe. Da me tko ne vidi. Ne zateče. Onda ulazim u nečiju tuđu vežu i tu ga otvaram. S nenaviknutog osjećanja ugodnog preneraza ruke mi podrhtavaju.

Pred očima mi iskrsavaju slova:

»Došla sam. Samo na jedan dan. Htjela bih te vidjeti, i govoriti s tobom. Čekaj me danas točno šest sati popodne na početku Zrinjevca. — Lea«.

Mali kratki zanos. Radostan. Vedar. Onda sjećanje. Jest, Lea. Moja nekadašnja ljubav.

Al' nemojte vi to sad okolo pripovijedati. To ja samo vama kažem. Onako u povjerenju.

Jest, Lea. Bože moj! Šta li je s njom? Gdje li je? Šta li će mi reći? I možda još u njoj nije pogašeno sve ono, što je nekad za me osjećala. I tko zna, je li još uvijek onako lijepa.

Sve to skupa zgrudava u meni odluku jaku i čvrstu, da je čekam. Jest, da je čekam. I još kako da je čekam.

Onda kuća. Ručak. Kratak, i na prekid. Po meni krstari raspoloženje. Divno. I neki slatki nemir. I propjevavam.

— Nemoj pjevati!... prekoravaju me moji.

— Što?...

— Nemoj pjevati, molim te!... To nam ide na živce!...

Ulazi i služavka. Unosi jastučak. I pokrivač. Za otoman, na kojemu obično poslije ručka odspavam dva, tri sata. Svaki dan.

Ja se zgranjavam:

— Šta je to?...

— Pa za Vas!... Da Vam namjestim!...

— Hvala!...

— Šta ne ćeš spavati?... čude se moji.

— Ne!... Imam posla!... Vrlo važnog posla!... Neodgodivog posla!...

Radostan, zanesen, pun neke slatke strepnje izlazim na ulicu. Pol dva poslije podne. Kamo ću? Kuda ću? Naravno, u kavanu.

I u taj čas ja osjećam, kako ja volim i tu kavanu, i tog konobara, i taj kapuciner, što ga srčem, i sve, što je tu, i sve, što je tu, i kako bi ja sve to od neke sreće zagrlio, izljubio.

Samo ono. Vrijeme. Odugovlačilo se. Polagano. Sporo. Teško. Da ga prikratim tražim partiju za prefarans.

— Hoćemo li?...

— Možemo!...

I igram. Karte mi u rukama polako, i jedva primjetljivo podrhtavaju. Duša mi stoji u podgrlcu. Zanos sreće obuzimlje me svega. I oduzimlje mi prisebnost. Zbunjujem se. Ne pazim na licitaciju. Izigravam koješta. Kvarim. Smetam. Brljavim...

— E, pa, šta je?...

— Što?...

— Jesi li lud?... Vidiš li, da ja podigravam »karo«.

Al ja se ne brinem ni za »karo« — ni za »pik« — ni za prefarans. Ni za što. Jedino za sate, hoće li proći, i za sastanak, koji će doći.

Vadim sat. Četiri sata. Svijesno i jasno osjećam, kako će ta dva sata proći, brzo proći, i kako će, odjedamput, nenadano, i još brže, mnogo brže kucnuti šesti sat.

Neočekivano prekidam igru. Obračunavam. I vidim, gubim. Gubim mnogo. Ali to mi ne smeta. Ponosno, i kao da idem u susret sreći, jurim ulicom.

Preda mnom iskrsava on. Zrinjevac. Ovdje, ondje po koji čovjek. Žena. Inače prazan. Na njegovom početku u prvoj aleji hvatam klupu. Ne. Bolje stolac. Otmjenije je. I nekako je ljepše, da me na njem nađe. Sjedam. Platane se nada mnom uvile, kao skupile od vrućine. Pred kavanom, tamo u lijevo sjede. Tramvaji zvone.

Ostarija suha žena, s nekakvom torbicom preko sebe prilazi k meni. Trga iz bloka kartu i daje mi je.

— To je karta?...

— Da!...

— Koliko plaćam?...

— Dinar!... Za jednokratno sjedjenje!...

Ja vadim tri, i dajem joj ih. I gledam je. Milo. Toplo. I ona sva postaje mi nekako bliza. I dobra.

— Hvala Vam!...

— Uzmite samo!... Da i Vi imate nešto od moje sreće!

— I Bože Vam je daj!...

Odlazi. Ja gledam za njom. U meni se pokreće krajičak tanke odluke, da je zovem natrag, i da se s njom upustim u razgovor. Vrijeme bi mi brže prošlo.

Ali je ne zovem. Ostajem sam. Premećem nogu preko noge. Izvaljujem se, i protežem na stolici, kao da je moja.

Misli na sastanak, i na sve ono, što bi moglo biti, — bruje u meni, kao zuj žica. I prosiplju po meni slatka osjećanja. I zanos. Branim se od njih. Silom. I rastjeravam ih, samo da razočar bude manji, ako se ne dogodi ono, što mi donose želje...

Tražim, čim bi se pozabavio. Ogledavam se. Pred kavanom uporno sjede. I tramvaji zvone. Zrinjevac kao da se puni. No, ne mnogo. Lagan, tih dašak kao da počinje provijati kroz krošnje platana. Kao tanki pramrčak maglice povija se po meni mučan osjećaj, kako vrijeme teško i lagano promiče. Kao da stoji. Snatrim i smišljam lagodno i dugo.

Počinjem se vrpoljiti na stolici. Kao na vatri. Vrijeme, kao da i ne misli proći. Kao da se ustavilo. I stalo. Za uvijek. Vadim sat. Pet i četvrt. Još tri četvrt sata čekanja. Šta da radim? Počnem razmatrati kazaljku na satu. Pomiče se, — jest. Al, kao da se pomiče svake stote godine. Dugo kasnije uzi-

mljem kartu. Onu iz bloka. Pregledavam je. Čitam. Samo da se zabavim. Jasno i vidljivo isticala su se s nje slova: »Za jednokratno sjedjenje«... Onda vadim nožić. Čistim nokte, lagano i rastežući. Onda dozu. Frčem cigaretu. Pušim. Onda razmatram šare na cigarluku. Pomno i pažljivo. I opet dugo. Osjećaj, da vrijeme ubija mene, — a ja njega, rađa u meni komadićak prkosa i odlučnosti, da izdržim. Počinjem premetati i džepove. Vaditi i bilješke. Čitati ih. Jedamput. Dvaput. I opet nanovo. Onda izbacujem noge daleko ispred sebe. Naslanjam se na stolicu. Isprsavam se. I počnem zuriti...

»Za jednokratno sjedjenje«... kao iz daljine zazujilo mi je odjednom u ušima. I počinjem sricati glasno: »Za jednokratko sjedjenje«. Počinjem i pjevuckati: »Za je-e-d-no-kra-a-tno sje-e-dje-e-nje«, — »za je-e-dno-kra-a-a-tno sje-e-dje-e-nje«, — okrećući čas na jednu, čas na drugu ariju. Čas i izmišljajući. Onako po svome. Onako, kako bih ja to uglazbio.

Odjednom kao rosa s neba prosuo se i dopro do mene tanak i lak miris parfema. Okrenem se. Tu blizu kao da je iz oblaka sašla, iznikla je žena. Zamamna. Zgodna. I lijepušna. Kao komadićak lijepe sudbine. I sjela. Dvije stolice dalje od mene.

Radujem se. Vrijeme će mi brže proći. Jer ja ću je gledati. I gledam je. Crnpurasta. I kao suncem opaljena. Tanak nosić. Punačak vrat razvijen u skladna ramena. Pas vijugav. Bokovi, da ih zagrizete. Prebačena nožica, utegnuta u svilenu čarapicu sive boje, izvirila je iz cipelice, kao — udes. Mali, zagasiti jastučak golog mesa nad koljenom proviruje i mami me. Buni. Zbunjuje me...

I ona pogledava mene. Iz početka rijetko. Kasnije sve češće. Ja zurim u nju. Netrepimice. Hvatam joj poglede. Iza poluspuštenih trepavica sjaju joj zjenice kao žišci. Po meni se nešto čudno talasa. Remeti. Da pridem k njoj. I odluka gotova. Već po navici. Prilazim joj.

— Ako smijem?...

— Molim!...

Udaramo u razgovor. Prijatan. Jezik mi se zapliće. Misli mrse. Zabuna raste. Vrijeme, kao da je počelo juriti. Tako mi se čini. Neka vedra, lagodna tjeskoba obavija mi

dušu. I tanki strah, da će šest sati izbiti. Samo što nije. I Lea će doći.

Razgovor raste. Raspliće se. Omama se leluja po meni. Zanosi me.

— Pa, ako baš želite, da me pratite...

U mislima mi Lea. Sastanak. Šesta ura.

— Da, — ali...

— Ali, ako vam se naplati taj propušteni sastanak!.. Je li?...

— Da!... Tako nešto slično!...

— Samo me ispratite!...

Vodi me. Idući uza me vije se i uvija, kao pantera. U podgrlcu mi grčevi. U mislima mi izgiba sve. I sve, kao da je samo sadašnjost. Talasi tople, strasne lagode plaze mi po plećima, i prelaze u zatiljak.

— Pričekajte čas ovdje!... Pred kućom!... Zvat ću vas!... guče ona i ulazi u vežu jedne trokatnice.

Ja čekam. Čekam. I čekao sam i čekao. I još sam čekao, i čekao. I dugo u noć sam čekao, i čekao, — al' nje nije bilo — i nije bilo — — —

U RIMSKE TOPLICE!...

Jest, ja idem u Rimske toplice. na duži oporavak. Svoj sam dolazak već tamo i najavio. S potajnom radošću u duši opraštam se dan prije sa prijateljima. Čak i sa onima, za koje znam, da mi nisu prijatelji. — Naročito ganutljivo opraštam se i sa svojim vjerovnicima.

— Dakle, onda, kad se vratite?...

— Da!... onda!... Uredit ću stvar!...

— Pa, dobro!... Nek vas voda nosi!...

A sutradan, izjutra, rano, opraštam se i sa svojima. Ljubimo se. Grlimo. I sve sa sjenkom blage sjete, što se tako dugo ne ćemo vidjeti. I ispraćuju me.

Napokon sjedam u auto. Oko mene koferi. Jedan na drugom. Čitava naslaga. Kao da putujem oko svijeta.

A u meni raspoloženje. Lagodno. Vedro. I kao protkano nitima tihe, staložene nebrige.

Kuće se gube iza mene. I ulice. Kroz prozor auta nazirem po koga znanca. Pred jednom kavanom, za stolom, ugledam glomaznu, i već olinjalu, ostarjelu pojavu jednoga mog tobožnjeg prijatelja, što već godinama pati od utvaranja, da je lijep, i da za njim luduju tuđe žene...

»Sigurno će me nešto neprijatno zadesiti, kad sam njega ugledao«, — prozujilo je kroza me, kao mrvičak zle slutnje.

Nu, ništa. Ja jurim dalje.

A onda u vlaku. Kao obično. Promiču mala, sitna i bijela mjestanca. Onda vode, vrbe. Onda bregovi. Pa crkvice, gore negdje visoko. I što bliže, mene sve više i jače zahvaća tanka strepnja i nemir... A vlak sopće. Juri. Još čas, dva, i — Rimske toplice.

Izlazim. Odnekud iskrsava Martin. Stari Martin. Vratar. Duša kupališta. On će preuzeti moje stvari, složiti ih na kolica, i odvesti ih. Zdravim se s njim. Iskreno.

Ali on, kao da me je zaboravio. Nekako nevoljko, zazirno pruža mi ruku. I gleda me. U očima mu nešto nalik zabrinutosti, žalbi. I kao nekom dalekom čuđenju. Ne pitam ga. Zaključujem sam. Starost. Bit će da ga je ova godina, otkad se nismo vidjeli, podmetnula malo jače pod svoj žrvanj.

Za malo uzlazim, uz malu uzbrdicu, kupalištu. Polagano. S noge na nogu. I već kao naviknut. Kao stari gost.

Ozgor s vrhova bije prohladan dašak. Šuma miriši. Silno. U meni radost. I snaga. U mislima mi parkovi, bijele stazice. I klupe. A možda još od nekud kane po koja lijepa ženica. Tko zna?

Dolazim i na terasu. Pomalo gledam. U ured kupališta ću kasnije. Da se prijavim. Radi sobe, i — tako.

Terasa načičkana stolovima. Oko njih kupališni gosti. Ručaju. Ručat ću i ja. Samo, da mi je naći mjesto. Ovdje, ondje, po koja stolica prazna. Neodlučan, kuda bi, stojim na jednom mjestu. Gledam. Razgledavam...

I opažam, kako se dižu glave, i kako su, odjednom, svi pogledi uprti u me. Al' na kratko. Samo na čas. Opažam i gurkanje laktovima. Onda došaptavanja...

U maloj zabuni prilazim k jednom stolu. Hvatam za praznu stolicu. Nije slobodno.

Neprijatno taknut prilazim i drugom stolu. Ni tu nije slobodno.

Raspoloženje mi se počinje mutiti. I prisebnost. I švrljajući od stola do stola tražeći mjesto, osjećam, kako iz časa u čas postajem nespretan, smiješan. I pomalo čudan. I kao da ja tu nisam dobro došao.

Prilazim i trećem stolu.

— Slobodno?...

— Žalim!... Ne!...

I sve to odsječeno, kratko. I bez izvinjavanja.

Opet stanem. Kao ukopan. I gledam. Kao da ne znam, šta ću. Zahvaća me zbunjenost. Zabuna. Napokon se maknem. Basrljajući i zapinjući o stolice, dovrem se u mračan kutić potkrovlja i sjedam za mali okrugli stolić. Sam. I daleko od

svih. I čekam. Konobarice sa bijelim povezima oko glave vrzu se oko mene. I obilaze me. Kao da me se boje.

Po meni se počinje razlijevati kajanje, što sam došao. Jer sve, što je tu, i ljudi i stvari, kao da zaziru od mene.

Već po treći put nagovaram konobaricu, da mi donese jelo. I molim je. Svesrdno.

Saslušava me. Al' mrko. Mrzovoljno. Donosi mi juhu. I u jednom času prolijeva je po meni. Svu. Do kapi. Naglo stajem. Brišem se. I počinjem se ljutiti. Prigovarati. Kao da je učinila dobro djelo, ona odlazi. Bez riječi. I ne dolazi više. Ja čekam, čekam...

U meni se pokreće nešto nalik otporu. Dobro, vedro raspoloženje, kao da je već prošlo preko mene. Otišlo. I kao da se više nikad ne će vratiti.

Da sačuvam svoj mir, i da ne izgubim ravnotežu, — ustajem. Polazim u ured kupališta. Da uzmem sobu. I da legnem.

— Ja sam, naime, gost...

— Gospodin inspektor spava!... prekida me kratko, skoro osorno odebela, već davno ocvala, nezgrapna žena, što utiče neprijatno. Do boga neprijatno.

Vraćam se. Poći ću u park. I prve smreke izlaze mi ususret. I bijela staza. I niz klupa. I komadićak nade, uvjerenja, da će mi se moje dobro raspoloženje opet vratiti.

Sretaju me. Po koji stariji čovjek. I po više njih. Osjećam, kako me motre još iz daleka. I onda, kao po dogovoru, kako se okreću i zalaze na drugu stazu. Kao da me izbjegavaju. Klone me se. I ne brinem se mnogo za to. Ne brinem se mnogo ni za to, što me starije žene ispod oka promatraju i skreću u šumu prije, nego se sretnemo. Malo mi je čudno i zabrinjava i to, što to isto čine i žene mlađe. I ako u godinama. Mlađi ljudi prolaze pokraj mene. I motre me. Al' nekako čudno. Podozrivo. Kao sa zlom mišlju. I slutnjom. Djevojke u grupama promiču pored mene, i gledaju me ravno. U oči. I s interesom. Al' ne s interesom, što prija, godi, nego s interesom, koji zbunjuje, buni, i na koji niste vični.

Šta je tim ljudima? Zašto me promatraju tako s nepovjerenjem i usudno? I što je to na meni? — vrzu se po meni pitanja, i zapliću se u kovitlac...

Na bijeloj uravnanoj stazi uvija se u lakom hodu, preda mnom ženica. Mlada, skladnih bokova. I čita.

U meni se budi moja stara navika.

— Ako ste, možda, željni društva?...

Ona je odjednom stala. I pogledala me. Po očima joj se prosulo nešto, što je blizu strahu. Opasnosti. Tako gleda mačka prepeličara, kad je zatjera u škripac.

— Molim... počinjem presenećeno. I zagrcavam se.

— I ja molim, da me pustite na miru!... odsudno izbacila je ona, makla se i pošla ubrzanim korakom natrag. Kao da se spasava od nečeg.

Ne snalazeći se, i kao u bunilu gledam za njom, a onda, bez promišljanja, što ću, i kuda ću, sjedam na prvu klupu.

Ispred mene šuma. Mirišljiva. Tamna. I zemlja. Preko svega u svoj svojoj snazi i veličini, struji tišina. Odnekud, i na prekid, javlja se samo kos. I daleko...

Iza malog zavijutka odjednom dijete. Dečko. Ljepuškast. Zlatan.

— Dođi k meni... tepam mu.

Prilazi mi. Počnem ga milovati. Maziti.

Za čas se ukazuje žena.

— Pustite mi dijete na miru!... izbacuje strogo, i kao u strahu, naglo uzimlje dijete za rukicu, i privija ga k sebi!

— Oprostite — — ispričavam se ja.

— Moje dijete pustite na miru!... Vi!!... i njezin strašan, očajno preziran pogled pada po meni.

Ostajem presenećen...

Nešto kasnije ulazim u uredovnicu kupališta. Za pisaćim stolom gojazan, star, već posijedio čovjek. Tako zvani inspektor. Dojimlje se čas, kao isluženi niži oficir, čas kao šupljoglavi, uobraženi i strogi učitelj, šta li, — čas, kao bivši solicitator, tako nešto slično. Jednom riječju, sav se doima kao hrpa nečeg neskladnog, neukusnog i neodgojenog.

Gleda me s visoka.

— Sobe nema!... odgovara mi odlučno.

— Ja sam ipak javio — — —

— Prekasno ste došli!... Sobe nema!... zaključuje on resko, i kao da ne želi više sa mnom govoriti.

Šta ću. Naručujem, da mi se stvari odnesu na stanicu.

Još malo, i ja polazim. Natrag. Kući. Pretučen, izubijan i izgubljen. I kao izopćen. Prezren. I prognan. Za uvijek prognan. Težeg osjećanja još nisam ponio na svojoj duši. U životu.

Na zavijutku, u grupi borovlja, na klupi, sjedi žena. Starica. Već lomna. I sijeda. Brižljivo, i, nekako, materinski daje mi rukom znak, da joj priđem.

Prilazim joj.

— Oprostite, ja vas ne poznam!... Al' čula sam za vas!... Ovih dana!... Čuli su i drugi!... Čuli su svi!.., I znadu svi!... Pronio se glas, i — tako!... Čitali su, kažu, i u novinama!... I čuvaju vas se, kao zla!...

— Mene?... Zašto?...

— Pa, kažu, eto, da ste ubili čovjeka!...

— Ja??... Gospođo?!... Ja ubio čovjeka??...

I ispod mene se počela zemlja ljuljati.

— Pa, nekakvog tamo!... nastavljala je ona. — Kod novina!... I to ni zbog šta!... Kažu, zbog nekakve križaljke!...

Meni je odjednom postalo sve jasno. Dobrodušno se smijući, i nekako sav razblažen, sjetio sam se, kako sam pred par nedjelja napisao humoresku. O križaljci. I kako toj križaljci nikako nisam mogao na kraj stati. I kako sam, tobože, u očaju i muci, što to ne mogu, ušao u redakciju, izvadio revolver — — —

Međutim, tu humoresku imate u ovoj zbirci, pa je pročitajte.

— — — — — — — — — — — —

»Je li mi to trebalo«, — je li mi to trebalo«, — ponavljao sam, čas kasnije, glasno, u ritmu vlaka, koji je jurio, i nosio me kući — — —

TOMBOLA

Gdje joj je korijen, kakvog li je porijekla, i iz kog je kraja svijeta došla, — ja ne znam, — tek, ona postoji, i ne da se zatajiti. Ona je ušla u modu i ako ne tako upadljivo, kao bubikopfi i kratke suknjice, — ali ušla je. I to ne u obične birtije, male restaurane, kavanice, nego u najotmjenije kavane, i lokale prve vrsti. Oko nje su se okupile dame u večernjim toaletama, gospoda u finim odijelima, oficiri sa ordenima, — jednom riječju sve, što je u carstvu otmjenosti i elegancije.

Kako sam ja u to sve upao, ne znam ni sam.

Znam samo to, da sam se jedne večeri našao pred jednom od najotmjenijih kavana. Do mene je dopirala glazba. Saksofon je jecao neki amerikanski napjev. Meni, naravno, dalek.

U meni se zatalasala kratka borba. Da li da uđem, ili da ne uđem. Pomisao, da ću, možda, ostati nezapažen, prokljuvala mi je u zatiljku, i — povukla me...

Ulazim. Nespretno turam pred sobom velika vrata na čekrk, bojeći se u isti čas, da što ne pokvarim. Ne srušim. Razmičem i tešku zavjesu, i odjednom, u času, i kao prebrzo, neočekivano, nađem se u kavani.

More električnog, žitkog svijetla prosiplje se po meni. Tu, odmah, u lijevo glazba. Kavana puna. Prepuna. Kao nabijena. Neki potmuli, nerazgovijetni šum, dubok i golem, bruji po zadimljenom zraku. Tu, desno iza vrata postavljen nekakav drveni sandučić s okretaljkom. Kao ono, kod škrebetaljke. Prenabita dubina kavane rastvara se preda mnom, i oduzimlje mi na časove prisebnost.

Smeteno, nenaviknuto počnem se okretati oko sebe. Još smetenije, nenaviknutije tražim mjesto. Nigdje. Nitko me i ne opaža. Ne vidi. To me raduje.

Odjednom tamo, u desno, nazrem ogledalo. Veliko, široko. I raskošno. I protegnuto po širini zida. Pred njim odugačak stol. Oko njega se natiskali gosti. Dvije tri dame. I par gospode. I jedna stolica. Prazna. Prilazim tamo. S kratke i tanke nervoze podrhtava mi srce. Pomalo. I jedva osjetljivo. Ali podrhtava. Hvatam praznu stolicu.

— Je li slobodno?...

— Molim!...

Osjećam tjeskobu. Kao da nisam dobro došao. I kao da smetam. Osjećaj neprijatan. Ali ipak ostajem. I sjedam.

Sjedam nasuprot ogledala. I kao da se ne usuđujem pogledati oko sebe, počnem zuriti u nj. U ogledalo. U njem se ocrtavao veliki dio kavane, publike. Naročito dame. Jasno i određeno. Onda muzikanti. Pa vrata i na njima zavjesa. Onda ja, i moja nevješto vezana kravata, što je otišla malo u lijevo. Popravljam je, i kao da se sav udešavam, — počinjem se namještati. I zureći tako u ogledalo, udara mi odjednom u oči nešto čudnovato. Nešto još neviđeno. Na gornjoj i kratkoj razini vrata, gore visoko nad ulazom stajalo je nešto kratko, i široko. Nešto nalik pultu. Pogledam bolje. I zbilja, pult. Pred njim na stolici sjedi čovjek. Ne razaznajem se. Svrćem pogled. Na muzikante. Onaj, što svira glasovir, maše glavom lijevo, desno. Već malo u taktu. Violinist stoji, uvija se i okreće se čas k nama, čas k orkestru. Nečije golo tjeme ističe se između drugih glava. I sve ja to gledam i vidim. Vidim u ogledalu.

Preda mnom kapuciner. Odjednom se nadvija nada me punačka okrupna žena. S nekakvim blokom u ruci.

— Pozvoljte?... i spremna, da istrgne iz njega kartu. Gledam je nesabrano.

— Jednu kartičku! — ponavlja ona, i glas joj zvoni toplo, — ruski.

Naravno, uzimljem je. I plaćam. I preda mnom ona. Karta. Isprekrštana sa četvorinama. U njima brojevi. Razni. Ne razpoznajem se u način igre. Konobar mi spremno tumači. Ako precrtam pet brojeva u istom redu — dobivam zgoditak.

— Pet brojeva u istom redu?

— Da!...

— Hvala!...

Glazba odjednom prestaje. Žamor je tiši. Slabiji. Nešto nalik iščekivanju nečeg krstari kavanom.

Ja zurim u ogledalo. Gledam sve. I vidim, sve. Kako velim, — jasno i određeno.

I u tom ogledalu ugledam, kako je tamo kod vrata istupio čovjek. Pomlad. I kao da će nešto govoriti. Reći. I zbilja:

— Gospoda!... Za aeroklub sto sedamdesjat i dva dinara!.... Glavni zgoditak četiri sto i pjat dinara!... prosiplje se njegov sočni, meki bariton u visokoj noti, i u čisto ruskom naglasu.

Nastaje tajac. Po meni već počinje plaziti osjećaj naviknutosti. Počinjem se slobodnije i kretati. Premetati nogu preko noge. Micati se. Širiti.

Vidim počet će igra.

»Pet brojeva u istom redu«, — zuji mi u ušima. »Možda dobijem«, — javlja se u mojoj svijesti. Vadim olovku. Vadim i naočare.

Odjednom je tamo iza vrata nešto zaškrebetalo. Neprijatno. Pogledam u ogledalo. I u tom času ugledam u njem, kako se onaj čovjek gore nad vratima sagnuo, izvadio veliki komad širokog tvrdog papira, i na njemu broj 21, i kako ga je postavio na pult, da ga svi vidimo.

Tražim po karti. Jest 21. I to u prvom redu. Sa zračkom veselja, radosti, precrtavam ga.

Opet škrebetaljka. Broj 33. Tražim. Nema. Broj 43. Ha! Evo ga! Opet ga precrtavam. I opet u prvom redu.

»Možda ću dobiti«, — bruji mi u svijesti sve jače. Brojevi niču preda mnom. Ocrtavaju se u ogledalu. Često. I brzo.

Broj 77. Tražim. Nema. Škrebetaljka se javlja. Broj 64. Opet tražim. Evo i njega! Precrtavam ga. I opet u prvom redu. To je već treći broj. Zahvaća me sve jača radost. I sigurnost na zgoditak. Gospode, pomozi! Još samo dva broja i dobitak je tu. Zahvaća me mala, kratka drhtavica. Onako, kao iz daleka.

Broj 73. — Broj 73, broj 73, — mrmljam nesuvislo u sebi, i tražim. Ha! Evo ga! Hvala Bogu, i četvrti!... Precrtavam ga.

Još samo jedan broj, — javlja mi se u duši kao jeka, i u tom me času počinje polijevati nešto nalik nervozi, stra-

hu. Strahu pred razočarom, ako mi i taj peti broj ne izađe. Drhtava, kratka i mutna radost šikti kroza me.

I opet škrebetaljka. I opet papirnata ploča gore na pultu. Broj 22, opet tražim. Nema. Neizvjesnost raste. I strah. Hvata mi se već pomalo i srca. Nešto nalik maloj smućenosti provijava mi mozgom.

Još samo broj 13. i sve je gotovo. I odjednom. Bogorodice sveta, nebeska! Gore na pultu, ukazala se papirnata ploča. I broj 13. Drhtavo, brzo, naglo, kao izvan sebe od radosti, snažnim potezom olovke precrtavam broj 13, i kriknem:

— Gotovo!...

Nastaje žagor. Nesvijesno osjećam, kako me gledaju. Zure u me. I sa čudom. Pomalo i sa zavišću.

Brzim i širokim koracima prilazim tamo škrebetaljci. Predajem kartu. Nastaje kontrola. Komisija, sastavljena od tri čovjeka, ponavlja brojeve. I što dalje, tim se ljudima sve više, iz časa u čas, skupljaju obrve. Šire oči. Kao da se među njih uvlači čudo.

— Vaša karta pogrješna!... Nijedan broj njet pravi!... govori mi onaj, što najavljuje zgoditke.

— Tako!... Vsjo naopak!... Njet harošo!...

I on, predavajući mi kartu, istupa dva tri koraka naprijed, i kao da sabire sapu, jasnim i visokim glasom počinje vikati:

— Njet gotovo!... Pogrješno!...

Žamor ispresijecan veselim usklicima porasao je. Al' samo na čas.

— Idemo dalje!... javio se opet on. Tišina je nastala. Ja postiđen, kao da me je netko izružio, ispsovao, pognute glave, i nesabrano vraćam se natrag na svoje mjesto.

I opet tišina. Škrebetaljka počinje nanovo škrebetati. Ploče sa brojevima niču. Ređaju se.

U meni kratki, mučni razočar, nakapan sa mrvicama stida. I čuda. Šta je to? I kako je to, da sam mogao pogriješiti? Svom snagom svog razmišljanja tražim razlog. Uzrok. Podugo. I teško. I kao svetlac sinula mi je odjednom misao, koja mi je razjasnila sve.

Nenaviknut na ogledalo, ja sam u njem vidio sve brojeve naopako. Mjesto 21 bilo je 12. Mjesto 43, bilo 34. Mjesto 64 bilo je 46, i — tako redom.

Osjećanje bolećivo i jadno talasalo se po meni, i stvaralo u meni žalost. Naduboku i tihu. A u isti čas i želju, da popravim to. I odluku.

I kad sam kod slijedeće igre kupio novu kartu, odlučio sam, da pazim. Dobro pazim. I da u to prokleto ogledalo u opće ne gledam, nego da izravno s ploče čitam brojeve.

Onaj, što najavljuje zgoditak, nanovo istupa. I opet nastaje tišina. Škrebetaljka škrebeće. U meni napeta pažnja. I oprez. Jak i nategnut.

Počinju se pojavljivati ploče. Brzo i često. Ja se okrećem još brže. I češće. Sav se pretvaram u pažnju. Brojevi niču, kao muhe. Ja ih precrtavam. Polagano. Na preskok. I s uvjerenjem, da ih precrtavam ispravno. Točno. Precrtavam i treći broj. I u istom redu. »Oho — oho — bit će nešto, bit će nešto« — šapćem sam sebi, i u isti čas osjećam, kako me, od brzog i naglog okretanja bole vratne žile, i kako mi se ta bol vuče pomalo i u zatiljak.

I opet ploča, i ja se opet okrećem, i gledam. Žigavci mi u vratu sve jači, bolniji. Od čestog okretanja, jer čitam izravno s ploče.

Broj 16.

Broj 16, 16, 16, — mumljam i tražim po karti. Ha! Amerika! Evo ga! I opet u istom redu. Precrtavam ga. Još jedan broj i... U kratkoj radosti nastojim da zaboravim bolove u vratu, u zatiljku. Ali ne mogu.

Sve me jače i osjetljivije stežu. I mučnije. Sad, kao da se hvataju i tjemena. U sljepočnicama mi nešto kucka. Na mahove. Kao sat . I oči kao da me izdaju. Po meni počinje krstariti svijest, da ću oboliti. I tko zna, kakve bi se još posljedice mogle iz tog izroditi. Napopada me neka mučnina. I srdnja na sama sebe. Jer, kako je to, da se ja, zbilja, ne mogu snaći u tim brojevima, gledajući u ogledalo. Nešto nalik prkosu, i časovita samosvijest, da ja to mogu, a u isti čas i iz štednje i čuvanja samoga sebe, ja odlučujem, da ću taj posljednji broj pročitati u ogledalu, jer već znam, kako se to u ogledalu čita.

Škrebetaljka škrebeće. Ploče se nižu; kao da izviru. Brojevi prolaze. Ja se ne okrećem. Gledam u ogledalo uporno. I lako.

I odjednom, u širini ogledala, iznikla je u svoj svojoj veličini ploča, i na njoj broj, — šta mislite koji? Broj 14.

Brzo ga precrtavam, skačem i glasnije nego prvi put, kriknem:

— Gotovo!...

I opet graja. I opet žamor. I opet me svi gledaju. Motre. Gledam i ja njih. Dame uperile na me lornjone. Nekako s visoka. Gospoda, s malom zavišću prate me pogledima, kako ja ponosno, gordo i svijesno prilazim k onima kod škrebetaljke.

I opet nastaje provjeravanje. Čitanje brojeva. Sravnjivanje.

— Svi brojevi haroši!... Samo jedan njet!... okrenuo se, odjednom, i opet onaj isti k meni.

— Kako?... pitam ga ja u prenerazu.

— Broj 14 njet broj 14!... To broj 41!...

Znači; opet sam se zabunio.

Vraćajući se na svoje mjesto, kao izbatinan, išiban, ja sam nesvijesno slušao graju, žamor, izvikivanje:

— Njet gotovo... Pogrješno!...

I onda povike:

— Pa, šta je to?... Pa, to je sramota!... Zar je to red?... I kakva je to komedija?...

I tko je taj čovjek?...

A ja sam posrćući i basrljajući i zapinjući o stolice bespomoćno slijegao ramenima, kao da bi svima želio reći, kazati, kako ja tome nisam kriv, i kako je to zabuna.

Stid, očajan stid, slijegao mi se na dušu kao magla. Neprisebnost me sve više zahvaćala. Muka me sapinjala. I želja, da odem. Izginem. Da me nestane. Osjećaj, kako bi me, kad bih izlazio, gledali, zagrajali, možda čak i fućkali za mnom, prikovao me je na stolici nepokretljivo, i čvrsto, kao da sam vezan. Sapet. I posljednji krajičak vedrine i radosti, kao da je prohujao preko mene — za uvijek.

Kao trgnut iza sna, osjetim, kako nada mnom stoji ista ona gojazna Ruskinja sa blokom u ruci.

— Pozvolite kartičku!...

Ja buljim u nju.

— Hvala!... propentavam zblanuto.

— Možno vi dobijete!...

— Hvala!...

Čovjek, koji je sjedio za istim stolom, i nasuprot meni, nuka me, da uzmem kartu. Da pokušam. Još jedamput. Možda ću dobiti. On će paziti na me, i doviknuti mi brojeve. I neka budem bez brige.

Tamo iz orkestra gube se u neskladnim tonovima posljednji akordi nekakvog tanga. Ja sjedim. Čvrsto. I kao ukopan. Ne okrećem se oko sebe, ali i ne gledam u ogledalo. Počinjem motriti toga čovjeka, njegove malo zavodnjele vesele oči, tubast nos, naprćene, i na smijeh gotove usne, — i sav on dolazi mi nekako vedar, lagan, i kao vječno spreman na šalu.

Opet škrebetaljka. On opet gleda u moju kartu. Gledam i ja. On se podsmjehuje vragoljasto. Podsmjehujem se i ja. Ali ne kao on. I diktira mi brojeve. Jedan po jedan. Ja ih precrtavam. On opet diktira. Ja opet precrtavam. Sreća me prati — vidim.

Sćućuren, i kao pretvoren sav u komad sreće, i čuvajući se, da se ne okrećem, i da ne gledam u ogledalo, ja razdragano slušam njegov glas, kako klikti u raspojasanom smijehu:

— Precrtavajte!... I broj 11 precrtajte!

Evo ga!... Tu je!...

— Vidite li vi dobro brojeve na mojoj karti?... Pitam ga u radosnoj brizi.

— Kako ne?...

Kao u opoju precrtavam i broj 11. U meni se nanovo uspinje ponos. I radost.

— Dakle samo još jedan broj!... smije se on razdragano. I, nekako, još vragoljastije... Broj 90!...

Smijem se i ja. Kao dijete.

Škrebetaljka je zaškrebetala. Jedamput. Ništa. Onda još jedamput. I odjednom, kao glas s neba, javio se njegov cik u visokom, neizdržljivom smijehu:

— Živio!... Bravo!... Crtajte!... Broj 90!... Precrtavajte!... Gotovo!...

Precrtam i broj 90, i kao sumanut kriknem:

— Gotovo!... i ustajem. Trčim.

I negdje u zatiljku osjećam odjek graje. Čuda. Preneraza. Tamo iz publike.

— Pa, što s vami?... okrenuo se odjednom onaj isti, što izvikuje zgoditke, poslije provjeravanja moje karte. — Nijedan broj njet ispravan!...

Ja sam se zaljuljao. U zatiljku mi nešto popustilo. Kao puklo.

I dok sam se sabirao, da nešto reknem, dotle je on, odgurnuvši me lako od sebe, istupio, i teškim, udesnim glasom zavikao:

— Njet gotovo!... Pogrješno!... Idemo dalje!...

Noge su mi klonule. Uvile se. Glava mi se sasuljala na niže. Ramena se sklokala. Odnekud je, — kao iz zraka, počela kapati na me groznica. Laka. I kao da će za čas porasti. Povisiti se... I početi tresti sa mnom. Kao u talasima povijala se preda mnom magla. Sve gušća.

A iz te magle, kao iz daljine, ja sam slušao uzvike. Kao prasak pušaka.

— To je bezobrazluk!... Prostota!...

— To je bezobrazluk!... Prostota!... Bacite ga van! I tko je taj čovjek?!...

I kao u bunilu osjetio sam, kako se kupe oko mene. Salijeću. Kako mi nešto uzvikuju. Turaju mi šake pod nos. Hvataju me za ramena. I tresu sa mnom...

Iz te gužve provro se odjedamput do mene čovječuljak. Malen. Zdepast. Crnopurast, i glatko izbrijan.

— Ja sam direktor ove kavane!... I molim vas, da otidete!... Da odmah otidete!... Ne trebate ništa platiti!... Samo otidite!... I ne smetajte!... Ne pravite zabunu!...

— Sa-a-amo šešir!... Mo-o-j še-e-šir!... mucao sam blentavo, glupavo, suludo.

I idući po šešir, ja sam, sa najtanjim krajičkom moje preostale svijesti osjetio, kako mi je onaj čovjek, koji mi je diktirao brojeve, pribavio sve to.

U meni se nešto pomaklo. Jezivo i strašno.

Svrnem pogledom, da ga ugledam, i da mu pridem... Nije ga bilo...

NOVINE

Čovjek tako nabasa na mnogo toga, i to sasvim slučajno. I misli, da je sitnica. A nije. I odmah ćete vidjeti, da nije.

Tako ja jedne noći idem kući. I već okasno. Ulica pusta. Iz jedne manje kavane, negdje o pol ulice treštala je harmonika.

Ulazim unutra. Još na jednu kavu. I možda ću još na koga prijatelja natrapati. Znate već, kako to biva.

Kavana zadimljena. Zgusnuta. I sve puno. Poznatog nikoga. Stajao sam na jednom mjestu, i okretao se oko sebe, tražeći, gdje ću sjesti.

U lijevom kutu tamo za malim uskim četverouglastim stolićem, što je bio pritisnut uza zid, sjedio je malen, trbušast, kratak, i sijed starčić, već s napola popušenom virdžinkom u zubima. I sam.

Prišao sam k njemu. Primio me usrdno, i kao da me je čekao. Ne mene. Bilo koga. Jer on sav davao je dojam, da mu je dosadno samome, da bi rado čavrljao, i da bi se bilo s kim, onako, od srca, upustio u razgovor.

Al' kako ja i inače nisam baš za razgovore, sjedio sam kraj njega, kao da ga i nema, pio kavu, i u maloj bojazni, da me nagovori, naručio sam i novine.

I dok sam ih onako više iz navike prelistavao, osjećao sam, kako me on gleda, promatra, i kako bilo na koji način **traži razlog**, da skrene moju pažnju na se, i da me nagovori.

A ja sam sjedio uporno i mirno, očito se sileći, da mu ne dam povoda za to.

— Da, da!... kratko, i kao više za se počeo je izbacivati, i s jasnom namjerom, da ga čujem, nastavljao je, poslije kratke stanke na prekid.

— Da, da!... Svuda novine!... Kud se okreneš, novine!... Svuda ta prokleta slova!... A da je barem za kakvu hasnu, ne bi čovjek žalio!... Hja, — šta ćemo!... Iz te kože nikud! — On je zašutio. I ja sam šutio, kao da ga ne čujem, i prelistavao list po list novina.

— Oprostite!... izbacio je on odjedamput, poslije male stanke, i nadvio se preko stola k meni.

Ja sam ga pogledao.

— Možda vas smetam?... Mislim u čitanju?...

— Ne!...

— Da!... I to nije ni moja nakana!... To ja, naime, sa svojim srcem razgovaram!... Uostalom ne bi ni to, al' začudilo me — —

— Što?...

— Da i vi čitate novine!...

— Zašto?...

— Pa vidite, — nastavljao je on, kao da počinje nekakvo dugo, otegnuto predavanje, — novine su posljednja stvar na zemlji!... Dobra knjiga, — no, hajd', — ne ću reći! Pročita se!... Proguta!... Tako u dosadi!... Al' novine?! I tko, vrag — još čita novine?!...

Osjećajući, da ga se ne ću moći riješiti, ja sam ostavio novine, okrenuo mu se, predao mu se sav, i gledao ga netrepimice, s namjerom, da vidim, šta hoće.

— Znači, Vi nikad ne čitate novine?

— Ja?...

— Da!...

— Ali!... Nisam poludio!... No, to bi mi još trebalo!... I onda zašto?... Recite, zašto?... i on se izvio, i sav pokrenuo k meni. — Jer, napokon što se mene tiče, što novine pišu?... Što?... I kakve to veze ima sa mnom!... No, recite!... Recite, na primjer, što se mene tiče konferencija ministara, na kojoj je pretresivan zakon o agrarnoj banci?... Što?... I projekat, koji je u cjelini usvojen?... Što se to mene tiče?... Ili, kakve ja veze imam sa uspostavom nadbiskupije u Zadru?... Ili, što će se preliminirani pregovori voditi u Sofiji?... Što je to mene briga?... Mogu se voditi ako hoće i u Zinzibaru, meni je to sasvim svejedno!... Ili molim vas to, da su se kršćanski socijali i socijalni demokrati

u Beču već pogodili o novom saveznom kancelaru?... Šta ja to, molim Vas, trebam znati?... I šta će mi?... Taj kancelar, i — to?... No, hajd, — recimo kancelar, — dobro je! Čovjek je!... Al' molim Vas, na primjer to, da je prvi poštanski redoviti aeroplan između Engleske i Indije, — no, — kako se zove, — sjetite me, — no, da, »City of Jerusalem« stigao iz Gara u Bagdad, i da je naišao na jaku pješčanu buru? Molim Vas, šta je to?... I što to koga interesira?... I onda, zar je baš morao nasrljati na tu pješčanu buru?... Nije mogao izabrati ljepše vrijeme? I onda, molim Vas, ta Amerika!... Ne brinem se, šta mi se u susjedstvu radi, a ovamo se moram, tobože, brinuti, da je novi ministar vanjskih posala U. S. A. primio američke delegate, za odbor za pretkonferenciju o razoružanju u Ženevi!... Molim vas, gdje je tu logika?...

On je na čas zašutio, pripalio ugašenu i već skoro dogorjelu virdinku, a onda je prebacio nogu preko noge, namjestio se i nastavio sniženim glasom:

— No, jedna bi stvar, ipak, imala sa mnom veze!... Bar donekle!...

— Tako?...

— Da!... Al' iz daleka!...

— A koja to, ako smijem znati?...

— Deseti lipnja!...

— Kako to?...

— Desetog lipnja je, naime, moj rođendan!... Šezdeset i sedmi rođendan!... Pa hvala Bogu!... A ta veza, što velim, to je, da će se iduće godine zasjedanje naroda održati u Madridu baš taj dan!... Desetog lipnja!...

Ja sam se, onako sjedeći, počeo skupljati, i gledati ga ravno posred očiju, i sa interesom. Njegovo razlaganje dovodilo me u malo čuđenje, i ja sam se osjećao, kao pred napola riješenom zagonetkom, kojoj još fali samo mali i posljednji krajičak, pa da bude riješena.

— Ne!... Ne!... nastavljao je on sve većim žarom, i kao da nikad ne će prestati. Sve to nema nikakvog smisla, što novine pišu!... I ništa ja to ne moram znati! I čemu?... Zašto?... Zašto ja, na primjer moram znati, da će turski ministar vanjskih posala Tevfik Rudži bej, poslije konferencije za razoružanje pohoditi Mussolinija, i poslije toga, da će otpu-

tovati u Berlin?... Zašto?... Zato valjda, da mi zazubice rastu, što ta gospoda putuju amo, tamo, dok ja ovdje sjedim i trunem kao uklet!... I vi još onda velite — novine!... Kakve novine!... I tko da se brine za njih, i za ono, što u njima piše?... Ne, ne!... Il' da se možda brinem još i za Indiju, u kojoj se strašno pogoršava položaj poslije krvavog atentata u parlamentu u Delhiju? Sad je tim parlamentarcima lijepo pri duši, kad svaki čas dobivaju prijeteća pisma!... I onda ta njihova sjednica!... Mjere opreznosti, i što ti ja znam!... Ne ću ni da govorim!... Bolje je da šutim!...

I on zbilja zašutio, ali za čas se opet ganuo, namjestio se, i kao nekim novim glasom nastavio:

— Il' molim Vas, ono!...

— Koje?...

— Ovo, na primjer!...

— No?...

— Što je na primjer mene briga, gdje će se tko vjenčati? U crkvi, ili pred sudom?... Što se to mene tiče?... Jel' to blagoslovi pop ili sudac, — ostaje na istom!... Bit će onako, kako bude!... Što je do mene, nek se vjenča, gdjegod tko hoće! Ako će, lijepo, pod vrbom!...

Pa, onda — nastavljao je on sve ogorčenije, — onda taj Trocki!... Pa, točenje alkohola na američkim parobrodima! Pa, taj čuveni talijanski sociolog Enrico Ferri, kojega je udarila kap!... Pa, stanje njemačkih reparacija!... Pa, ta komisija četiriju delegata Vatikana, i isto toliko delegata talijanske vlade, — komisija, na kojoj će se ispitati sve mjere, da se uvede u život vatikansko-talijanski sporazum!... I još puno, puno toga!... Puna ova kavana, ako hoćete!... Sve je to meni daleko, i za sve se ja to ne brinem, nit imam sa svim tim kakve veze!... I zato ja, vidite, ne čitam novine!... I zato ih ja ne uzimljem ni u ruke!... Niti hoću!... Nikad!... Dok živim!... I zato i Vama, — oprostite Vaše ime?... Na pola sam se pridigao, pružio mu ruku i rekao mu svoje ime.

— Drago mi je!... Čast mi je!... Da! Zato ja i Vama savjetujem, onako prijateljski i od srca, — ne čitajte novine! — Ugledajte se u me i ne čitajte novine!... I vidjet ćete, kako ćete ljepšu starost dočekati!... Hoćete!... Pogledajte mene!... Da ih čitam, ili da sam ih čitao, čini mi se, da bih već davno bio u grobu!... Bi'!... Vjerujte, bi'!...

U PREDVEČERJE

Ja već ovaki, — kakav sam. Znate me. Ona lijepa, zgodna, skladna. Kao da su je lastavice snijele. I zamamna. Udesno zamamna. Moje nekadanje stare želje, koje su se već iščaurile u naviku, ustalasale su se po meni, kao mlazovi. I ponijele na sebi nju. I ja nasrnuo za njom. Iz koraka u korak. Kao orlina. Ne dam joj proći. Ne dam joj ni stati.

— Sve što živi u meni — —

— Opet vi!...

— Čezne za vama!... Do smrti!... I ako vi — — —

— Ne, ne, ne!... — branila se ona i gledala me, kao mačka prepeličara.

Osjećaj, da se ona brani, opire, — i uvjerenje, da su svi moji napori uzaludni, i da nikad ne ću do nje doći, taložili su u mojoj duši izvjesno zadovoljstvo, iz kojega je kao iz prikrivenog kutića, provirivalo nešto gorko, namutno, nešto prijegorno, nešto, što je sa sobom donosilo daleku, tihu i tanku sjetu za nečim...

Sve je to, opet, zatrpavalo izgrađeno i uzidano uvjerenje, da je moja muškaračka snaga kod nje u visokoj cijeni, — i to je mojim nasrtajima davalo veći, jači i slobodniji zamah.

— Odlučujte se!... Teško je čekati!... govorila je šuplje i prazno moja stara navika.

— Ne!... Ne!... grcala je ona, kao uzljuljana.

— Želja za vama ne da mi mira!... Počinka!...

— Ne!... Ne!...

— Zašto?...

Ona je na čas zašutila, a onda je s ustalasanim glasom počela prekidati, trgati:

— Vidite, moj život!... Toliko je sređen!... Tih!... I miran... I zadovoljstva u njem ima... I komadićak sreće!... I onda moj muž!... Predanja ima za me!... I cijene!... Pogledati mu u oči poslije svega!... Kako?... I razrušiti sve to!... Razoriti!... Razvaliti!... Ne!... Ne!...

I kao da kida oko sebe zamršene konce, u koje je spletena, ona je grčevito uvijala glavu u ramena i tresla se sva.

Susreti su prestali. I sastajanja. Svako od nas stajalo je na svom mjestu. Ona neodlučna, mutna i pomalo zaljuljana. Ja miran, staložen, sjetno zadovoljan i bolećivo blažen, da se ništa nije dogodilo, i da se ništa nije smjelo dogoditi. Krajičak jadne sreće drhturio je kroza me, kao napukla žica.

Ni viđjevali se nismo. I ako, — to u rijetko. Ispod svedenih trepavica, posula bi me, u tom času, po kojim ustrašenim, ali toplim pogledom, koji sam ja dočekivao, tobože, smrknuto i bespomoćno. I, tobože, ponosno.

Jednom mi je zgodom preprriječila put.

— Vi se srdite na me?...

— Ne!... slobodno i bez preza, i u uvjerenju, da će, i onako, proći sve bez ikakvog učinka, počeo sam sricati već naviknuta slova. I brslati kao u maglu, i kao da govorim nešto naučeno — Ne!... Ja vas samo želim!... I to bi mi donijelo komadićak sreće, koji bi mi, — čini mi se — bio dosta za čitav život!... I kad bi vi znali...

— Ne!... Molim!... Ja vas molim, — ne!... smućivala se ona, bunila se i zaplitala, i kao u strahu, da će se zanjihati, zatalasati, dala mi je ruku.

Ja sam gledao za njom, kao čovjek, koji je, na varci, dobio igru.

A dugo poslije, — jednoga dana susreli smo se na zavoju jedne ulice. Nenadano. I neočekivano. I kao da je već sve bilo zaboravljeno. Ona mi je preprriječila put. I stala. I ja sam, u nedoumici stao preda nju.

— Ne vidim vas!... rekla mi je, gledajući me rastvorenim, širokim pogledom, — gdje ste?... Sakrivate se?... Šta li?...

— Ne!... odgovarao sam praveći se pomalo važan i osjećajući neki čudni, bolećivi talas sreće, što je moja vrijednost kod nje, još uvijek, u visokoj cijeni! — Ne!... I čemu?... Tek znam, da ćete vi ostati moja neispunjena želja!... Za uvijek!... I do smrti!... Njezin topli, podatni pogled klizio je preko mog čela, očiju, obraza... I osmijak tih, grčevit pun nekih dalekih ili blizih slutnja, iskrsao joj je na usnama...

A par dana kasnije, sjedio sam jedne večeri u kazalištu. U loži. Velika pauza. Lutajući pogledom po publici, vidio sam negdje, u prvim redovima parketa, nju, — i osjetio njezin pogled na sebi.

Zgledali smo se. Ona ozdol, kao malo tiče, ščućureno, i povučeno samo u se, gledala me široko, ravno i netrepimice.

Odjednom je ustala, pošla, dohvatila se vrata, i još se jedamput okrenula na me... I izišla. Izišao sam i ja. Negdje u hodniku smo se sreli.

Brzo, zadihano, kao u ropcu, i kao da se nekud žuri, počela je mucati odriješito, kratko, i na prekid:

— Htjela sam govoriti s vama!...

— Molim?

— Sutra!... U devet sati!... Na večer!... Čekajte me!... U vašoj ulici!... Doći ću!... Sigurno!...

Okrenula se, i naglo pošla, kao da se otkinula od mene.

Od toga časa, kao da se sve pokrenulo, nagnulo. Naslućaji preneraza počeli su navirati u me, i nanositi na me nešto nalik zabrinutosti, brizi, — i nešto, što je bilo blizu nesigurnosti i strahu. Misli su počele nicati, vreti. I uznemirivati me. Šta da mi kaže? I šta ima da mi kaže?... Sve moje misli, odluke, namjere počele su se mrsiti, zauzlavati, i stvarati u meni nespokojstvo.

Noć mi je prolazila nemirno. I sutrašnji dan. I prve sjene predvečerja. I prvi komadić noći.

I skori čas urečenog sastanka počeo je razlijevati po meni jasnu i određenu svijest, da mi je ta žena sad istom, po prvi put, otkad se s njom nadmudrujem, postala briga, i ako još neodređena i nejasna.

I devet sati: Poluprazna ulica polivena mjesečinom. Šećkam. Čekam. U meni osjećaj mutan, i izrešetan nedoumicom. I neodlučnošću.

Odjednom ona. Užurbana i uzdrhtala, kao da je iza sebe spalila sve mostove. I kao da nikad više ne će natrag.

— Došla sam!... i glas joj je zvonio uzbudljivo, i ako odlučno. — Kako ćete vi to ocijeniti, — ne znam!... Tek, ja sam došla!... Izdržat se više ne da!... I izdržati se više nije dalo!... Odlučila sam!...

Mene je nešto jezivo, mučno, počelo zahvaćati oko srca.

— Moj muž je otputovao!... I ova noć...

Nešto nalik omaglici počelo je plaziti uza me.

— I ova noć, nek bude naša!... Povedite me!... završila je, kao u polusnu, i klonulo je zakoračila bliže k meni.

Stajala je uza me, sa svim svojim željama, čežnjama i zanosom. Gotova i predana. Predana — sva. Brzo, na prečac, i kao svjetlaci počele su se preda mnom odmatati i svrstavati misli, i uzidavati u meni osjećaj, da sve to skupa, sve, što je dosad bio površan zanos, nedužna zabava, i lagani interes, — da se sve to sad, u tom času, pretvorilo u odsudnu, i tešku zbilju, u kojoj je trebalo ugušiti njezine želje i čežnje, smiriti njezin razbuktali zanos, i ostvariti njezin, dugo sanjani san...

Sve to kovitlalo se preda mnom mutno, neizrazito, i — daleko, a iz svih tih zamrsaka izdizala se, kao sunčanica u cvijeću, jedna jedina želja, — želja, da kod nje spasim bar komadićak svoje, — iako lažne, vrijednosti.

— Povedite me!... ponovila je bunovno glasom, u kom je odzvanjala odluka jaka i neslomiva — i zakoračila...

— Čekajte!... i ja sam je uzeo za ruku, ustavio je i počeo joj sricati, u gorku prijegoru i s bolom:

— Čekajte!... Samo još čas!... Prije svega treba da znate, da vas ja previše cijenim!... I volim!... Dušom volim!... I mir vaš!... Uzljuljati to, — ja nemam snage!... Ni srca za to!... Život mi je vaš previše drag!... I sreća vaša!... Unijeti u vaš život gorčinu, ja nikako ne bih htio!... Ni razočar!... Ni kajanje!... Kajanje, koje bi, poslije svega toga, došlo!... Koje bi bezuvjetno, i sigurno došlo!... Jer život je taki!... Časova ima u njem, koji se, pokatkad, skupo plaćaju!...

Ona me je gledala ravno i netrepimice, i po njezinim očima počelo se prelijevati nešto nalik molitvi. A onda je polagano, mirno savila glavu, uzela me za ruku, nanovo

uzvila pogled k meni, i glasom, u kom je zaječala zahvalnost, i toplo srdačno predanje, skoro šapatom progrcala:

— Hvala vam!... Mnogo vam hvala!... Vi ste dobar!... Dobar i plemenit čovjek — — —

A nešto kasnije sjedio sam u naslonjaču u svojoj sobi. Sam. Oko mene tama, koju je prosjajivala svjetlost uličnih svjetiljaka.

I ta svijetlost prosipala je u tom času, kroz tamu sobe, po mojoj duši tihu bol i sjetu, i prigušeni, gorki prijegor, i staloženo uvjerenje, kako se na me trune mučne i teške godine, i slažu se jedna na drugu, kao teško, sivo i ledeno kamenje. I ispod gliba tih godina promaljala se moja davna, lijepa mladost i snaga, i kao iz daljine, — duge daljine, gledala na me, i osmjehivala mi se sažalno i zlobno, — zlobno i sažalno, u isti čas...

MUCICA

Sreli smo se, po prvi put. Nenadano i slučajno. U širokoj i pustoj ulici. U dno zida jedne kuće skupila se ona, drhturila, i kao strepila od nečeg. Onako mala, sitna, kao iskra, nedorasla, i sva bijela, bijela, kao pahuljica snijega, izvijala se, ispružila puni, bijelim kovrčama obrasli vrat, dizala glavicu, gledala me ušiljenim zjenicama, i pokazivala mi svoj, kao mala zrela jagoda, crveni nosić.

— Mijao!...

U meni je, odjednom porasla radost.

Poprihvatio sam je sa obje šake, podigao je, i metnuo je na prsa pod kaput. I kao da sa sobom nosim dragocijenost, ili kakvu radosnu, veselu i dobru vijest, promicao sam žurno između prolaznika, i, od časa na čas, odizao sam polagano krajičak kaputa, ispod kojega se nazirala njezina mala, slatka njuškica.

A kad su mi otvorili vrata, i kad sam uletio u hodnik, i usrnuo u sobu, — srela me je žena.

— Pogodi, što sam ti donio?...

— Šta?... i ona je, u naviknutom predosjećaju, rastvorila oči.

— Pogodi!...

— Ne znam!... Reci!...

— Evo!... i ja sam, duboko zategnutim zamahom, zaveslao pod kaput, i kao da joj predajem nekakav veliki dar, lagano, i razvlačeći, izvadio sam nju — mucicu, i, onako skupljenu u mojoj šaci, daleko ispruženom rukom, turio sam je ženi pod oči.

Ona se zgranula od veselja. I nastala je mala zabuna. Kao da smo dobili gosta, kog je valjalo lijepo primiti, i počastiti. Počelo se zvoniti. Dozivati. Napokon se pojavila i Anica, služavka.

— Izvolite?...

— Dajte u tanjuriću mlijeka!... za mucicu!...

— Za koga?...

— Za mucicu!... Evo!... Dobili smo mucicu!...

Anica je pogledala u kut divana, gdje se stisla mucica, a onda se mrzovoljno, prezrivo osmjehnula, i lijeno se makla.

— Hm!...

— Što?...

— Kažem, što će vam to!... Samo više brige i posla!... I to čišćenje!...

— Samo vi donesite!...

Razdragani, sjedeći na divanu, gledali smo, kako se ona, mucica, sva pogrbila, skupila sve četiri šapice, i povila se nad tanjurićem mlijeka, i kako joj se, iz časa u čas, pokazivao crveni jezičac, kao trenutalni plamičak u tami. I onda, kako je prestala jesti, kako je, nekako zadovoljno, sjela, i počela se oblizivati pametno i slatko. I sjedeći tako povijala je ona glavicu, i kružila pogledom oko sebe po parketu, kao da prati jedva vidljivu bubicu, što je negdje iz tanke i uske pukotine izmilila. Pa, kao ne mareći za to, ili, kao da joj se to samo pričinilo, podizala je glavicu, i gledala naokolo ormar, noge od glasovira, divan, i sve to polako, dugo, kao da se raspoznaje, razaznava.

— Mic!...

— Mijau!...

Za čas se podigla, protegla se, uvila, opet se zgrbila, i nanovo uravnala. Onda se polako, nenaviknuta, i, kao s malom strepnjom, makla, i pošla. Prišla je k ormaru, obišla ga, omirisala, i onda je zastala, kao razmišljajući, i odlučujući, kuda će. Oprezno, i kao da se krade, i kao da će naići na nešto neprijatno, makla se, i prišla k peći. Obišla je i fotelju. Onda se odšetala do glasovira, omirisala žute kotačiće na njegovim glomaznim nogama, i odjednom se našla pred velikim ogledalom, što siže do zemlje. U njem se odrazila sva ona. Jasno. Tu se na čas trgla, nervozno je zavrtila i zaokružila repićem, i kao prestrašena podigla je desnu šapicu.

— Ne boj se, mucica!... Ne boj se!... To si ti!... tepao sam joj ja, i ona je bojažljivo okretala i dizala glavicu k meni, i gledala me rastvorenim, velikim pogledom. Onda se sklonula, prišla k divanu, zastala, i vukući se tik uz njegov rub, promakla je oprezno i polako u drugu sobu. Mi za njom.

Tako i sutra i preksutra. I još malo, i ona se udomaćila. Kretala se slobodno, nekako brže, žurnije, čak je skakala i na fotelju. Proležala bi na njoj čas, dva, a onda bi, — kao da joj nije najudobnije tu, — ustajala, skakala s nje, i odšetala do divana. Postajala bi pred njim jedan tren, a onda bi se sva skupila, i skočila na nj. Negdje u njegovom kutu našla bi na mali mekani jastučak, uspela se tada na nj, okrenula se oko sebe jedamput, dvaput, — i kao da želi, da se što ljepše i mekše namjesti, legla bi, i smotala bi se. I zaspala.

A dani su sve brže prolazili, promicali. I mucica je rasla. Kao iz vode. I bivala, nekako, sva ljepša, bjelja, punija. I sve slobodnija, razularenija. Pokatkad i nesnosna. Trčala je po sobama, skakala, prevrtala se. Verala se po foteljama, divanima, i, o njihovu kožu, oštrila nokte.

Od vremena na vrijeme, — kad bi je tako okupali, i oprali sapunom, i kad bi je uvili, i omotali u mlačne krpe, da se osuši, — onda bi joj svezali crvenu vrpcu oko vrata sa povezom iza lijevog uha. To joj je tako dobro pristajalo. I kao da je to znala, činila se ona, nekako, višom, ponosnijom, mirnijom. Tu bi ona onda, tako nakinđurena, čista i bijela, kao mramor, sjela na naslon divana, omotala prednje šapice repićem, gledala po sobi, i okretala, nakrivljivala glavicu toplo i milo čas amo, čas tamo. Ili bi se smotala, savila na glasovir, i kroz zavjese gledala van, slušajući šum automobila.

Iz kuće nije izlazila. Ni u kuhinju nije zalazila. Prošetala bi se tako hodnikom, ili bi se, za sunčanog dana, popela na prozor, ispružila se na — suncem obasjan — njegov naslon, i začuđeno gledala, kako sa krovova i fasada lijeću golubi.

— Golubovi, mucica!... Jesi li vidila?

A ona bi se, od časa, na čas, prateći njihov lijet, kao u tankoj groznici trzala, kratko i mutno mijaukala, i štektala na njih, kao malo štene.

Ponekad bi zazujio skladni cilik brušenih stakala tamo iz jedaće sobe. Nije trebalo ni ustajati, ni gledati. Znalo se već. To je bila ona. Mucica. Sjela bi nasred stola, i šapicom, sad desne, sad lijeve noge njihala bi obješenu krušku električnog zvonca, koja je u širokim zamasima dodirivala brušena stakla velike svjetiljke, kroz koja je visila.

Spavala je u kupaoni na malom crvenom otomanu. To se poznalo po — jedva primjetljivoj udubini, po kojoj je bila razasuta po koja njezina dlaka. Ali često je puta spavala i u ormaru na verandi, koji je, pokatkad, ostajao nezaključan, i poluotvoren. S osobitom strašću ulazila je, i zavlačila se u škatulje cipelâ, šeširâ...

A iza verande tamo je prostrano dvorište, krovovi kuća, i zid. Kao ograda. I dolazeći, ovako u veče, kući često sam je puta nalazio, kako, pri mjesečini, sjedi na rubu prozora verande, umivena, čista, kao uglačana, i kako gleda, gleda...

Svakom se umiljavala, koga je već vidjela, i koji ju je, već jednom pogladio i pomilovao. Nekoje je već, i po glasu, poznavala. Svakome, tko je počesto dolazio, skakala je u krilo, verala mu se na ramena, igrala mu se kosom, i gladila ga po licu, po glavi...

Samo Anica. Od jedine je nje prezala mucica i sklanjala joj se s puta.

Jednoga sam dana došao kući. Par me dana nije bilo. Anica me je predusrela:

— S mačkom nije dobro!...

— Zašto?...

— Kao da je oboljela!... Sva je, nekako, žalosna!... Vuče se po kući!... Ništa ne jede!... Grbi se, savija, isteže, — kao u grčevima!... I mijauče!... Tako žalosno!...

— Da nije što pojela?...

— Ne znam!...

Uzeo sam mucicu na oko. Počeo je promatrati.

I jedne noći tako, ušao sam onako u tami, u kupaonu. Vrata su od verande bila otvorena. I prozori na verandi. Ozgo iza krovova prolijevala se mjesečina svijetla, žitka, i osvjetljivala sve, kao dan. Mali crveni divan bio je prazan.

Mucice nije bilo. Prikrao sam se k vratima verande i na rubu njezina prozora sjedila je ona, mucica, osvijetljena, i polivena mjesečinom.

— Mucica!...

Ni okrenula se nije. Prišao sam bliže. U mjesečini, tamo na zidu, što dopire do naše kuće, jasno se ocrtavala snažna prilika velikog sivog mačka, što se šćućurio i povio po dužini zida, kao da vreba plijen. Njegova široka glava isticala se u zraci mjesečine, i njegove svjetložute oči, široko uprte ovamo u me, i u mucicu, gorile su, kao dva jasna vruća i žuta plamena.

U meni se, u taj čas, razlio osjećaj velike toplote i saznanja široke ljepote života. I ta noć, i ta prosuta mjesečina, i to drhtanje zvijezda, i ta širina svoda, što se gubio u dalekim providnim maglicama, — sve to napunjavalo me je vjerom u silnu snagu velike prirode.

I ta dva jadna stvora, mucica, i taj olinjali sivi mačak, gledali su se sa čežnjom, i trpeći. Između njih ponor. Visina od jednog sprata. A od prozora verande do početka zida velik je skok. Opasan. I za nj, a kamo li za nju.

Makao sam se, ušao u kuhinju, našao dugačku i oširoku dasku za glačanje, ponio je na verandu, i s ruba prozora pružio je na zid.

Gotov prijelaz.

I kao da sam učinio i izvršio jednu veliku dužnost, makao sam se, i polako izišao...

— — — — — — — — — — — — —

A sutradan, ranom zorom, probudilo me nekakvo očajno mijaukanje.

»Da nije mucica?« — pomislio sam, i brzo ustao. Mijaukanje se čulo pred vratima u hodniku. Jadno i žalosno. Brzo sam otvorio vrata i imao sam šta i vidjeti.

Bijedna, raščupana, raskostrušena, i kaljava, sjedila je mucica pred vratima, tužna i očajna.

— Mucica!...

Ona se, na čas, podigla, pogledala me bolnim, pomućenim očicama, tužno mijauknula, i polako, kao da se boji, ušla je u hodnik.

U tom je, iz svoje sobe, izišla i služavka, Anica. Sva nekako raščupana, neispavana, kao izmorena.

— Prokleto i mijaukanje!... Već čitav sat!... Uh!... nervozno je uzdisala, i ljutila se ona.

— Nemojte!... Imajte srca!... umirivao sam je ja.

— Ih!... izbacila je ona odjedamput, i kao izvan sebe, — jadnu mucicu, što se pred njom, kao u jadu zgrčila, — odgurnula je nogom daleko u kut.

— Čuvajte se!... viknuo sam ja s prijetnjom.

A čas kasnije ušao sam u kuhinju, da popijem šećer s vodom. Kroz poluotvorena vrata njezine sobe vidio sam donji dio njezina kreveta, i na desnom rubu donje zastavnice, obješenu vojničku kapu.

U meni se pokrenulo nešto. Čudno i ružno.

»Da uđem unutra?« — pomislio sam.

Ali nisam ušao. Popio sam šećer s vodom, vratio se u sobu i nanovo legao...

U KAVANI

Ulica neka nova. Novo izgrađena. Puna nekih novih trgova, radnja, izloga...

I jedna mala kavana. Ulazim u nju. — Stran i nepoznat. Široko, polako, u velikim pokretima svukao sam zimski kaput, objesio ga više sebe i — sjeo. Očito, da nešto založim.

Osjećaj, da tu, u toj kavani, u kojoj sam sad, po prvi put u životu, ne znam ni jednog čovjeka, nikoga, koji bi mi bio poznat, — davao je mom raspoloženju neki novi, posebni sjaj.

Tamo uz prozor sjedilo je društvance i pilo pivo. Od lјeska zimskog sunca, što je udaralo na prozor, izgledalo je to pivo prozirno, čisto, puno pjene i zavodljivo.

— I ja ću čašu piva!...

— Molim!...

— I dobre šunke!... Ne masne!... Naravno i hrena!...

— Molim!...

Têk je rasao. Poslije te porcije šunke došla je još jedna. Hren me je golicao u nosu i dražio mi je žeđu. Čaša za čašom piva klizila mi je niz grlo, kao zrele trešnje. Po meni su se počele širiti sjene raspoloženja, divnog raspoloženja i zdravlja.

— Hej!...

— Molim!...

— Još jednu čašu piva!...

— Koja je to?

— Deveta!...

— Samo točno bilježite!...

I sva ta kavana i ti stolovi, i ti nepoznati ljudi, i svaka stvar tu, postajala mi je iz časa u čas, nekako bliža, toplija, milija. Čak i kasirica, vremešna žena, usađena tamo u dno kavane, za kasom, kao da se nikad ne će iz nje maknuti. Sve sam ja to gledao nekom djetinjom radošću, i te zidove, i na

njima naslikano cvijeće, i okrugli sat sa nekim čudnim kazaljkama, koje su pokazivale ravno jedan i četvrt o podne.

Trebalo je poći! Jest trebalo je platiti i poći. Širokim zamahom, da izvadim novce, zaveslao sam rukom u jedan džep, onda u drugi, u treći, onda u četvrti, peti — i onda opet u prvi, pa u drugi — i preko hrptenjače počelo mi se, odjednom, povlačiti nešto ledeno, jezivo i oduzimati mi snagu shvaćanja... U tankoj sjeni svijesti, ja sam na svoj užas, osjetio, da sam zaboravio uzeti lisnicu sa sobom. I u toj tankoj svijesti ja sam ustao, i pošao kroz kavanu.

— Jelte?...

— Molim?...

— Gdje imate telefon?...

— Telefon?...

— Da!...

— Mi još nemamo telefon, ali naskoro.

Ja sam se na čas zaljuljao. Jedva osjetljivo. A onda sam se makao, i otišao na svoje mjesto.

Misli su mi se počele preplitati, mrsiti se sve više, i sve kobnije, i redati se jedna za drugom. Zamoliti bilo koga, tu iz kavane, da telefonira mojoj kući po lisnicu, činilo mi se nezgodno. Nemoguće. I onda, bi li mu se i vjerovalo. Da izađem sam, — bez zimskog kaputa, — i da lunjam po zimi od radnje do radnje, i da tražim telefon — čini mi se još nezgodnije. U zimskom kaputu — pogotovo. Reći i priznati konobaru sve, izgledalo mi je najnemogućnije i najnezgodnije, osobito poslije tolikog ceha.

Kao svjećica u mraku javila se jedna misao. Tanka i protkana zračkom radosti i nade.

— Slušajte!...

— Molim?...

— Služnika nijednog nema tu?... Mislim, u blizini?...

— Ne!... Tu, u blizini ne!... Gore na trgu!...

— Daleko — — —

Ja sam savio glavu. Nedovršene i uskračale misli gubile su se nestajale, i mjesto njih, počela me polijevati bojazan, i neki čudni strah, da ću — samo maknem li se, — postati odjednom sumnjiv i konobarima i gazdi, i kasirici i gostima, i cijeloj kavani, i da će se na me navaljati sramota i užas...

— Šta da se radi?

— Šta, da se radi, gospodine?!...

Iz svega toga ispoljila se mirno i polako odluka, s kojom sam se izmirio skrušeno i s kromno, — odluka, da čekam.

Jest, da čekam. Da čekam, dok ne dođe bilo tko, koga poznam, i kome bi se, u tom jadu, mogao povjeriti.

I ja sam prebacio nogu preko noge, podlaktio se, i s čuvstvom, kojim se čeka već davno zakašnjeli vlak, i za koji nitko izvjesno ne zna, kad će stići, — besvijesno i tupo počeo sam zuriti u kavanska vrata.

Besvijesno i tupo gledao sam, kako su se ta kavanska vrata od časa na čas otvarala i zatvarala, kako su se ljudi dizali, plaćali, odlazili, onda kako su opet dolazili, kako su zidovi postajali iz časa u čas, sve sivlji, mutniji, maglovitiji, kako su se čudne kazaljke okruglog sata umrtvljeno i usudno pomicale sve više naprijed — i kako je prolazila minuta za minutom, sat za satom, i kako je, sa ulice tamo, kroz zamrznute prozore počelo sipati po kavani zimsko predvečerje, i kako su odjednom počela nicati svijetla uličnih svjetiljaka, i škiljiti sumrtvo u pustu zimsku ulicu — i kako se kavana, kao oživljena i rasvijetljena, opet nanovo počela puniti — sve sam ja to gledao i čekao i buljio, — buljio, gledao i čekao — ali uzaman, nikoga nije bilo...

Po meni se počela prolijevati mržnja na sama sebe. I grčevita želja, da što osjetljivije kaznim samoga sebe, i da se, onako, bez otimanja i bez ikakova preza predam sramoti, kojoj i onako nisam mogao izbjeći.

I ja sam odlučio čekati. Jest, čekati. Čekati i ne micati se. Ne micati se do posljednjeg časa. Do posljednjeg disaja. Sve ono najstrašnije, što će se dogoditi, ležalo je preda mnom još mutno i daleko, i napunjalo me gorčinom. Gorčinom na sve. I ta kavana, i ti ljudi u njoj, i kasirica, i zidovi, i slike, i taj okrugli sat, sve, sve, — počelo mi je postajati iz časa u čas, nekako odvratno, blatno, prljavo i mrsko. I sve to zasluženo, i dostojno mene. S gorkom nasladom proživljavao sam ja ta osjećanja, iz kojih se, — kao pun i krvav mjesec iza dalekih voda, — počela rađati nebriga za sve. I prkos na sve. I sve mi je, odjedamput, postalo svejedno. Čekati? — Jest, čekati. I večerati? I večerati. I piti? Naravno, i piti. I to najfinija vina. Samo ako ih ima. Kako dugo, — ne znam, tek ja ću tu ostati, čekati i piti. Piti do besvijesti. U meni se razgarala želja, da nekoga častim. Bilo koga. O jednom je trošku sve i onako.

— Konobaru!...

— Molim?...

— Ovamo!...

Za čas je oko mene nastala mala strka. Konobari su se uzvrpoljili. Uzletili. Još malo i moj je stol dobio gospodstven, otmjen i svjetao izgled. Sav bijel. Kao okupan. Na njemu stolnjak, ubrus, tanjiri, čačkalice i flaša vina, visoka, vitka. U nekom povišenom osjećanju, u kojem se misli umrtve, klonu, ja sam jeo. Jeo slatko i puno. I na prekid. Od časa na čas natakao čašu vinom i istrusivao je. Polako kao pričešće. Gosti su me pogledavali s poštovanjem i cijenom. I kasirica se po koji put nadvirivala, i gledala me. I ja nju. Tako iz navike.

— Još jednu flašu?...

— Naravno!...

Kao da sam sve bacio iza sebe, pružio sam daleko noge ispod stola, i pušio cigaretu za cigaretom. I pio. Lagani, namutni zanos drhturio je po meni. Kavana, kao da je postajala praznija. Ljudi su na prekid izlazili. Kasirica, tamo za kasom, postajala je nekako življa, nemirnija...

U tupoj i kratkoj besvjestici, i u nedoumici, koja je stvarala nebrigu, ja sam se razgledao po kavani, i kazaljke sata, koje su pokazivale već davno preko pola noći, izgledale su mi nekako veće, duže, šire. Kao ruke.

I u tom me je času nenadano i brzo, i kao na prečac sjeknulo ispod srca nešto nalik prepuklu živcu. Nešto, što mi je odjedamput pokrenulo uspavane misli i zamrzle slutnje, i što ih je svrstalo u jedno jedino i kobno pitanje: Šta će se sad sa mnom dogoditi?«

Pokušaj, da ustanem, da odem i bez šešira, i bez zimskog kaputa nekud van, i da pobjegnem, javljao se zloslutno u meni, i u isti čas se još zloslutnije prekidao. Slika se za slikom rađala. Sve strasnija i usudnija. I strašno se uvjerenje dizalo. Raslo. Uvjerenje, kako već svi znadu, da sam ja tu, u toj kavani, samo zato, da prevarim, da ne platim, i da se badava naločem. I kako svi oni, koji odlaze, ne će da budu

svjedoci toga mog sramnog čina, — a oni koji ostaju, kako ostaju silom, i kako čekaju, da s uživanjem vide, kako će se taj sram na me istresti i sasuti.

U tome je i kasirica izišla iza kase, provrzla se između stolova, prošla pokraj mene i u prolazu onako, čudno i sumnjivo pogledala mene, onda moj zimski kaput, i onda opet mene. Kao da nešto smjera. I kao da se na nešto skanjuje. Ja sam znao. Oni će mi uzeti moj zimski kaput i istjerati me iz kavane. Ili ne. Oni će me najprije dobro naružiti, izgrditi, ispsovati, a onda istjerati. Ili će me možda, prije još i iščuškati, premlatiti me, a onda me istom baciti van.

Ili ni to ne. Oni će zvati stražara. Nastat će graja. Oko mene će se okupiti. Svi uokrug. Do mene će stajati stražar.

— Tko ste vi?...

Ja ću mu reći svoje ime.

— Legitimaciju!...

— Ja nemam legitimacije!...

Po prvi put u životu, ja sam taj čas svijesno osjetio, da ja nemam legitimacije i da je nikad nisam ni imao.

I onda će me, naravno, odvesti. Na stražarnicu. U zatvor. A sutra...

Sve krvavije, mučnije slike nicale su preda mnom, zakorjenjivale mi se u mozak i rađale u meni strah nepodnosiv i očajan. A u svemu tome kao taknuta žica brujio je po meni osjećaj kajanja i žalbe, zašto nisam, — čim sam vidio, da sam zaboravio lisnicu — odmah sve iskreno priznao. Bilo bi bolje.

Ovako sam ja, kao u omaglici vidio, kako je gazda, pomičući se od stola do stola, polako prilazio k meni.

Srce mi je ustreptalo. Nikada još, — u životu, — ne doživljeno osjećanje srama i stida, prolijevalo se u tom času po meni, i zaustavljalo mi dah... Još čas i srušit ću se...

Učtivo me pozdravio i poklonio mi se. Duboko.

— Na zdravlje!... Sve u redu, molim?

Ja sam bespomoćno gledao.

— Milo mi je!... nastavljao je on klanjajući se. — A to, to je vaš zimski kaput?... i on je pokazao na moj zimski kaput.

— Da!... prostenjao sam ja mučno.

— Pa što se ne bojite, da će vam tko iz njega lisnicu izvući?... Svakako je malo neoprezno — — —

Ja sam se okrenuo. Pogledao na svoj zimski kaput i zbilja. Iz njegovog nutarnjeg džepa virio je priličan komadić moje lisnice — — —

STO DINARA

Jakovina Mirić, tu iz Mirića sela, opremio se na sajam. Prva ga je zraka zore prenula iza sna. Ustao i počeo se oblačiti, i sve nekako u žurbi, kao da bi htio, da ne okasni, i kao da, bog zna, šta ima, da posvrši na sajmu.

Žena mu se uzvrzla oko njega. Kao zvrk. Sve trčka. I sve joj kao milo, kako je on to, nekako lagan, žustar, i pun brige za posao.

— Prsluk!... Prsluk!...

— Evo i prsluk!...

— I ćemer!...

— I ćemer!... Jakako!... i ona mu je brzo dodala ćemer, prišla mu, — i vrpoljeći se oko njega, kao umiljavajući se oko njega, i kao puna brige za nj, počela ga je opasivati.

— Tako!...

I onda još kapicu i torbu. Torbu, naravno. I on je onda, onako uređen, utegnut, i osjećajući se nekako viši, snažniji, stao ponosno preda nju.

— E, onda, s bogom!...

— Samo još čas!... dobacila mu je ona važno, a onda se makla, utrčala u sobu, — za čas, opet istrčala, i usadila se preda nj, i gledala ga otvoreno, široko.

— Slušaj!...

— Što?...

— Evo, tako, — kao da ispovijeda neku veliku tajnu, — evo tako, mrvicu po mrvicu, i ja, evo, sabrala, uštedila, što se veli, ovo novaca!...

— Kakvi' novaca?...

— Evo!... i na dlanu njezine ispružene ruke iskrsla je, odjednom banka od stotinu dinara.

— Gle?... začudio se on razdragano.

— I, evo ti!... nastavljala je ona. — Evo ti!... Pa mi...

— Što?...

— Pa mi kupi za nji opanke na sajmu!... Bosa sam!... Vidiš i sam!...

— 'Oću!... Kako ne bi!... Gle!... i on je pažljivo, kao da uzimlje svetinju, uzeo banku, i metnuo je u ćemer. I od neke dragosti, kako je ona to vrijedna, štedljiva, i u nekoj lijepoj, vedroj samilosti, kako joj trebaju opanci, milo i toplo ju je privio k sebi, i — pošao.

Na pragu ga je ustavila.

— Slušaj!...

— Što?...

— Molim te, da i' ne zapiješ!...

On se, za čas, snebio.

— Ma, ne velim ja, da 'oćeš, — popravlja se ona toplo, skrušeno, i kao bojeći se, da mu ne učini krivo, — neg' tako!... Znaš, znam te!... Rado zaviriš u čašu!... Lakom si na vino, pa te molim...

On ju je gledao čudno, i kao ne snalazeći se.

— I zaklinjem te, — nastavljala je ona, — zaklinjem te bogom živim, nemoj da uđeš u napast!... Neg' to, što velim, opanke da mi kupiš!...

A on ju je još uvijek gledao netrepimice i ravno, i kao s nekim čuđenjem, — a onda je, — kao da mu se odjedamput odvezao glas, — počeo visoko, i kao čudeći se:

— Ma, šta ti to?...

— Eto!...

— Ma, znaš li ti, šta divaniš?... Znaš li ti, kol'ko je to stotinu dinara?...

— Ma — — —

— Znaš li ti, da su to pare?... nastavljao je on sve uvjerljivije, snažnije, — Eeej!... Saberi se ti?... Para je to!... Velika ti je to para!...

— Znam!...

— I 'de bi ja moga' sto dinara zapiti?... I kako?... Ne bi, da sam provalija!... Ne bi nas deset!... Znaš li ti, kol'ko se vina dobije za sto dinara?... Na potoke!... I 'đe

je taj, ko bi mogao zapiti stotinu dinara!... Oo, ženo!... Šta 'e tebi?... Ooo, ljudi!... Sto dinara!... 'Đe 'e to?!...

A negdje oko podne na sajmu, iz one sajamske gužve, sav znojav, izrešetan podnevnom, ljetnom vrućinom, zagorio, izmoren, i željan, da se malo odmori i otpočine, ušao je on u birtiju Laze Mirića. U zgusnutom i zadimljenom zraku, kao kroz maglu nazrio je on Miladina Pejićevog, i Đuru strica Pante, i Milana Mijića...

I Stanoju. Stanoju Jevrića. Teškog i jakog. Glomaznog. Crvenog do ušesa. I izazivača. Siledžiju. Nebojšu i tešku pijanicu, kakvu je samo bog mogao sazdati.

Jakovina se mirno, skromno, i kao da se i ne zna za nj, povukao u kut i — sjeo. I počeo slušati.

— Nu, 'ko će?... čuo je teški razbijeni Stanojev glas, pun neke sile i nadmoći. — Ko će sa mnom?...

— Eh, 'ko će s tobom!... javljali su se glasovi. Nekoji su šutili i gledali. Gledao je i Jakovina.

— Nu, 'ajde, dok zovem... javio se opet Stanoja isprsavajući se.

— Ne more se s tobom!... Vinopija si ti na glasu!... Teško se s tobom mjeriti!...

I Jakovina je, onako sjedeći, odjednom sve razabrao. Sve mu je postalo jasno. I znao je. Znao je, da Stanoja zove na megdan. I to na vino. Na piće. Bilo koga. I da pije s njim. Da pije jednako. I onaj, koji, od njih dvojice, prvi klone, posrne, i skloka se, — i ostane pod stolom, — da plati popiveno vino.

I u njem su se počele ispreplitati misli. I žena, i kuća, i opanci... I sto dinara, koje mu je žena dala... A nada sve rasla je u njem žeđ teška i strašna, što ju je ta ljetnja omara naslagala u nj. Rasla je i dizala se. Kao more...

I onda pomisao, kako on već dugo — dugo nije pio dobra vina, — rađala je u njem neutaživu želju, da ga se sad, u toj prilici, nasuče i nazoblje.

— Al', kao tanki plamičak u magli, negdje na dnu njegove duše, zakorjenjivao se tanki strah i bojazan, što će onda, — ako prvi klone i sruši se pod stol. I šta će mu reći žena. Jest, šta će mu reći žena, ako joj dođe bez opanaka...

A ako, možda, ne klone prvi. Ako se prvi skljuka on, Stanoja. Al' ako se ne skljuka, šta onda?...

Sve se to pred njim miješalo, uzvrelo, uskomešalo se, i izbijalo mu u vrh čela nešto nalik ledenom znoju. Nešto što je blizu propasti...

A u tom je rasla žeđa. I želja, da pije, da se napije...

— Još 'ednom zovem!... viknuo je još jednom Stanoja, i udario šakom po stolu, — 'Ko će?...

Nastao je tajac.

Jakovini se u tom času pomaklo srce. Nabreklo. I kao svjetlac, iznenada, i neočekivano došaptala mu je posljednja misao, da će možda sve izaći na dobro...

I kao podboden, on je ustao, prišao k stolu, sjeo, pometnuo torbu kraj sebe, i kao u nedvoumici izbacio je muklo:

— Ja ću!...

— — — — — — — — — — — —

Nastala je pijača. Teška i strašna. U početku nekako odmjerenija, lakša, — kasnije sve udesnija, teža. Čaše su se istrusivale od časa na čas. Do kapi. I bez broja. Litre su, jedna za drugom nicale na stolu, kao pečurke. Ovi se drugi skupili oko njih. I gledali. Čudili se. Snebivali se. I zaviđali im. Onda neko divno raspoloženje u obadvama, — onda tanki tračak maglice. Onda početak nemoći, zaplitanje jezikom, onda klonulost, i u jednom času Stanoja se zagegao, obnevidio, previo se — ruka mu je klonula, a onda se teško mučno pomakao, kao da će se dići, poći, — a onda je zavagnuo natrag na stolicu, i odjednom se srušio pod stol, — kao mrtav...

— — — — — — — — — — — —

A kad se negdje, u predvečerje — gegajući se, važući se, i bulazneći, — dokopao Jakovina svoje kućice, nemoćno se, i kao da ne može dalje, duboko obješene glave, naslonio leđima na dovratak, — izišla mu je žena, ugledala ga, vrisnula i zamahala rukama kao zgranuta:

— Ajme meni!... Ajme meni!... Zapio sto dinara!... Sto dinara zapio!...

A on je, slušajući je, u posljednjem komadu svijesti, i zaplićući jezikom, teško i mučno počeo brzlati:

— Odlazi, beno!... 'Đe bi se ja, za tričavi sto dinara, moga' 'vako napiti...

STEVICA

I voćar ljepše rađa i cvate, kad njega vidi. I livada se usrdno, toplo povija, kad on preko nje pođe. I majka ga uzdrhtalim srcem i radosno gleda, kad se on, onako, povije po poslu, i kad mu, ispod ruku izlazi sve savršeno i sređeno.

— 'Ko li mi je to, opet, danas vrijedan?

— Evo ja, majo!...

— Blago majci!...

— Ako, — ako!...

Seja mu se ponosi s njim. I u kolu igra rađe, sigurnije, kad je on pred crkvom, kraj kola. Tako kraj nje. Uza nju. Ona je onda slobodna, nevezana, i tako tu u kolu može da pokatkad ispod oka pogleda tetinog Đuricu, šta više, može s njim i da se skloni uz crkvenu ogradu i da se porazgovore.

Pas ga nanjuši još s pola potkućnice, i onda se pomalo trza na lancu, obilazi užurbano kućicu, uvija se, liježe, pa opet ustaje, uz tihi cik zijevajući lagodno i mazno.

I konji se nekako ponosnije uzvišuju, uspravljaju, kad ih on preže u kola, i kad ih on kočijaši, razvaljuju široko oči, frču strastveno, veselo nozdrvama, i nekako razmaknuti sitne korak i vezu, igraju — podrhtavajući na cijelom tijelu.

Kvočka zakvoca, — kokoši podignu glave i zakokoću, pilići se strče i potrče k njemu u času, kad se on pojavi na stražnjim kućnim vratima, rasipljući iz obje šake žito po avliji. I kad malo kasnije pođe k štali, prisjedne na kup naslaganih dasaka, dokrada mu se odjednom mačak, uzvere se do njega i smota mu se na krajičak košulje.

Samo otac. Malen, pognut starčić, mršav i tanjušan, kao brezova šiba, naćelav i sijedih okratkih zalisaka, slab do nemoći skoro, nesigurna, kratka i tanka koraka, i sav, nekako prozračan, kao sjena, — samo on je obilazio Stevicu, ne

začinjao s njim razgovor, i samo poizdaleka, neopažen i kao sakriven gledao ga je, ovako pokatkad nepomično i dugo — dugo...

I majci to udarilo u oči.

— Šta si taki?...

— Kakav?

— Pa, prigrli dijete!... Oslovi ga!... Nije ti tuđi!...

— Ako!... Nema tu maženja! Nek uči da me štuje!... I da me sluša!... I da me se boji!... Djetetu ne valja popuštati!

A Stevica, da je dijete!... Kao božjim blagoslovom preliven uzrastao je do snage, pred kojom se pokreće i ugiba sve. Ravan, visok žilav, u pasu nešto tanan, a u ramenicama širok, razvaljen, kao neman. Ruke tvrde, razvijene, i kao da su od čelika sazdane. Mišići mu se, i ispod širokih rukava košulje, naslućuju i naziru. Gvožđe se tali u njima. Pred njim sve podrhtava; i težak, mučan naslućaj, — da se u njegovim šakama u nastupu rasplamsalog bijesa, rasplinjuje i pogiba sve, — taj strašni naslućaj ubija i ništi svaki otpor u svemu i u svakome.

Ali najedamput, jedne nedjelje:

Majka mu je, još u zoru, lagano otvarajući vrata sobe, gdje je on još spavao, i tiho idući na prstima, da ga ne probudi, unijela čisto pranje i prebacila ga preko postelje. Znala je, da će se on, opet, kao i svake nedjelje, sav nekako čist, sa zanošljivim zadahom dunje, novim opancima, ćemerom i novom kapicom zaturenom na zatiljak, — zalelujati dolje niz dolove k crkvenom putu, a onda k crkvi. Na službu. A onda u kolo. A ona, da će mu, kao i uvijek, turiti u ćemer komad sitnog novca, da ga metne na krst, za zdravlje sviju njih. I onda, kako će se ona s ispruženom rukom nasloniti na dovratak, i gledati dugo, kako on korača i odmiče.

Tako i te nedjelje.

Ispratila ga je do avlijskih vrata, popravila mu vezu oko vrata, blagoslovila ga, prekrstila, podnijela mu ruku na poljubac, — onda je, — da on ne bi osjetio, posumnjao, da ona gleda za njim — ušla u kuću, provrzla se malo po njoj, za čas se sabrala, došuljala do vrata i gledala za njim.

A on je odmicao niz dolove, kao jarbol i zamicao iza živice na crkveni put zabačenom kapicom, koja se sve više suzivala, sklapala u malu crvenu točkicu.

Stojeći za vrijeme službe u crkvi tamo bliže amvonu, i osjećajući na svom zatiljku nečiji pogled — on se od časa na čas trzao, istezao, uravnavao ramena i dizao glavu, nekako, prkosno i gordo.

Znao je. Dolje nedaleko od crkvenih vrata stajala je ona, Ruja. Jedinica. Lijepa, preskladno rezana, crne kose, i sa dva, kao jezero, plava oka, od kojih se lijevo, u dugu gledanju, znalo pokrenuti, oteti se, kao malaksati, i gledati malo u stranu, iskosice. Nikad nije ljepša, kao u tom času. Znao je, da ga je gledala, al' znao je i to, da on taj njezin pogled može samo osjetiti, dočarati, — al' vidjeti ga — ne. Nikada.

I to ga je bunilo. Ljutilo. Ljutilo do mržnje. Ljutila ga je ta njezina gordost, njezin ponos, i ono njezino, kao slučajno, susretanje s njim, onda mimoilaženje, u kojem je ona visoko dizala glavu, i sa malo stisnutim očima, gledala nekud naprijed, daleko, ravno, i tamo, gdje nema nikoga, i gdje nema ništa.

I istom onda, kad su se svi poslije svršene službe rasuli po crkvenoj širokoj ogradi, onda je on, stojeći pod lipom, vidio, kako se među ženskim rupcima, tamo s druge strane ističe, i o suncu bjelasa, njezin bijeli, svileni i razvezani rubac, kojemu su se krajičci tiho lelujali, i od časa se na čas tiho slijegali, i kao neotkidivo lijepili o njezina obla i lijepa prsa.

— 'Esi li je vidio?... kroz stisnute zube i gorko cijedio je on Rajku Miliću. — A?... 'Esi li je vidio?... Kako se isprsila! Uzvisila!... Uzdigla nos!... Ih!...

— Pa, ne more se ona tebi nametati!... toplo i kao braneći nju pred njim, odgovarao je Rajko. — Voliš curu, pa — eto!... Makni se!... Gani!... Za ruku š njom i kući!... A dali bi ti je!... Vjeruj meni, da bi ti je dali!

— Ma, ne bi joj ja, vala, priša, — branio se on, — pa makar zna', da se nikad ženiti ne ću!... I ne ću vala!...

— Bora mi će ti je ne'ko ispred nosa oteti!...

— Misliš Stevanov onaj?...

— Ne velim ništa!

— Baš momak!... Kako nije!... žario se Stevica.

— Pa, ope' će on danas uza nju kolo poigrati!...

Stevicu je nešto poduzelo, ružno, mučno. Taklo ga nezgodno, gadno.

— E, ne će, — vjere mi!... Proba li...

I Stevica se u tom času izvio, uspravio i nekako strašno ispružio ruke:

— Vide me!... kriknuo je muklo, šapatom i prijetnjom — Vide me!... Kamen pršti u mojoj ruci!...

A u tom je času tamo negdje iza crkvenog roglja, iznikao njegov otac, i nekako i ne smijerajući, nenaslućeno, naišao na njih dvojicu. Stevica se smeteno užurbao, sabrao, popravio kapicu i pošao mu ruci.

— Neka!... promrmljao je stari, — a onda je dobrodušno, na oko strogo i ljuto, pomalo zajedljivo dobacio, sakrivajući smiješak:

— 'Este li se našli, 'este!... Teško kolu, u kom ćete i vas dva zaigrati!... A ti! — tu se nekako sav okrenuo Stevici, — donio one svijeće u crkvu?...

— Donio!...

— Eto, vrijedan si!... Pa kako ti to košulja stoji?...

— Dje?... odgovorio je Stevica smeteno pipajući po sebi.

— Pa, tu pod vratom!... Smlatane!... Pa, popravi to!... Ih!... I još bi ćio, da ga ženim!... Slušati!... Slušati!...

I Stevica gledajući za njim, kako se onako slab, klonuo, i jedva se držeći na nogama polako i pogureno odmiče tamo za crkvu, odbacujući se, — osjetio je s bolom, i jakom žalbom, kako će se taj njegov ćako jednoga skoroga dana srušiti, da se više nikad ne digne.

— 'Esi li ga vidio?

— Koga?...

— Ćaku!... mog ćaku!... Kako je slab i oronuo!... Dijete, da ga takne, složio bi se!... Ka' trul proštac!... Evo, za okladu, da ću ga sa ova dva prsta nositi, vala do Jevrićevi' kuća!...

A tamo u ogradi, kao gronjica bijelog cvijeća skupile se djevojke, igraju se vrpcama, resama od rukava, smiju se

i potiho ciče zazirući u časovima, da će ih tko čuti. Ovamo opet žene udarile u žagor, natječući se, koja će više ispripovjediti, reći, i glasovi im se lome u nekim čuđenjima, uzdasima, tužalikama.

— Ej, drugo, da 'e on mene sluša', ne bi on tako!...

— A što, opet, velite za onu nesretnu Persu?...

— E, tako 'e to, drage moje, kad zlo udari na čo'eka!...

Tamo bliže crkvenim vratima Lazo Simićev okupio oko sebe momke, i pokazuje im, kako se igra kozački ples.

— Pa to je lako!...

— Pa, ded probaj!... Ajde!... Kad je lako, probaj.

I svi oni tako stali oko njega i gledaju, smiješeći i čudeći se, kako on prepliće nogama i kako se uvija, trza, skuplja, kao u omami, ponosan, da on to jedini zna i umije.

Odjednom se zanjihalo i povelo kolo. Najprije polako, nekako tijesno i usko, — dok se ne počeše hvatati u nj bez reda jedno po jedno. Momci nekako na oko nemarno, djevojke ponešto stidljive, kao zatečene, a ovi stariji bezbrižno i mirno, kao davno naviknuti na to. Kolo se počelo širiti, rastezati. U velikom i širokom krugu počela su se provlačiti djeca, loviti se, natjeravati se, cičati — i nekako smetati i dosađivati.

— Bjež mali!...

— U kraj!...

— Ih, sunce ti malo!...

I javila se pjesma, tanka, visoka djevojačka. U nju se umiješali i muški glasovi — i sva ona odjekivala je dolinom i razbijala se negdje o bregove.

— Eno je!... Sama... 'Vataj se!... čuo je Stevica, kako mu važno, s muklim šapatom dobacuje Rajko i gledajući kako Ruja ponosna, nekako sva izvijena sa zabačenom glavom malo unazad, — leluja u kolu između Jele Marićeve i Stojke Jevremove.

Srce mu se počelo tresti.

— 'Vataj se do nje!...

— Ne!... izbacio je Stevica prkosno, muklo, a onda je zakoračio, lagano i u rastegnutom zamahu ruke, makao nježno i toplo sve one, koji su mu zaklanjali put, prišao kolu, za čas zastao, a onda se makao, poturnuo kapicu na oči, i mrgodno važno, uhvatio se u kolo.

Nesvijesno se huneći, nemirno i nesabrano počeo se izvijati, širiti i lagano odmjereno kretati sa sobom kao zvijerka. I katkad samo, onako kradom oteo mu se po koji, ispod resa kapice, smrknut i težak pogled na onu stranu, gdje je ravna i mirna, kao mjesečina, igrala Ruja, — a pokatkad opet i tamo, gdje je, na staru brezu, naslonjen, stajao Mića Stevanov, prekrstio ruke na prsima i samosvijesno, netrepimice gledao Ruju, kako se skladno vije i talasa, — i kao spremajući se svaki čas, da se uhvati do nje.

I kad mu ju je prvi okret kola donio u blizinu, on se Mića, za čas makao, popravio na sebi rukave, poravnao košulju, a onda je prišao nekako toplo, milo, — rastavio Ruju i Stoju Jevremovu — i blaženo podrhtavajući zahvatio je Rujinu meku toplu ruku, i milo je stegao...

Stevica se, u taj tren, zamro, zaljuljao. Nešto strašno jezivo i prenategnuto počelo se javljati po sred sredine njega, valjati se sve više gore grkljanu i kočiti mu vilice. Osjetljivi i jaki bodci počeli su mu nicati i sijevati preko zatiljka. Tanki mrak isprepleten sitnim svjetlacima, počeo mu se povijati preko pomućenih očiju, i cijelo kolo počelo mu se rasplinjavati a onda opet sgušćivati u neku providnu žutu masu. Sve oko njega, kao da je gubilo oblike i talilo se, slijevalo u talasasto pramenje.

Oštri, jaki i nagli narivi krvi nadimali su mu prsa, zalijevali oči, i posljednji krajičak snage, da savlada i da uguši to sve, u sebi, počeo se tanjiti, gubiti. I odjednom je nestao.

I kao strašno ošinuta bijesna zvijer on je stao, ustubočio se, izvio se, i strašnim promuklo visokim glasom, punim strave, riknuo:

— Stani!... Stani, kad ja velim!...

Kolo se ustavilo. Nastala je strava i zabuna. Sve je stalo, pokrenulo se i ustuklo. Kao val.

— Stevica!... Stevica!... moleći, teški, bespomoćni glasovi, dolijetali su do njega, i nekoliko momaka pošli su k njemu, da ga umire.

— Natrag!... kriknuo je on, i trgao iz ćemera nož, i počeo njim vitlati. — Natrag! Majka da ga ne vidi više, tko u moje ruke dođe!... Raspite se!... i on je pokrenuo sam sa sobom i nasrnuo.

Nasta gungula, rasipanje, komešanje, krikovi.

Žandare!... Žandare zov'te!... čuli su se glasovi.

I kao da ga je to još više razbjesnilo, ustavio se, stao, kao ukopan na jedno mjesto, zabacio je glavu, raskoračio se, i kao da očekuje navalu, prkoseći raspaljeno je počeo vrištati:

— Tko to reče?... Tko reče to?... Na!... Evo!... Tko će?... Na!... i kao u nastupu strašnog ludila, počeo je trgati košulju na sebi, razgaljivati prsa, ispršavati se gordo i krvavo, bacajući kapicu s glave i onda vitlajući nožem visoko, nastavljao je sve groznijim krikom:

Gdje su ti žandari?... Gdje je ta vojska i ta sila?... Gdje? Evo, tko će?... Tko će da me makne s ovoga mjesta? I gdje je taj, koji mi se smije uplesti u korak? Gdje? I tko je taj?... Da ga vidim, tko je taj?...

I u tom času iznikao je iza roglja crkve njegov otac, progurao se do njega, ustavio se, stao, uspravio se na čas i počeo ga gledati, prozirati ukočeno, mrko i — dugo.

A Stevici se u trenu, kad je prevalio oči na nj, i kad ga je ugledao, presjekla riječ, — a onda je, — kao da ga je nešto udarilo, osvijetlilo, — smeteno, zbunjeno i nekako klonulo, kao ustrašeno, oborio glavu i još jednom uzvio zakrvavljene oči k njemu. Iz niska i teško. A zatim se počeo drhtavo sabirati, sapinjati košulju, popravljati na sebi. Onda je podigao kapu sa zemlje i motajući je u rukama zbunjeno, izgubljeno, — još jedan čas stajao, — a onda se nekako skupio, povio, i kao potpuno svladan makao se i lagano, teško kao isprebijeno pseto, — otišao.

A otac mu je, stojeći, na istom mjestu, gledao netrepimice za njim, dugo, — dok god nije zamakao iza Rakićeve živice.

IZ MOGA KRAJA

Eto, da me ubijete, ja ni danas pravo ne znam, kako se to naš pop i moj ćako razidoše.

Samo to znam, da jednog dana navukoše obrve, i počeše se gledati mrko, i režati jedan na drugog, kao dva bijesna vuka.

Da se iskrve, pa — to. I maji to bilo nemilo.

— Nemoj, — veli ćaki, — pušti ga!...

— Ne će on mene!... odgovara ćako prkosno, povrijeđeno.

— Šta 'š se svađati!...

— Ni u stopu š njim!...

— Ma, mani, bora ti!...

— I nek me mimoilazi!...

— Najbolje ti je mir!...

— I nek me se čuva!...

I ćako zavrn'o na jednu stranu. Pop na drugu. Uprav, kao u prkos.

I sve, kao da biraju pute, da se ne sretnu. I, kao da se pribojavaju jedan drugog.

Ćako ni blizu k crkvi. O popu ni čuti. Pop opet tjera svoje. Kao da i ne zna za našu kuću. Kao da je i nema. O krsnom nam imenu i ne prilazi. Svetiti vodicu, — Bože sačuvaj! Gdje je to! Ni spomena o tom.

Da nije bilo strica Periše, i da mu maja ne pomože nešto molbama, a nešto i suzama, osta nam mali braco nekršten.

— Nedam ja, — veli ćako, — da mi on meće krst na dijete!

Ma, muka. Prava muka, velim vam.

Cijelo selo znalo za to. I muško i žensko. I dok su svi bajali i natucali sad ovo, sad ono, — dotle svađa rasla. Iz

dana, u dan. Sve jače, više. I protegla se. U beskonac. I došla već na vrh glave svima. Nami, u kući, pogotovo.

— Trebâ bi se već 'ednom i Bogu pomoliti!... Kori maja ćaku.

— Ja se molim Bogu i kod kuće!...

— I božju službu poslušati!...

— Službu, koju on služi, ja ne slušam!...

Neda se krstiti, — pa, šta ćete mu.

Al' jednog predvečerja...

Ja za ognjištem. Sam. Maje nije bilo. Ni njega. Ćake. Ja taman počeo plesti košaru, kad na vrata on. Ćako. I ne sâm. I Jokovina Jelić s njim.

Meni se zamračilo. Znao sam. Taj Jokovina zao. I spreman na sve. I na najgore. I bezdušan, i bez srca. Kao zvijerka u omami. Straha ne pozna. Ne preza ni pred čim. Nešto strašno, zlokobno provire iz njega. Kao zao udes. Osvetljiv. Bio i na robiji. Nedavno se i vratio s nje. Cijelo ga se selo bojalo. Strepilo pred njim. Ubiti mu čovjeka, — ništa. Otići na robiju, kao i na jelo. Avetinja. Strahota.

Pomisao, da moj ćako ide s njim, i da ga vodi u našu kuću, prostrujila je kroza me, kao jak, osjetljiv bodac.

Ustao sam. Smeteno. Mrko.

— Gdje ti je mati?... zapitao je on, ćako, kao na oprezu.

— Izišla je!...

— Ukloni se i ti!...

Odem u sobu. Zatvorim vrata, a onda ih neopazice, i tiho odškrinem. I počnem škiljiti. Gledati. I prisluškivati. Oprezno, i tiho.

Srce mi je podrhtavalo.

— I tako, ka' šta ti velim!... čuo sam ćakin prigušen glas.

— Znam!... Čujem!... javljao se. Jokovina.

— I taj mi popenda, već podugo, staje na žulj!...

— Pa?...

— Ujeda me za srce!... Već poodavna!...

— Pa?...

— Pa, — ovaj, htio bi i ja u njegovo zagristi!...

— I pravo 'e!...

— Pa, eto, velim, kad bi ti htio — — —

— Nu?...

— Ne bi ti bilo krivo!...

— Znam!...

— Pa — — —

— Pa, ka' veliš, želio bi, da omrkne, pa, da ne osvane više?... A?...

— Ma, ne to!... branio se ćako.

— Neg' misliš, 'nako nožem!... Da ga prikoljem?...

— Ni to!... Ni to, Jokovina!... branio se ćako sve više, kao da se brani od zla.

— Neg' šta?... pripitkivao je Jokovina.

— Evo, šta! i ćako mu se, onako sa stočićem, primakao bliže, — evo šta!...

— Nu?...

— Kad se zanoći, — onako dobro zanoći, prikradi mu se kući!...

— Pa?...

— Pa, uzmi, 'nako povelik babulj kamen, i porazbijaj mu laštre!... Pendžere!...

Jokovina se, u tom času, ganuo, ustao, popravio ćemer, kapicu i naturio na oči, i, nekako, povrijeđeno, mrko, počeo izbacivati na prekid:

— To su trice i kučine!... To razbijati pendžere!... Nije to ništa!... To je sitnež!... Krpelj!... S tijem ni moj ćaća nije batara'... A ja, — pogotovo!... Neg, 'nako, ako 'e što sikirom, nožem i — tako!... To 'e drugo!... Al' ovo, — to, — to nije za me!... Jok!...

MOJ BRACO

I u našoj kući postalo je veselo. Toplo. Kao suncem obasjano. Maja, — do tad, nekako, klonula, spora, — kao da je oživjela. Uskrsla. Budi se rano i ustaje. S pijevcima. I radi. Radi brzo, žustro. Kreće se po kući voliko, lako. Kao oblak. I kao da je postala, nekako, sjajnija, ljepša... I seja, kao da se veselije prihvaćala posla. Skakutala je po kući, kao tiče. I propjevala. Propjevavala zorom. A ćako se uspravio. Postao je ravniji, viši. Nekako jači, vidniji. Ponosniji. Nabori su mu se na čelu izgladili. Uravnali se. Postao je razgovorljiv. I sav onaki, dolazio je, svima nama, mio, drag...

I mačka, kao da je veselije prela. Vučko, — pas naš, — nije ni ulazio u kućicu. Sjedio je pred njom s naćulenim ušima i kao na nekog čekao. Po koji put bi zijevnuo, onako, od mila, i kao mazeći se.

Ja sam se snebio od radosti. Mjesta mi se nije moglo naći. Iz časa u čas, privijao sam se maji, i ljubio joj rūke.

— Majo!...

— Šta 'e, sine?...

— Slušaj!... Slušaj, kako mi srce kuca!... I ja sam njezinu ruku podizao, i metao je na svoja prsa.

I kuća — sva, i ognjište i krov, — sve, — sve, kao da je postalo, odjedamput, veće, šire, veselije...

A sve to zato, što nam se vratio braca. Braca Đurica. Naš braca. Moj stariji brat. Puno stariji, i ako sam ja već mogao nositi praznu malu bačvicu od rakije, preko cijele avlije.

Vratio se s rada. Ponešto slab i izmoren. Jednog je jutra samo iznikao. Iznikao — tako. Poslije nekoliko godina. I iznenada. Na stražnjim kućnim vratima pojavio se, i zastao...

Mi smo se zgranuli. Maja, — kad ga je ugledala, — bolno je ciknula, i ukočila se. Seja mu je poletila u susret. I s krikom. Ja sam odrvenio. Ćako se ispravio, i gledao ga razvaljenim, teškim pogledom, kao u omaglici...

A on, braco, jedan je čas postojao, držeći seju na prsima, a onda se makao, pošao, dohvatio se stočića kraj ognjišta, sasuljao se na nj, povio se, i ramena su mu se, odjedanput, zatresla...

Dani su prolazili. U kući je još uvijek bilo lijepo i veselo. On, braco, oporavljao se. Iz dana u dan, postajao je, nekako, svjetliji, viši. Ravniji. Milota ga je bilo pogledati. Ćako ga je pogledavao. I, ako, — na oko, — smrknuto, al — milo. Maja bi mu, s toplim prijekorom, sva sretna, znala dobaciti:

— Bome se tebi crljene obrazi!...

— A, eto!...

— Još malo, i pravi momak, bora mi!...

— A eto!...

— Da mi je samo znati, za koju te hranim!...

— A, — eto!...

Seja prosjala od radosti. Uvijek uza nj. Uz bracu. I k crkvi s njim i u kolo s njim. I u dolove s njim. I ne rastaju se. Po koji put povedu i mene. Na našoj ledini učestali sastanci. Skoro svakog predvečerja. Što nikad, do tad. I Mara Jovićeva, i Jela čiča-Marka, i puno njih. I Đuđa. Đuđa Trivunova. Lijepa. Lijepa, kao mak u žitu. Samo me privije k sebi.

— Znaš, imaš oči...

— Ja, je'l?...

— E, ti!... Imaš oči ka' braco!...

— Koji braco?...

— Pa, tvoj braco!... Đurica!... Iste oči!... Iste njegove oči!...

I počne me posipati poljupcima...

I jesen. I braco, — onako oporavljen, ispravljen i rumen, — počeo, odjedamput venuti. Iz dana u dan sve više. U kući, među nama, istina, još uvijek nasmijan, kao veseo, — al' kad je sam... Ćako postao smrknutiji. I seja zašutila. Zanijemila. Maja se zabrinula i pitala ga. Toliko puta.

— Šta je tebi?...

— Šta, da mi bude?...

— Slabiš!... Srozavaš se!... Muči li te što?...

— Ne!... Ne muči!... I što bi me mučilo?!... osmjehnuo bi se natoplo.

Mene su metnuli u postelju. Jedne večeri — tako. Još za viđa. I pokrili me. Maja me pokrila.

— Spavaj, lijepo!... rekla mi je i pogladila me po glavi. I izišla. Ja sam ostao sam. Zapaljena lućerda osvjetljivala je sobu, nekako, tužno. I slabo.

I u mojim mislima počela je izvirati i crkva, onda voćar naš. Onda kolo. Pa, dolovi, kud je seja znala često izlaziti. Onda gaj. Pa Grujica Stevičin, kojega sam počesto, u predvečerje nalazio sakrivena u našoj kotarini, u stogovima i onda, kako mi je on donio jedanput pušku od bazge. I onda crkveni put... Onda, kako me je maja poslala u avliju, da unesem sikiru. Već noć. A mjesečina, Onda, kako sam, u jednoj takoj mjesečini, već podugo, odmah, nekako, iza bracina dolaska, udario oko štale. I kako sam, najedamput zastao. Braco i seja stajali su jedno uz drugo. Baš, negdje, uz rogalj. I onda, kako sam čuo sejin glas. Žalosno. I, nekako, drhtav, slab.

— Volimo se!... Volimo se, braco!... Jako!... I on mene, i njega ja!... Da svisnemo jedno za drugim!... Al' eto on, — otac mu, — stari ne da!... Šta će mu sirota, — veli!... A ja — — —

I onda, kako je klonula na bracina prsa i proplakala...

I onda, kako je iznikla u mojim mislima seja, — ona. I njezin lelek. Onda žeteoci. Stara vrba. Onda, zavijutak potoka, široka zelena livada, i red bijelih breza — — —

Prenuo sam se. Probudio. Lućerda je još uvijek gorila. Polako i oprezno provirio sam ispod pokrivača. I vidio. Za stolom sjedio je ćako. I maja. On, braco, stajao je uza zid i prebacio nogu preko noge. I ruke skrstio na prsima. Seje nije bilo. Ja sam se uvukao u se. Utajio. Jedva da sam i disao.

— Nu, — pa?... nastavljao je ćako smrknuto, — davno započeti razgovor.

— Pa, — eto, — to!... odzvanjao je bracin glas ledeno.

— Pa koju?... Reci koju?... Čiju... uplela se maja visoko.

— Janju!... Janju gazda Mitra!... izbacio je braco odlučno, i mutno.

Nastala je šutnja. Ja sam se zgurio u postelji. Čula se kiša. Nešto tužno, žalosno sleglo se nada nas. I u tom času iznikla je, u mojim mislima, ona, — Janja. Janja sa upalim prsima, i daleko istegnutim, mršavim tankim nosom, i sa škiljavim malim očicama, što gledaju unakrst. I žuta, povela. I zgoljava, mršava i sasuljana. I ružna. Ružna do boga! —

Ja sam se protegao. I tiho. Da me ne čuju.

— I nju, zar?... javio se odjednom ćako.

Maja je šutila.

— Eto, nju!...

— Onu učovijest?... Nakazu?...

— Srce ne pita!... izbacivao je braco kratko.

— Pobudalio si!... Zgran'o si se!... Zar srce tvoje?... Tvoje srce, — pa njoj?... Njoj?... grmio je ćako potpuno, — Nego, drukš'e nešto!... i ćakin je glas zazvonio visoko. — Nešto drugo!...

— Šta drugo?...

— Novci!... Samo novci!... Namirisa' si veliki miraz, pa ka' veliš — — —

Ja sam se, u taj čas, — ni sam ne znam zašto, — ganuo, stresao, otkrio se, vrisnuo, a onda udario u jak neizdrživ i grčevit plač...

Oni su se strčali oko mene...

— — — — — — — — — — — —

Nije prošlo dugo, i svatovi su ušli u našu kuću. I ja s njima. Okićen zelenom grančicom. Na širokim avlijskim vratima dočekala nas je maja.

— Evo ti snaje, majo!... nekako visoko, oporo, i, kao da mu je u podgrlcu nešto zastajalo, viknuo je braco, i poveo joj Janju u naručaj:

Maja se zagrcnula, zagrlila je i — proplakala...

A negdje pred Nikoljdan slavili smo i sejine svatove. Grujica Stevičin, i — ona, moja seja, vjenčali se. Bože, kako su se priljubili jedno uz drugo. Svi smo bili tu. Jedina je Janja ostala, da čuva kuću. Bio je i braco. Veseo, raspojasan, — lijep... I natrunjen vinom...

A nekako pred noć, dok su u sobi još svatovali, izišla je seja. Malo, — i za njom braco. Meni se nekako oduljilo bez njih. Pošao sam za njima. Omotani tankom maglicom, stajali su njih dvoje pod strejom. I baš kao ono onda, kad sam ih našao iza naše štale, — ja sam zastao...

— Ništa to!... čuo sam bracin teški i umorni glas. — Nije to ništa, što ti veliš!... Taj miraz tvoj, i to!... Sve sam ja to učinio za te!... I zbog tebe!... što 'e, do mene, pretrpiću ja to!... 'Oću!... Istina, oteško'e, al' daće Bog... Daće Bog snage!... Ugušiću ja srce svoje u sebi!..

I seja je, opet, baš, kao i ono onda, kad sam ih našao iza naše štale, pala na bracina prsa, i — zajecala — — —

A ONAJ TAMO...

A onaj tamo, što stoji kraj zidića, — to je Nikola Jelić. Sasuljao se, kako vidite, i nekako opao. Omršavio. A do nedavno — gora. Da ste ga vidjeli prije Ilinjdana, danas ga prepoznali ne bi.

I nitko ne zna, šta mu je. Uvijek mrk, natmuren, dalek i sam. Kao da teške brige brine.

A ne bi trebao. Zdanje mu je jako. I zemlje ima. Dobre. I dosta. I blago ga je osulo. Rogate marve — do volje. Ovaca i sitnog blaga — na pretek. A na kući mu žena dobra. Valjana. I dvoje djece. Muškarčić i curica. Već poodrasli. I dvije sluge. Dva služaka, kao dva mrka psa. Kod nas, ovdje na selu, štovan i pažen. U svojoj kući voljen. Da kraljuje, — eto. Baš nekako po Ilinjdanu riješio se, po sreći, — nečega, što mu je najviše briga zadavalo. Više nego kuća i zemlja. Više nego žena i djeca. To bijaše njegov — konj.

Šta konj? Zvijezda! Zraka sunčana! Prelijepo sveden, ponosan, ohol i gord, gladak i sjajan. Kao mjesečina. Oka nije bilo, koje nije pogledalo za njim. Pod kolima — zvrk. Pod sedlom — munja. Nekoji su govorili, da u sebi ima tatarske krvi.

Oko svoje nije on tako pazio, kao toga svoga konja. Sam ga je oblazio i hranio, sam mu je prilazio i pojio ga, sam ga je gladio, tetošio i dugo, stajao kod njega. Sam ga je uprezao, sedlao, sam ga je opremao, — i grom nebeski da sprži onoga, koji mu priđe osim njega.

I kad bi koga od slugu slučajno našao u štali:

— Šta radiš tu?... i zadrhtao bi.

— Čistim, evo!... Ispod konja!...

— Ispod konja?!... zgranuo bi se on, — Ispod konja?!... Miči!...

Sam mu je uzde držao, sam ga je jašio i na njem projahivao preko međa, livada i dolova po danu i po noći, — ustavljao se negdje dolje kod jasenja, sjahivao, i ljubio mu grivu, čelo, široke ustreptale nozdrve i tepao mu:

— Dobro moje!... Dobro moje!...

Po koji put, — i ako u rijetko, — dojašio bi na njem i na zbor. K crkvi. A ljudi bi se skupljali, gledali mu konja, i divili mu se iz daleka i ispotajice.

— Lijepo ti je konjče, Nikola!...

— A, eto...

Od polovice proljeća, pa sve tamo do pod kraj ljeta, spavao je on. Nikola pred štalom. Tu su mu sluge iznosile bijele jastuke, lagane pokrivače i brižno mu, slušno namještali ležaj. I to sve zato, što ga je mučio strah, da bi mu jedne noći toga konja mogao tko ukrasti, odvesti. Prezao je od tog često. Zimi pogotovo. Ležeći tako u postelji, u kući, on se na svaki šum bure i nevremena, na svaki škrip vratnice prezao, trzao, podizao, i s ukračalim dahom osluškivao...

Onda je ustajao, brzo se i grčevito zagrtao, i izlazio naglo, kao bez duše u štalu.

— Pre'ladićeš se!... Ku'ćeš?...korila bi ga žena brižno i usrdno.

— Njega da vidim!... konja! Odvešće mi ga 'ko, — bojim se!...

— Pa da ga i odvedu!... Samo, da si nam ti zdrav!...

A o konju mu je pukao glas. Na široko. Ljudi su dolazili. Jatili se. Zgodni i bogati. I ovi naši. A i drugi sa strane. Iz daleka...

— Čusmo, dobra konja imaš?...

— Pa ovaj...

— Kažu — vilu!...

— Hja!...

— Bi li ga mogli vidjeti?...

— A šta ga gledati!... Konjče ka' konjče!...

— Ako je na prodaju, mislimo...

— Nije na prodaju!...

— Ne žalimo novaca!... Dat ćemo!...

— Nije na prodaju!...

Okrenuo bi se i — odlazio.

Kad bi izgrijala mjesečina, i kad bi se vrućina prosula kroz noć, — ni vraćao se ne bi kući. Privodio bi ga k potoku, prskao ga vodom, prao ga i — onako pri mjesečini iz bliza, pažljivo bi i brižno pogledavao po svemu njemu, — i pazio, da nije još kakva mrljica na njem ostala.

Istom u zoru vraćali bi se s livada kući. Jedan uz drugoga, — poprskani prvim pramenjem zore.

I dugo tako, i uvijek tako. Sve do jedne take noći, koja ga je, baš nekako, pred Ilinjdan, zatekla dolje na ledini kraj potoka. Uz rakite. Šta je bilo, i ne zna se pravo. I on je sam zašutio, i riječ mu o tom ne prelijeće preko usana. Zna se samo, da mu je te noći nestalo toga konja. — Kako, — nitko se tome pravo ne dovijava. Teško je i reći: Nagađa se svašta. Jedni vele, da su mu ga ukrali sajmari, tu iz trećega sela i preprodali ga još iste noći nekim pretrglijama ozdol s mora, — a drugi, opet, vele i ovo: — Kažu, Janja ciganka. Tu ispod šume. Lijepa kao oblak, i udesna kao smrt. Sa očima graorastim i strašnim. Sa uzmršenom kosom i crvenim usnama. I nabubrelim prsima...

Došla je, kažu, nenadano i nenaslućeno te noći na ledinu i prikrala mu se. Zastala je kod raspukle vrbe i gledala ga. Onako u mjesečini. On ju je opazio. Za čas se zgranuo, snebio. I ustao. I kao omamljen pošao je za njom u rakite...

A negdje kasnije, jurio je kao obezumljen, strašan, razdrljen i gologlav po poljima, livadama, uvalama, i tražio njega — konja. Dozivao ga, zvao, lelekao, bugario, — utaman. Konja nije bilo.

Sutradan pao u postelju. — Odležao. I popridigao se, al' zašutio — eto. Kao zemlja. I kao da se zakopao. Među nas i ne izlazi. Po cio dan u kući. Nikoga i ne pušta sebi. Ni svoje.

Po noći samo, — kad izgrije mjesec, provlači se kradom na stražnja kućna vrata, prolazi kroz voćar i izlazi na potkućnicu. I luta. Dugo.

Po koji put tako iznikne i među nas. I svaki put sve lomniji, slabiji.

Boluje. Jest. Svi mi to znamo, al' — eto, kad mu nitko od nas ne može lijeka naći.

TREBA TO PROSLAVITI...

Sunčano jutro. I rano. Ja u kavani. U ruci mi novine. Pažljivo, i kao uvijek, čitam iz njih, za mene, najinteresantniju rubriku »Dopisivanje«.

Odjednom konobar:

— Telefon!...

Naviknuto ustajem, prilazim k telefonu, i još naviknutije uzimljem slušalicu.

— Halo!

Zapljusnuo me je reski, visoki glas mog prijatelja iz jedne redakcije:

— Čestitam!...

— Što?...

— Zar nisi čitao?...

— Što?...

— Dobio si u Beogradu ulicu!... Presenećeno i nesabrano premećem slušalicu u drugu ruku.

— Šta sam dobio?...

— Ulicu!... Jednu su ulicu prozvali tvojim imenom!... Pecijina ulica!... Čitaj, pa ćeš...

Ruka mi je odjednom, sa slušalicom, nemoćno klonula, i ja dalje nisam više ništa čuo...

A čas kasnije sjedio sam opet za kavanskim stolom. Preda mnom na stolu naslaga novina. Jedva sam se i vidio iza njih. Počeo sam ih žurno, pohlepno listati, premetati, okretati, i opet prevrtati, dok mi odjednom nije zapeo za oko naslov: »Nazivi beogradskih ulica«.

Kao da tražim zlato, — ne — kao da tražim posljednji krajičak sreće i života, ja sam slovo po slovo počeo sricati imena ulica, kad mi se najednom ukočio pogled, i stao...

Pecijina ulica. Jest, Pecijina ulica.

Preneraz jak, velik, zanosan, radostan i golem, počeo je taj čas šiktati kroza me u mlazovima, i dizati me nekud u visinu...

Nesposoban, da što rasuđujem, ustao sam, i poduprt nekim jakim, nenadanim, nenaviknutim ponosom, uzdignute glave, izišao sam iz kavane, kao da uzlazim na prijestolje.

Preda mnom ulica. Široka. Jasna. U suncu. Al' za me, u taj čas, malena. Neznatna. Uska. Palače su mi postale kuće. Kuće — kućerci. I nebo, kao da mi je bilo bliže. Kao da ću o nj glavom udariti.

Sav taj osjećaj približavao se savršenstvu u času, kad je o toj mojoj sreći graknula kavana — jedna. Onda druga. Onda, kad su graknule ulice. Jedna za drugom. Onda, kad je granuo cijeli grad. I kad su počela izvirati čestitanja. Čestitanja i na ulici, i kod kuće, i usmeno, i pismeno. I telefonom.

— Čestitam!... Čestitam!...

— Hvala!

— Dakle, Pecijina ulica?...

— Hja, — šta ćete!... odgovarao sam ja, tobože, skromno, a u isti čas osjećajući, kako se po meni razlijeva ponos i neka radosna gordost, kao gora.

I kao u želji, ili strahu, da me ta gordost ne zanese, ne zaludi, da mi ne pomuti dušu, — ja sam, po čitav dan, šećkao ulicama, zalazio u kavane, — samo da se naviknem na susretaje i na ta čestitanja, kojima su me obasuli i moji prijatelji, i znanci, i žene, i onda čak i oni, koje nikad u životu nisam vidio.

— Od srca se radujemo!...

— Hvala!

— I čestitamo!...

— Hvala!

— I vi, dakle, dobili ulicu u Beogradu!... To je lijepo!...

— Eto!...

— Ipak se vidi!... Kultura!... Naročito prijatelji:

— Pa, šta je, za boga?...

— Što?...

— Što zatežeš?...

— Što?...

— Pa, kad ćemo da proslavimo to?... Tu tvoju ulicu i — to?...

— Pa — — —

— Požuri, bogme!... Nije to šala!... Nema to!... Treba da častiš!... Treba to proslaviti!...

Jest. Treba to proslaviti. To mi naređuje i moja duša. I moj razum. Naređuje mi svaka moja misao. Naređuje mi svaki moj živac. I kao opijen time, ja sam se unaprijed radovao, veselio, veselio kao malo dijete, kako ću biti središte pažnje sviju onih, koji će doći, čak i onih, koji ne će doći, — kako će mi nazdravljati, pozdravljati me, — kako će mi držati govore...

I da to bude što prije, da to bude odmah, ja sam, onako na prečac, ušao u jedan restoran i zatražio šefa.

— Molim?...

— Molim!...

Nastali su pregovori radi salona i večere. Pregovori ozbiljni važni. I otezali se, širili. Puno. I dugo.

— Koliko će vas biti na večeri?... Nikad u mom životu nisam, čini mi se, imao toliko prijatelja, koliko mi ih je, u tom času, izniklo u pameti.

— Pa, onda uzmite veći salon!

— Molim!... A cijena?...

I u času, kad mi ju je rekao, — mene je nešto presjeklo po pasu, što nanosi laku i kratku omaglicu.

— To vam ja, naravno, ne bih platio odmah!... Nego, mislim, onako...

— Nemoguće, gospodine!... Samo za gotovo!...

Kao da sam o nešto tvrdo udario glavom, — misli su mi stale. Al' čas kasnije, kad sam oborene glave, — kao zatečen, i kao ulovljen u klopku, — išao ulicom, opet su se počele rasplitati, vreti, i kao prestizavati jedna drugu. I stvarati odluke. Naizmjence. I brzo. Odluke, koje su se sve do jedne, svrstavale u jednu, čvrstu i neuklonivu, da to, pod svaku cijenu, treba proslaviti.

I kao da mi o tom visi život, ja sam se bacio na posao. Sav. Nastalo je prodavanje starih odijela staretinarima. Zalaganje sata, doze, jednog novog odijela i fraka u zalagaonicama. Dizanje predujma na plaću. Trčkanje po redakcijama.

— Zar opet predujam?...

— Da!...

— Pa još ni onaj prvi niste odradili!...

— Odradit ću!...

Onda pozajmljivanje novaca ovdje, ondje.

Onda posjeta upravniku kazališta.

— Pišem novu dramu, pa...

— Pa?...

— Pa, da mi predujmite nešto!...

— Hm!... Znate, malo je teško!... Mi i sami grcamo u dugu!... Međutim...

I sve je to išlo teško, naporno, — al' brzo. I uspješno. I sve se to svršilo time, da je za sutradan na večer bio naručen onaj veći salon...

I onda večera. Dugački, veliki sastavljeni stolovi, prekriveni bijelim stolnjacima. Na njima električni svijećnjaci. Buketi cvijeća. Nas, — more. Ni broja nam se ne zna. I svi, nekako, svečani. Izbrijani. Kao da smo taj čas okupani. Lijepe moje gošće u elegantnim, raskošnim toaletama. Jelo za jelom nicalo je na stolu. Kao pečurke. Flaše s vinom izvirivale. Kao iz vode. Zaredali i govori. Zdravice. Nastala je i pjesma. Ja među njima kao mladi, — ili, ako hoćete, — kao stari Bog. Velik, uznesen, sretan. Veselje je raslo. I radost. Odnekud su iznikli i cigani. Razgorio se raspojas, cik, igra, pjesma, potajno milovanje, i poljupci...

A negdje, u velikom svanuću, kad smo se razišli, — mene je, onako polupijanog, sretnog, raspojasanog i blaženog, odjednom, podžegla želja, očajna i luda želja, da odem na aerodrom, da sjednem na avijon, da dopršem do Beograda, i da vidim tu svoju ulicu, i da se po njoj prošećem. I to odmah. Taj čas. Makar i pod cijenu smrti...

Gordo, s visoka, kao kralj, ušao sam mome nakladniku. S mene svega odisala je neprospavana noć. Teško i silno.

— Treba, da vidim svoju ulicu!...

— Pa, to nije daleko!... Na tramvaj, pa...

Meni se, u taj čas, smutilo. Osjećaj, da nemam više ni za tramvaj, — a još jači osjećaj povrede, da on i ne zna za tu moju ulicu u Beogradu, ja sam se, onako neispavan, rasut, izvio pred njim ravno, i s prizrakom prijetnje:

— I ako mi taj predujam ne date, nijedno moje djelo više...

A dva, tri sata kasnije, ja sam šetao po Beogradu. Sretao prolaznike. Ljude; i žene.

— Jel'te, molim vas?

— Molim?...

— Gdje je ovdje Pecijina ulica?...

— Pecijina ulica?... i svi su slijegali ramenima, i gledali me razrogačeno. Čudno.

Osjećaj mučan.

Zalazim u kavane. Restauracije. Pitam konobare. Ni oni ne znadu.

— Možda će znati ona gospoda, što sjede tamo za stolom!...

— Pitat ću!... odgovarao je konobar spremno.

— Ni oni ne znadu!... izvještavao me je čas kasnije, kad se vratio od njih.

Nešto veliko, sjajno i svijetlo, kao da se počelo gasiti u meni.

Nasrtao sam i na žandarme.

— Molim lijepo!

— Izvolite?

— Bi li mi mogli reći, gdje je ovdje Pecijina ulica?

— Pecijina ulica, — Pecijina ulica, — sricao je on, gledajući preda se, kao da se domišljava, — ne bi znao!... Nego —

— Nego?

— Nego, da odete na upravu grada — — —

Novi, jak i židak svjetlac javio se u mojoj duši...

I na upravi grada:

— Šta želite?... pitao me je službeno, u svojoj uredovnoj sobi, gospodin sa kratkim, podšišanim brkovima.

— Radi se o jednoj ulici!...

— Kojoj ulici?...

— O Pecijinoj ulici!... I ja sam naročito došao, da se zahvalim odboru...

— Zašto?...

— Što mi je iskazao tu čast, i nazvao tu ulicu mojim imenom!...

On me je gledao začuđeno. Široko. Kao da me ne razumije. Ne shvaća.

— Jer ja sam taj Pecija!... Književnik!...

On me je još jedan čas gledao, a onda, kao da se snašao, sabrao, rasmijao se široko, veselo, i u jednom dušku počeo sipati:

— O-hooo!... Da ste vi živ i zdrav, gospodine!... Ali ta ulica je prozvana po drugom Peciji!... A ne po Vama!... A što se Vas i Vašeg književnikovanja tiče, to mi ovdje ne znamo!... I nemamo o tom pojma!... A što se ulice tiče...

Nešto hladno, jezivo, počelo mi je, taj čas, plaziti ozdol s nogu, i verati se gore prama zatiljku. Na oči mi se počeo spuštati mrak. Zahvatila me je slabina. S posljednjim krajičkom snage ja sam se makao, pošao, i — mjesto na vrata, — udario sam glavom o zid...

ŽURI MI SE . . .

Ja sam oduvijek bio valjan i ispravan činovnik. Istina, ja sam svaki dan dolazio sat, dva kasnije u ured, ali sam svoj posao svršavao uvijek valjano, spremno i na vrijeme, — s jednostavnog razloga, što mi moji šefovi nisu nikad davali nikakvog posla.

— Koga vraga, da mu dajem posla! — govorio bi svaki od njih. — Dok ja ispravim ono, što on pokvari, dotle ja triput prije svršim i riješim to sam!... Samo vrijeme gubim!...

Tako se pomalo i meni samom to činilo.

I snašali smo se. Ili još bolje, snašali su me. Dugo. Bili bi me snašali još i dulje, da se jednoga dana nije dogodilo nešto neočekivano i odsudno.

Jest, jednoga dana, i to poslije podne. Poslije ručka.

Ja se protegao na otomanu. Onako već po običaju. Dan kao jesenji. Al' prozračan. Vedar. U rukama mi knjiga. Da lakše zaspim. Slova su mi se počela talasati. Micati. Ispadati iz reda. Raštrkavati se. Preko mene počela se prevlačiti lagoda sna. Ozdol s nogu zahvaćao me je slatki umor. I trepavice su se počele sklapati...

Odjednom sam se prenuo. Telefon. — Zbunjeno, sanjivo, i već kao naviknut dižem slušalicu.

— Halo!... Tko tamo?...

— Ovdje direkcija šuma!...

Slušalica mi se u ruci počela tresti. Podrhtavati. Ja rastvorio oči...

— Molim?...

Na telefonu direktor. Zove me, da smjesta dođem u ured. I da se spremim za put. Jedna važna komisija, vrlo važna.

— I molim, odmah!...

— Molim!...

Kao zatečen, naglo, skoro sumanuto počinjem se oblačiti. Oko mene se ustrčali moji. Žuri mi se. Okrećem se oko sebe. Brzo. Nespretno. Zbunjeno. Ne znam, šta bi prije zahvatio. Trčkam iz sobe u sobu. Da ne bi što zaboravio. Opet se vraćam, i strašna spoznaja, da ne znam, šta radim, da se bunim, da ne ću uzeti sve, što trebam, zbunjuje me još više.

Napokon sam opremljen. Moji me ispraćuju:

— Pazi na se!...

— Hoću!...

— I javi se!...

— Hoću!...

Ljubimo se. Već, kao na rastanku.

— Izlazim. Predamnom ulica. Široka. Živa. Pogledavam na sat. Treba da požurim. U brzom, kratkom rasuđivanju odlučujem, da ću s tramvajem. S njim ću najbrže. Velikim, širokim koracima jurim do prve stanice. I čekam. Tramvaja nema. Nestrpljenje me počinje mučiti. Osjećaj, da moram požuriti, mijenja u meni odluku. Da pođem pokrajnim ulicama. Ravno na direkciju, i to naravno pješke.

I polazim. Još većim, širim koracima.

Negdje na pol ulice ugledam mog starog profesora. Ide, Poštapa se. Već sijed. Zračak toplog sjećanja na svoje đakovanje, na svoju mladost, oduvijek budio je u meni pregršt dubokog poštovanja za nj. Pozdravljam ga usrdno. Toplo. Duboko.

— Ooo!... ustavlja se on svesrdno, očinski, i prilazi mi. Pruža mi ruku. U meni se, u tom času, budi želja, da se dugo ne zadržim. Jer, žurim se.

Nastaju pitanja. Obična, svakidanja. Ali iskrena.

— Pa kuda?...

— U komisiju!

— Da, da!... Te komisije... odiše on. — Tako se sad sastaje balkanska konferencija, ili komisija, kako hoćete, na poziv lige za mir u Ateni, pa...

I dok je on uporno, lagano, na dugačko i široko nastavljao o značenju te konferencije, dotle sam se ja, kao na iglama premetao s noge na nogu, i nesvijesno gledao, kako mu se usne miču, i kako u meni, sve više i sve jače, kljuca nestrpljenje i nemoć, da ga se riješim.

— A jeste li čuli — — —

Nesuvislo, zbrkano, zbunjeno, — poklonio sam mu se, izbrbljao nekoliko riječi kao ispriku, i naglo zakoračio dalje. Ubrzanom brzinom jurim. Da nadoknadim izgubljeno vrijeme. Ispod mene se praši. Koraci su mi veliki. Brzi. Neobični. Kao da idem na vatru. Srce mi počinje kucati ubrzano. Osjetljivo. Nastojanje, da što prije stignem, povećava mi napor. Muči me.

Na zavijutku ulice sukobljavam se sa čovjekom. Sa crnim naočarima. Grunemo jedan o drugog. On zavagne na zid. Ja ga pridržavam, i u tom času osjetim, da ne vidi. Da je slijep. Mlaz tople, velike samilosti i sažaljenja prostrujio je kroz mene taj čas. Toplo, pokajnički, i spreman na sve, molim ga, da mi oprosti.

— Nisam znao!...

— Molim!... Samo, kako bi...

— Kuda bi htjeli?... pitam ga, i zaboravljam i na direkciju, i na direktora, i na komisiju i na sve...

Moli me, da ga odvedem do njegovog stana. Deset do dvanaest kuća unatrag. Uzimljem ga pod ruku i vodim ga. Polagano. Korak na korak. I oprezno. Svesrdno. Drugarski.

— Da vas odvedem gore? — pitam ga, kad smo stigli pred njegov stan.

— Hvala!... Snaći ću se i sam!...

I kao da sam učinio neko veliko djelo. Ja sam ponosno digao glavu, i još većim, bržim i širim koracima, i nekom jačom snagom pojurio niz ulicu. Srce kao da se smirilo. Snaga, kao da se razvijala iz sekunde u sekundu.

Kraj mene promiču kuće. Ljudi. Drvoredi.

Al' u jedan čas sve to zaljuljalo. Poremetilo. Uskolebalo se. I najedamput.

— Ah!... kliknula je, u času, moja lijepa poznanka, kojoj su me želje vodile već podugo, stala preda me, i preprije-čila mi put. — Vi??...

— Evo!... odgovarao sam, kao zatečen. Ulovljen. I uz svu radost, što sam je susreo, počeo se po meni mutiti namučan osjećaj, da će mi i ona sad odnijeti komadićak vremena. Neka slatka lagoda, što je strujila sa sve nje, prikovala me je na jednom mjestu pored nje, — a, u isti čas, — negdje na dnu duše kopkalo mi je nešto neprijatno, nešto nalik samoprijekoru...

— »Ća — ću, — ća — ću«... raskliktavala se ona, kao tiče sad o ovom, sad o onom, i u cijelom tom njezinom gugutu ja sam osjećao, kako bi to divno bilo, da sad ne moram ići nikud...

A pomisao, da se žurim —

— Pa kuda?...

— Žurim se!...

— Pratite me malo!...

— Žurim se!... Služba...

— Ali!... Dospjet ćete!...

I ona me nježno, toplo uzela za rukav, okrenula me, kao nešto, što nema u sebi snage, — kao stvar, kao metlu, — i povela me sa sobom...

Meni je u čas sinula misao, da će okasniti. Kao iz magle javljala se u mojoj svijesti direktorova soba. Onda pisaći stol. Onda on. Direktor. Miran. Staložen. Odlučan i strog.

Oko pasa počeli su se javljati živci. I podrhtavati. Strah pred nečim usudnim počeo me je zahvaćati...

— No?...

— Što?...

— Hoćete li, na čas, gore k meni?...

Iz njezinih očiju, i iz nje sve bije nešto silno, nesavladivo, i zavodljivo. Do bezumlja.

— »Da pođem?«... odlučujem kolebajući se, i u muci, — i odjednom, kao jak, židak svjetlac prišiknula je misao, koja je u meni rađala strah, preneraz, da će se proti mene povesti disciplinarna istraga, ne dođem li...

Ispričavam se, branim. Odrvavam.

— Dakle ne ćete!...

— Velim vam, služba!... Žuri se!... Drugi put!...

— Ne, drugi put, — nego nikad više!... I s bogom!... i ona se okrenula i ušla u kuću.

I sad više nisam išao. Počeo sam trčati. Trčati ludo. Trčati bezumno. Ljudi su se okretali. Gledali za mnom. I žene. I svi nekako u čudu. Napopadao me je osjećaj, da će tko po-

misliti, da sam poludio. I bojazan, da ću zbilja sad, — sad još, za čas — poluditi. Srce mi je tuklo. U noge mi se uvlačila bol. Sve više. I umor. Dah mi je kraćao, ponestajao. Uvjerenje, da ću se, još za par časaka srušiti, srozati se, povećavalo je i širilo po meni strah... Užasan...

Na raskrižju ulica odjednom sam se ustavio. Stao. I zgranuo se.

Dva teretna automobila. Onda tramvaj. Onda jedna velika široka kola prenatrpana nekakovim starim, starim pokućtvom. Onda još jedna široka kola sa naslaganim cjepanicama. Sve se to uzmiješalo, uskomešalo, zapelo jedno o drugo i — stalo. Ustavilo se. Kao za uvijek. I zapriječilo prolaz. Stojim. U sve većim zamasima taloži mi se strah oko srca. I guši ga. Zahvaća me mučnina, što je blizu nesvjestici. U jakom naviru počinju raditi živci. Kao odulareni. »Kuda ću« — »šta ću«, — pitam se. Zahvaća me strašno osjećanje bespomoći. I kao bez izlaza. Nada, da će se sva ta barikada pokrenuti, maknuti, ustavlja me na jednom mjestu. Osjećaj, da to ne će biti tako skoro — goni me. Gospode, šta da radim?

Naglo i naprečac odlučujem. Počnem trčati pokrajnom ulicom. I opet ispod mene praši. I opet promiču kuće. I ljudi, i ustavljaju se. I gledaju za mnom. U čudu. Sve ja to znam, i sve ja to osjećam, — al' trčim, — trčim — — —

— Gospodine!... Gospodine!... čujem ženski glas. Il' možda ne čujem. Možda je samo obmana. Il', možda početak nečeg strašnog...

— Gospodine!... Gospodine!... čujem jasno. Al' sad ne više glas, nego krik.

Stanem. Okrenem se. I vidim. Prilazi mi starija, suhonjava žena. U času osjetim, kako me je zabolila glava. U desnoj sljepočnici. I to naglo. Na prečac. I onda, kako me od neke mučnine zahvaća nešto nalik strašnoj žgaravici.

— Što želite, gospođo?...

Ona me traži već nekoliko dana. Čeka me na ulici. Pred stanom. Zavirkuje i u kavane.

— Molim, samo brzo... Služba me zove!... Žurim se! — brecam nestrpljivo.

— Brat jedne moje rodake, — počinje ona lagano, rastegnuto, — ima sina!... lugara!... A šogor tog njegovog sina ima tetku!... A ta tetka opet — — —

Oko mene su se počele okretati kuće. Ulica se počela talasati. Uvijati se. Prihvatio sam se, za čas, za zid, da se ne srušim, a onda sam posljednjim krajičkom snage i svijesti pregnuo, i bez riječi počeo ludo trčati dalje...

A baš pred ulazom u direkciju upopriječio se preda me čovjek. U času se domišljam, gdje sam ga mogao vidjeti. Poznat mi je. O imenu — ni govora.

— Ja vas čekam — — —

— Molim!... Samo brzo!... Žurim se...

— Molim vas lijepo, kad ćete vi meni već jedamput isplatiti onaj dug? To traje već nekoliko mjeseci!... Ja mislim, da bi ipak bilo u redu...

— Žurim se, gospodine!...

— Nije to tako! Nego — — —

Nastaje prepirka. Onda svađa. Počinju padati i uvrede. Nastaje i guranje. Onda dolazi i stražar. I objašnjenje na dugačko, i na široko — — Oko mene se okretalo, vrtilo sve.

A čas kasnije stajao sam pred direktorom.

— I kako vam velim, — slušao sam njegov tvrdi, određeni glas, kao da padaju udarci, — najbolje je, da se sami zahvalite!... Za službu vi niste!... To, valjda, i vi sami uviđate!... I ja ću vas još danas predložiti za umirovljenje!... To je najbolje... I za vas, — a, vjerujte, i za nas!...

— — — — — — — — — — —

Vraćam se kući. Kroz najživlje ulice. Prolazim. I idem polagano s noge na nogu. Osjećaj, da sad imam vremena i razgovarati, i zabavljati se, budi u meni želju, da me sretne I kao za napast, — nitko! Ama, baš nitko — — —

NEKAD . . .

Ja još malešan. A, boga mi, i nije. Izrastao već. Ono, istina ne, baš, u velike, — al' podosta. Već sam znao i kako se kokoši nasađuju, i kako seja u suton pogledava niz dolove, kud je, svakog petka sa sajma prolazio Radojica Milićev, i maja, kako me oprema k crkvi, i, kako se ovako pokatkad, naljuti na ćaku. I kako ga se sita napsuje.

— Šta si se začaurio sam u se? . . . Što se ne ganeš? . . .

— Pa, kud? . . .

— Pa, kud i dosad! . . . Među ljude! . . . Među svijet! . . . Malo na sajam! . . . A, pomalo i k crkvi! . . . Šta si se zavuka' u kuću, ka' krtica, bože mi prosti! . . .

A i jest. Ćako od neko doba, pa nikud. Po danu jedva i u avliju. Ja uza nj. I dok on tako obilazi proštace, dotle se ja igram s teletom. A tele lijepo, prugasto. Sa bijelom značkom na čelu. Milina ga pogledati.

— Pušti to tele! . . . dovikivala bi mi maja tamo s praga. Duboko u suton odlazio bi on dolje u dolove. Ni nalik na ono prije. Na ono, kad se spremao na sajam pa k crkvi, kud je i mene znao sa sobom povesti i kad se, ovako, poslije službe ustavio, i iz prikrajka, tobože nemarno gledao, kako seja igra u kolu, i kako se uvija sva.

Jednog jutra izađem u avliju. Tražim tele. Nema ga. Ulazim i u štalu. Krava sama. Trčim u kuću.

— Majo! . . .

— Šta 'e sine? . . .

— 'Dje je tele? . . .

— Koje tele? . . .

— Pa, naše tele? . . .

— Doša', sine, vuk, i odnio ga! . . .

— Vuk? . . .

— 'Est, sine, vuk! . . .

Ja udario u plač.

A negdje jedne noći prenuo sam se iza sna. Mrak. Seja tamo u drugoj sobi. Preko ognjišta. Ovamo u ovoj nas troje. Ja uz maju u jednoj postelji. U drugoj on. Ćako. Udarili u razgovor. Pridušen i tih. Ja uvukao dušu u se. I ne mičem se. Samo sam slušao, kako je podrhtavao majin glas:

— I čudila sam se ovim tvojim ostancima kod kuće! . . . I tom tvom neizlaženju! . . . Ni domišljala se nijesam! . . . A da sam znala — — —

— Eto, zazor mi je bilo! . . .

— Znam! . . . U starom aljincu! . . . . I ne priličiti ti! . . .

— Volim i kod kuće, neg — — —

— Znam! . . . A eto, sad, fala bogu, ovo tele — — —

— Kom si ga prodala? . . .

— Jakovu! . . . Ovom, iz Brujića sela! . . . I uzela za nj dosta! . . . Taman za tvoj aljinac! . . .

— Pa, sad — — —

— Aaa! — nastavljala je maja nekako odlučno i s ponosom, — ne ćeš ti nami u starom aljincu! . . . Među ljude, i u svijet! . . . Ne ćeš, dok sam ja živa! . . . Ne ćeš, vala! . . . Naš si ti! . . . I puno si se ti zbog nas namučio! . . . I čim stigneš sad na sajam, kupuj sebi aljinac! . . . 'Esi li me razumio? . . . Odma' ga kupuj! . . . I ne šali se! . . . ni opančića ne treba ovome malom! . . . Ni onoj vižlji jeleka! . . . Ni meni rupca! . . . Svega toga ne treba! . . . Ti treba da se obučeš! . . .

— Bora mi, i vrijeme je! . . . I potreba, — što se veli!

— Samo sebe obuci! . . .

— Pa, eto — mora'ću! . . .

— A za nas lako!

Svanuo i petak. Sajam. Još zorom on, — ćako — spremio se, i počeo se oblačiti. Seja mu prinijela čarape, opanke, pranje. Opasala mu i ćemer i maja se užurbala. Ja se uzletio oko njega. U kući sve nekako svečano. Veselo. Znali smo, da će on kupiti sebi novi aljinac. Maja nam je rekla.

— Danas će nam ćako s velikom žlicom jesti! . . .

— Rašta? . . .

— E, u novom aljincu! . . . Ala će dignuti glavu! . . . Ne će se moći podnijeti! . . .

Nekako milo toplo, dobacivala je na rastanku i njemu:
— 'Ko će se danas s tobom!...
— Eto, sad opet — —
— Sajam će se za tobom okrenuti!... Nije šala!... Novi aljinac!...
— Uvijek ti tako. — —
— Samo, da ne zapne kojoj oko za te!... Bojim se, ote'će mi te!... Pa, šta ću, jadna, bez tebe!...
— Eh, eh!... smješkao se on odlazeći i idući preko avlije, dok smo nas troje stajali kraj dovratka, i gledali, kako mu se oko glave talasa i u zrak rasiplje dim s njegove lule...
I suton. Još malo pa će i on sa sajma. U meni i u seji neka radost. I u maji. Kako će doći, on, ćako. I kako će doći u novom aljincu. Nekako lijep, ravan. I nekako nov. I naš. Maja se uzvrpoljila. Seja je izišla na potkućnicu i gledala, duboko dolje, u njive. I čekala. I ne znam zašto, al' meni se činilo, da je sad, sa sajma, čekala njega, ćaku, — našega ćaku, a ne Radojicu Milićeva. I bila mi je nekako bliza...
— Eto ga!... i ona je odjedamput doletila u avliju, i doviknula nam.
Mi se smutili. Maja je obrisala ruke o pregaču, proletila kroz kuću u sobu, onda natrag na ognjište, onda opet, u sobu, a onda, opet natrag na ognjište, — a onda je stala na stražnja kućnja vrata i gledala. I čekala.
Ja sam se stiskao uza nju. A putićem, što je vodio od breza našoj potkućnici, primicao se on. Sve bliže. Jasnije. Ušao je i u voćar. Dohvatio se i avlijskih vrata. Sa ovećim zavežljajem u ruci, i — bez novog aljinca. Jest, i bez novog aljinca. I ne onako lijep, ravan, ponosan, onako nov i svijetal, kakvog smo ga čekali.
Maja ga je nekako oladena, smrknuta gledala netrepimice i ukočeno, kako joj prilazi. I seja uza nj. Nenaviknuto i razočarano. Ja sam odjednom ciknuo u plač.
— Rašta nijesi obuka' novi aljinac?... pitala ga je maja ledeno, ravno.
— Eto!...
— I taki s' bio u sajmu?...
— Eto!...

— Među ljudima?... U starom aljincu?... Taki?...
— Eto!...
Maja ga je još jedan čas gledala, a onda se makla, i bez riječi, okrenula se, i ušla u kuću. I otišla u sobu.
I dok smo se mi, seja i ja, onako, kako je sjedio, okupili i savili oko njega, dotle je on, razdragano i veselo, razvezivao zavežljaj, i vadio iz njega nove opančiće, i novi jelek...
— Evo... Momku opanci!... A jelek curi!... Na!... Da slađe kolo zaigra!... I da se uda!... Ako bog da!...
Odjednom se uzvikao visoko i srdačno, zovući maju.
— Stara!... Ej, stara!...
Za čas je izišla iz sobe i maja. Nekako bespomoćna, ali osviještena. On se digao, i pošao joj u susret.
— Evo i tebi!... Digni glavu!... I on ju je milo i nježno uhvatio za podbradak, podigao joj glavu, skinuo stari rubac s nje, i kao da kiti ikonu, kao da obavlja neki sveti čin, razmotao je nov rubac, previo ga po pola, i kad ju je povezao, privio ju je vruće k sebi, i poljubio je u desno oko...

NA ŽERAVICI

Večer. Lijepo. Toplo. Lutam bez cilja. Tamo, — ulicama. Odjednom preda me ženica, Skladna. I mlada. Udovica. Ili još bolje, udovičica. Naravno, bez djece. Već podugo veže nas poznanstvo, i neostvarene želje, koje smo, kod prvog viđenja, osjetili jedno za drugo. Ili, barem, ja za nju.

Zdravimo se. Iskreno. Srdačno. Ja u devetom nebu. Ona, recimo u trećem. Usklici veselog presenećenja. Radosti. Onda razgovor. Kratak. Isprekidan. Onda pitanja...

Došla je. Iz provincije. Doputovala. Ostaje ovdje cijelu noć.

— Sama sam!... Pravite mi društvo!...

— Od sveg srca!... grcam u zanosu.

I kratki, jaki bliesak misli ocrtava mi, u tom času, sve. Kako ćemo poći. Onda svratiti. Sjesti. U baštu kog restaurana. Kako ćemo večerati. I slušati glazbu. I proplesati. A onda negdje, u kasnu noć, kako ćemo sjesti u auto, i onda...

Polazimo. Jedno uz drugo. Blizu. Tanki naslućaj slatke drhtavice struji kroza me. Ponestaje mi snage, da govorim. Srce, kao da se u meni splelo. Uzmutilo. Zauzlalo.

Napokon i bašta. Široka. Velika. I puna. Iz sredine tamo navire glazba. Prijatno. Noć, kao da postaje toplija, mekša...

Sjedamo u kut. I nekako daleko od svega. To, — što ona tako hoće, da smo po strani, sami, — ustručava me. Siguran u uspjeh, i u ostvarenje svojih davnih želja, — ne nasrćem. Stišavam se. Počinjem iz daleka. Da ne nasluti, makar znam, da naslućuje sve. — Osjećaj divan.

Večeramo. Oko nas žagor. Mutan, i kao dalek. Krajičci prohladnih talasa noći počinju navirati preko nas.

Svaku mu riječ progovara jezik. Duša šuti. Ja je gušim. Zatrpavam. Silom. Jer noć je duga...

— Tango!... Ako je po volji?...

— Nemojte!... Ljepše je ovako!...

I dok me ona, dugo poslije večere, pogledava, iz časa u čas, predano, — i dok ja pomalo pijuckam, zdraveći se sa njom mazno, svesrdno, — dotle se, odjednom, i negdje daleko, sa dna bašte, prosuo kričljiv ženski glas u visokom tonu, i nekako otegnuto:

— Pecija!... Pecija!...

Trgnem se. Obzirno i oprezno okrenem se po bašti. Nitko. Svijesno i umireno zaključujem, da je to bila varka.

Nastavljamo razgovor. Osjećajima ne dam, da provru. Osjećam, da se i ona toga čuva. Pomisao, da s nekim izvjesnim uživanjem mučimo jedno drugo, prolijeva po meni radost. Slatku.

Kad najednom opet:

— Pecija!... Pecija!...

I to isti onaj ženski glas. I nekako jasniji. Bliži.

Protrnem. Al' ne okrećem se. Ne gledam. Neprijatnost, pomiješana sa čuđenjem počinje plaziti po meni, i kao pokrivati me. Misli mi se počinju vrpoljiti, i redati zaključke. I brzo. Varka to nije. I ne pričinja mi se. Jest, ženski glas. I koja bi to žena mogla biti? I šta hoće?

I da zabašurim to, i da zaglušim, ugušim taj neprijatni zov, ja počinjem sricati, brslati. Koješta. A u tom brslanju svijesno i jetko zaključujem, kako je ta žena, što me zove, nepažljiva. Neotmjena. U najmanju mjeru nepristojna. Šta me zivka? I šta bi htjela? I u tom času, kroz moje misli, prolijeću sve žene. Poznate. I koje sam vidio. I ne domišljam se, da bi i jedna od njih bila toliko pakosna, zlobna, i u duši gadna, da mi pokvari ovo veče.

Odjednom opet:

— Pecija!... Pecija!...

Isti ženski glas. Kričljiv. Neugodan. Kao na sajmu. I sve bliži.

Počinje me zahvaćati zbunjenost. I srdnja. U isti čas. Al' svladavam se. I još uvijek priseban ne okrećem se. Kao da i ne čujem. I u želji, da moja ljepušna družica to ne čuje, ne osjeti, — i još u većoj želji, da odmah platim, da se dignem skupa s njom, i da pođemo, — a u najvećoj želji, da budem,

prije svega, na čisto s njom, — počinjem joj u visokom, jakom glasu otvarati dušu svoju. Svu. I srce.

— I vi bi to mogli?... i unosim joj se u oči.

— Što?...

— Mislim, povjeriti se?... Predati se?... Sva?... nastavljam, i srce mi skače u podgrlac.

Oko sljepočnica zahvaća je tanka rumen. Vidim.

— Ne bi?... pripitkujem ponovo.

— Bi!... odgovara ona nakon kratke šutnje, — Bi!... Al' čovjeku od povjerenja!... I koji bi mi bio bliz!... Bilo po čemu!...

— Dakle, možda, i meni?...

— Pokušajte!... zagugukala je ona toplo, i užarene zjenice prosula je po meni.

Zahvatila me je sreća. I kao ponijela.

I najednom:

— Pecija!... Pecija!... i opet onaj kričljivi ženski glas. I bliže. Mnogo bliže. I kao razgovjetnije.

— Vas netko zove!...

— Mene?... pravim se nevješt, i u isti čas osjećam, kako će sve to za čas potonuti. Srušiti se.

— Da!... Vas!... Vas netko zove!... I to neka žena!...

— Ne!... Samo Vam se tako pričinja!... tješim je, osjećajući pri tom, kako se u meni zakukuljuje mučnina i prepast. I sve jača srdnja. Povreda.

— Pecija!... Pecija!... čuje se sve bliže. Jasnije.

Kao ulovljena, zatečena, ustrašena počela je ona odjednom grcati:

— Ja ću otići!...

— Ali, za Boga!...

— Ne ne!... Ja ne bih htjela!... Ja nikako ne bih htjela, da doživim što neprijatno.

— Ali...

— Ne, ne!... Ni pod koju cijenu!... Tko zna?... Ta žena!... I to dozivanje!... Da doživim škandal!... To nikako ne ću!... i ona je, odjednom zajapurena, kao presenećena, i kao u želji, da izbjegne nečem neočekivanom, strašnom, — ustala.

— Pa, ja ću s Vama!...

— Ne!... Molim, ne!... Nikako ne!...

— Ja Vas molim!... počinjem je preklinjati, osjećajući kako mi pada plijen iz ruku. I neka tupa bol, nakapana gorčinom počela je šiktati kroza me. — Ja Vas lijepo molim!...

— Ne!... Velim, ne!... izbacivala je ona ogorčeno, prijekorno i povrijeđeno; — ne!... I onda ti Vaši odnosi!... Vječni i čudni odnosi!... Ne!... To, — to mi niste smjeli pripraviti!... Ni kao čovjek, ni kao tobožnji kavalir!... Laku noć!...

Ja sam klonuo na stolicu. Nemoćno. Sumrtvim, mutnim pogledom gledao sam za njom, kako se gubi između stolova, tamo k izlazu.

Mlad, visok, lijepo građen oficir iznikao je, odjednom, pred njom. Pročevrljali čas, onako stojeći, — a onda pošli... Meni se steglo srce...

— Pecija!... Pecija!... prosulo se opet nedaleko od mene.

I kao oslobođen svih spona, obzira, onako ljut, bijesan ustajem i gledam. Nikoga. Opet sjedam.

Odjednom baš iza mene javio se opet isti onaj kričljivi ženski glas, određeno i otegnuto:

— P e c i v a!... P e c i v a!...

Sad mi je istom postalo sve jasno. Okrenem se. Mršavušna, žuta ženica, sa bijelim povezom oko glave, nosila je oširoki, plitki podnos na kome su bile naslagane kifle, žemlje, komadi kruha, perece...

I sve te žemlje, sve te kifle, i perece, i sve te komade kruha svrstala je ona u jedan, već udomaćeni izraz »p e c i v o«, i nudila ga, idući po bašti, i vičući namuklim, rasutim i visokim glasom:

— P e c i v a!... P e c i v a!...

I kad mi se primakla blizu, sasvim blizu, — i kad mi je podnos podnijela pod nos, ja sam je bez riječi i pokreta, ispod spuštenih trepavica pogledao mutno, strašno, krvavo...

— — — — — — — — — — — — — —

Čas kasnije izlazio sam iz bašte. I osjećao, duboko i svijesno osjećao, da onaj, koji bi me samo takao, dirnuo, da bi bio mrtav...

ŠTO NE ĆU ZABORAVITI...

Sjećam se, tako, jedne večeri. Ognjište. Sjedili smo za večerom. Noć se već bila slegla. Kroz otvorena stražnja kućna vrata navirivale su se zvijezde. I komad plota. Vatra je na ognjištu plamsala. Tamo, od stogova, čuo se cvrčak.

Braca je odjednom ustao, stresao sa krila mrvice, ispravio se, otišao u sobu, onda se vratio, popravio prsluk na sebi i pošao van.

U tom se času digao i ćako. Izvio se. Teškim, promuklim i jezivim glasom prosuo je za njim:

— Stani!...

Maja se snebila. Ja joj se uhvatio za suknju.

Braca se ustavio, uzvisio malo glavu i gledao ga netrepimice.

— Ne misli, nastavljao je ćako oporo, i kao prijeteći, — Ne misli, da ne znam, kud srljaš!... I da ti ne znam pute!...

— Kakve pute?... pripitkivao je braca, kao da ga, tobože, ne shvaća, ne razumije.

— I da ne znam, kud si namjerio!...

— Kud bi namjerio?...

— Al', varaš se!... i ćakin je glas rasao, kao magla, — Varaš se!... Što 'e do mene, moreš!... U šikaru s njom... U njive!... Bilo kud!... Al', ovamo — ne!... U ovu kuću — ne!... S njom— te!... Dok sam ja živ!... Nek te Bog ne naputi, da mi tu sramotu saspeš na glavu!... Zapamti!...

— Kakvu sramotu?... kao u neprilici podrhtavao je bracin glas.

— Mara Jovićeva ne će u ovu kuću!...

— Ja, ovaj — — —

— Čuo si, i — dosta!...

Nastao je tajac. I dok je ćako sjedao, dotle je on, braca, još jedan čas stajao oborene glave, — a, onda je, — kao da je nešto prelomio u sebi, naglo zakročio preko praga, i sunuo u noć.

Mi smo ostali zabezeknuti.

A malo kasnije uzela me maja u naramak, odnijela me u postelju, pokrila me i prekrstila. Jedan je čas postajala nada mnom, a onda se makla, upalila kandilo pred ikonom, i počela se moliti...

Od te večeri kao da se sve promijenilo. U kući je nastala šutnja. Kao da je mrtvac u njoj. Ćako, svakim danom, namrgođeniji. Tvrđi. Bez riječi. I maja se uzbrinula. I savila se od neke muke. Sva. Braca sve rjeđe u kući. Po danu se i prihvati kakvog posla, al' po noći iznikne, ode, — i, kao da se nikad više ne će vratiti. Tek, pred zoru, kad se već svi budimo, čuju se odnekud njegovi koraci.

Bilo je, da sam se, tako u noći, znao trgnuti od takvog šušnja. Prenuti se.

— Majo!...

— Šta bi, sine?...

— Ide li to braca?...

— Ne, sine!... Ne ide!... To jasen šumi!... Spavaj samo!...

A onda bi, onako, s uzdisanjem, i kao sama sebi, prošaptala:

— Gospode, smiluj se!... I spasi!...

A on, braca, odvikao se već i od mene. Ne vodi me više na potok, ne cucuka me ni na koljenu. Postao, nekako, tuđ. I dalek. Urijetko ga i viđam. Maja mi jedva odgovara, kad pitam za nj. Ćaki ne smijem ni prići.

Pitao sam i tetu Julu za nj. Jednoga jutra. S bunara je išla.

— 'Es vidila bracu?... Moga bracu?...

— E-heee!... visoko i rastežući odgovarala je ona. — Pitaj ti to Maru!... Jovićevu ovu!... Ona će ti reći!...

I ja sam se, u tom času sjetio, kako sam se jedne nedjelje, poslije službe, utrkivao s ujninim Jovicom oko crkve. I kako sam odjednom zastao. Iza roglja crkve stajao je braca

— visok i vitak. Kraj njega stajala je — ona. Mara. Mara Jovićeva. Skladna i ravna. I lijepa, — lijepa... I nekako razdragana i vesela, kao da se i ne sjeća više, da je, pred tri mjeseca, zakopala muža.

Onda mi je — u taj tren, — sunulo u pamet, kako sam je jedamput, nedugo poslije toga vidio dolje kod potoka, u rakitima sa Miladinom Perićevim. Svu, nekako, razmršenu, kuštravu, i s rupcem u ruci. Onda opet, kako je sa Gavricom Brujićevim izišla, — jednog popasnog doba, — iz kukuruza, dolje kod breza. Onda, kako je, jednog sutona, ušla u Đukićeve naviljke. Sama. Kao da se krije, — šta li. Duboko dolje, na uvratima, s namaknutom kapicom na oči, gledao je za njom Milan strica Jakova. Onog, što građi vretena.

Onda, kako je jedne nedjelje izišla iz crkve. Za njom i on. Braca. Ona vijugava, podozrivo gledajući, kretala se polagano, mirno, lamajući se u pasu, i krećući ramenima.

Kolo se već bilo uhvatilo. Zavrglo. Ona je savila glavu, ispod oka pogledala u bracu, i u tanak smiješak razvukla usne... Braca joj je prišao. Uzeo je za ruku i poveo u kolo i uhvatili se u nj.

U taj se čas kolo razvrglo. Stalo. Cure se izdvojile i povukle pod lipu. Momci su ostali smeteni. Ona se, — Mara, rasmijala. Široko. Braca je poblijedio. Oko sljepočnica poskakale su mu, u taj čas, žile. Usne su mu podrhtavale.

I negdje u prvom naviru jeseni, — sjećam se, — kako je braca došao kući. Još za vida. Malo bljedičast i kao izmoren. Odnekud je iznikao i ćako. I maja je izišla iz sobe. Ja se šćućurio uza nju. Na ognjištu je opet plamsala vatra. Kao i uvijek. Preko nas se prolijevala šutnja. Braca se odjednom makao, pošao k vratima, a onda se vratio, i stao uz naćve.

— Ovo, što ti, ćako — — počeo je teško, mučno, i kao slažući slovo po slovo, — ovo što ti...

Ćako je polako podigao glavu i gledao ga mrko. I maja se uspravila, i gledala ga.

— Ovo, što ti, i kako ti, — nastavljao je braca sve teže, — ja ne mogu podnijeti!... I meni je dan život!... Onako, kako ja 'oću, ti ne ćeš!... Onako, kako ti oćeš, ja ne mogu!... I za to je bolje, — svak sebi!...

— Sine!... kao iz daljine, jeknuo je majin glas.

— Meni moj dio, — pa — —

Maja se zaljuljala i — sjela. Ćako ga je netrepimice gledao. Mrko i mučno. I kao da se sve ono strašno, — što je, u taj čas, pred njim raslo, — odjedamput srušilo, izgovorio je duboko, promuklo, i na oko mirno:

— 'Est, — tako 'e!... Kad oćeš, dobro 'e!... Tebi tvoj dio, pa — mir!...

Maja se u tom trenu uhvatila za glavu, i povila se... Ja sam se, odjedamput, rasplakao — — —

Onda, — sjećam se, — kako me je maja, lijepo obučena i uređena, kao da ide k crkvi, — nedugo poslije toga, jednog dana, negdje daleko iza užine, odvela dolje, preko potoka među Jovića kuće. U jednoj avliji, odmah na početku, lukšijala je jedna žena pranje.

— Ej, prijo!... javila se maja.

— Šta bi, prijo?...

— Molim te, reci mi, 'dje je ovdje kuća Mare ove!... Jovićeve!... Ti ćeš posigurno znati!...

— Kako ne bi znala!... i, daleko ispruženom rukom, pokazala nam je treću kuću na lijevo, sakrivenu u gust voćar...

A kad sam malo kasnije, — iz avlije, gdje me je maja ostavila, da se igram, — ušao u sobu, čuo sam, kako maja drhtavo, ali odlučno dobacuje Mari Jovićevoj, koja je, s prekrštenim rukama na prsima, stajala kraj postelje:

— Mani mi se djeteta, i prođi ga se!...

— Ja ga ne držim!... odgovarala je Mara nemarno.

— I ne ruši mu sreće!... Ni mladosti!... Molim ti se!...

— Pa, šta ja — — —

— Ne dovodi ga u propast!... U provaliju!... Život mi je njegov drag!... Na srcu ga nosim!...

— Ništa ja tu — — — on sam — —

— Majka sam mu!... zatreperio je majin glas, kao da će se otkinuti — —

A jednog sutona, — koji će mi, valjda, do smrti ostati u pameti, došao je braca kući. Blijed, i kao izmučen. Ćake nije bilo. Maja se pomicala po ognjištu, na koje su kroz otvorena

vrata, navirale plave sjene prvog predvečerja. Negdje su se čule dvojnice. Daleko i tužno.

Braca se počeo vrsti po ognjištu amo, tamo. Kao da nešto traži.

Maja ga, je, jedan čas, ispod oka gledala, a onda se javila toplo, blago, — kao u molitvi:

— Što tražiš, sine?...

— Ništa majo!... odgovorio je on, duboko, kratko.

— Izgubio si što?...

On je, odjednom, stao nasred ognjišta, uzvio se kao u muci, pokrio je dlanom čelo, a onda — kao da ne zna, šta bi, — zakoračio je, dohvatio se stočića kraj ognjišta, sjeo, povio glavu, savio se, i počeo plakati, plakati...

— Sine!... priletila mu je maja.

— Ah, majo!... kroz suze i jecaj izbacivao je on teško, — ne mogu ja tako!... I ne mogu ja bez nje!... U srce mi se uvila, u dušu zarila!... Do bespomoći!... I surva'ću se, ne bude li moja!... Sa stradanjem svojim, ja sam već zaslužio taj komadićak sreće, i vi mi ga ne date!... Uh!... i on je još gorče udario u plač...

Maja se, kod svake te njegove riječi, nekako, ispravljala, uravnavala sve više, jače, — gladila ga polako, milo i toplo po kosi i, nekako, gordo, moćno, visoko uzdignute glave, gledala je nekud preko njega i daleko, — i prošaptavala nekim usudnim šaptom:

— Dobro!... Dobro!... Dobro! — — —

A tu istu noć, okasno već, prenuo sam se iza sna. Sjećam se. Uza me je ležala maja. U drugoj postelji, tamo uz pendžer, ležao je ćako. Komad mjesečine prelio se preko njegova pokrivača, i prosipao se po sobi. Jasen je šumio. Cvrčci su se uscvrčali. Od stogova negdje. Sve to skupa prelamao je majin tihi, — odlučni i ravni glas:

— Da!... I tako, kako smo rekli!...

Ćako je šutio.

— Otićeš u prosce, i dovesti je!...

— Zla je ona!... javio se suvo ćako, — Podatna i — zla!...

— U svakom zlu ima i mrvičak dobra!...

— Sramota će se sasuti na nas!...

— Izdržat ćemo!...

— Upropastit će nam kuću!... Ovo zemlje!...

Maja se, u tom času, ganula, i kao probuđena nekim novim, ravnijim i višim glasom, počela je sricati jasno:

— Šta je to kuća?!... I zemlja!... Ima toga, fala Bogu, i — bit će!... Radit će se!... A to, što ti veliš, — to sve!... I šta je to sve prama i najmanjoj mrvici ljudskog zadovoljstva, sreće i mira?... Zadovoljstva, sreće i mira tvoga djeteta!... Tvog rođenog djeteta!... Šta je to sve?!...

Nastala je tišina. Šutnja. A malo kasnije, onako u polusnu, ja sam osjetio, kako me je ona, maja, — onako ležeći uza me, — sva skupljena i savijena privila, grčevito i toplo k sebi, — i, odjednom, počela, od časa na čas, podrhtavati, trzati se... I kako su se, kao male mušice, s moga čela preko sljepočnice, dolje k vratu počele nizati, i kotrljati njezine vruće suze...

JEDNOGA DANA...

Jednoga dana tako, i ja počeo kunjati. Uprlo nešto u glavu, pa boli i — boli. K tome se još pridružili nekakvi žigavci po slabinama, pa samo što niču. I spavati se uznedalo. Jesti pogotovo.

Vidim, odnio vrag šalu.

I žena mi se snebila. Prenerazila.

— Šta je tebi?...

— Eto, bolan!...

— Kako bolan?...

— Eto, bolan!...

Ne prošlo dugo i liječnik nada me. Te pipni ovdje, te pipni ondje, te kucni tu, te kucni tamo, i sve to šuteći, važno, ozbiljno i namršteno tako, da mi je već i samom sve to skupa došlo u podgrlac.

— Isplazite jezik!...

Isplazio sam, naravno, i jezik.

— Hm!... i on je počeo vrtiti glavom.

— Da nije šta opasno?... čuo sam, kako plačno drhturi ženin glas.

— No, opasno baš nije!... Ali, bezuvjetno u bolnicu!... I to smjesta!...

Kako je liječnik otišao, kako je moja žena, tobože, da je ne čujem, proplakala, skoro vrisnula, kako je Katica, naša služavka otrčala, i opet dotrčala, i javila, da je auto već pred kućom, — onda, kako su me, pridržavajući me, saveli dolje, metnuli me u auto, dovezli me u bolnicu, onda, kako su me raspremili i metnuli u postelju, — sve to nije važno. Važno je, i najvažnije je od svega to, kako je u bolnici lijepo. Kako je u bolnici krasno, kako je u bolnici divno, tako divno, da bi se čovjek od ljepote i divote i rastopio u njoj. Nikakva

odborska sjednica, nikakva skupština, nikakva konferencija, pa čak ni ona u Haagu ne pruža toliko užitka, toliko lijepog užitka, kao bolnica. To je raj. I ja da sam bogat, ja bih samo u bolnici živio. Čak, ja bih u njoj i umro.

Što nigdje na zemaljskoj kruglji ne možete, to možete u bolnici. Tu možete ležati pokriven i otkriven, pružen i zgrčen, na leđima i potrbuške, možete ležati po miloj volji, volji, kako vam duša želi i hoće, bez ičijih primjedaba i prigovora, — a što je najglavnije, možete ležati od jutra do mraka i od mraka do jutra, tako, da ako slučajno, i kojom srećom zaspite, da se čak nikad ni buditi ne trebate. Tu možete misliti svašta, možete misliti koješta — a što je važno, tu ne morate misliti ništa, sasvim ništa, kao da Vas Bog stvorio nije.

To je jedino mjesto na zemaljskoj kruglji, gdje mirno i nesmetano možete izbrojiti, koliko dlačica imate na ruci, koliko resa ima stolnjak na vašem stolu, koliko vremena treba da prođe četvrt sata, i koliko muha ima nogu. Tu se savršeno naučite čitati termometar i brojiti puls svoga srca, pratiti kolanje svoje krvi, i motriti, kako i koliko vam, za koje vrijeme naraste brada tako, da sigurno znate, kolika će biti — od danas do preksutra poslije podne u četiri sata i pet minuta.

Kao nigdje na svijetu, u bolnici izlaze u vašu pamet događaji, koji su se možda dogodili, — a koji se možda i nisu dogodili. Tu pred vaše oči izlaze ljudi, koji su bili, i koji postoje ili, koji, možda, nisu bili, ili koji, možda, nisu ni postojali.

Kao nigdje na svijetu u bolnici možete čitati novine. Mirno i nesmetano. I da vam ih nitko ne trga iz ruke. Tu iz njih možete naučiti od slova do slova, kako se pronevjerava tuđi novac, kako se krade, kako se stvaraju zavjere, kako se prave atentati, kako se bježi iz zatvora, kako ćeš varati muža ili ženu, kako se biraju razne »miss« gole i poluobučene, jer obučenih uopće nema, kako se biraju na vodi i na kopnu, u gradu i na selu, kako se miješaju otrovi, i kako se dave djeca, — sve to možete naučiti, i, što je glavno, svemu se tome možete izvještiti, ako ste dugo i dugo u bolnici. I ako su vam redovito novine pri ruci.

I dok sam ja plivao u tom užitku i dok sam nagomilavao svoje znanje sa svim tim, — i sa govorima sa raznih sjednica,

skupština, kongresa, privatnih i političkih sastanaka, — dotle sam jednoga dana, morao otići iz bolnice. Otići žalostan, nesretan, i po srcu ranjen.

— Zar kući?... Zar iz ove ljepote kući?... pitao sam preneraženo liječnika.

— Morate!...

— Ne!... Ne, ako boga znate!... počeo sam ga zaklinjati, sklapajući ruke pred njim.

— Hja, — šta ćemo!... uvjeravao me je on, — svi ne možemo biti u bolnici!... I svima ne mora, a i ne može biti lijepo!...

— Oh!... Oh!... uzdisao sam ja bespomoćno, bez tračka nade, da će mi se smilovati.

A kad sam pokopljen, žalostan i bezutješan, kao da mi se za uvijek smrklo, izišao van na ulicu i laganim, teškim korakom pošao kući, s jednom jedinom odlukom, kako ću sad doći u svoj stan, kako ću leći na divan i plakati, — ja sam znao, da se, tako skoro, ne ću opet, domoći slasti i užitka, koji sam malo čas u bolnici ostavio.

Al' dogodilo se drukčije. I to neočekivano, i brzo.

Ja sam naime u hodniku zazvonio na vratima svoga stana. I dok sam se premetao s noge na nogu, čekajući, da mi Katica, služavka otvori, dotle su se čuli koraci, onda otključavanje, i na jedva odškrinutim vratima pokazalo se, odjednom, nepoznato žensko čeljade, pogledalo me onako neobrijanog, zaraslog, prenerazilo se, prestrašilo se, — i naglo, s lupom, zatvorilo mi je vrata pred nosom.

Ja sam se snebio. Taknut i povrijeđen pozvonio sam još jedamput. Jako. I dugo. I onda još jedamput.

Ni glasa.

Onda sam pozvonio još jedamput, kao da zvonim na vatru.

— Ko je?... čuo se napokon ženski glas.

— Ja!...

— Ko!...

— Ja!... Gospodin!...

— Koji gospodin?...

— Gospodin, koji ovdje stanuje!...

— Otvorite!...

— To može svak reći!... Ja ne otvaram nikome!...

Srce mi se odjedamput počelo tresti. — Slabina me poduhvaćala.

— Otvorite, kad Vam kažem!... Opet ni glasa.

Opet zvonim. Puno zvonim. Neprestano zvonim.

— Ko je?...

— Pa, ja!... Otvorite!... Jeste li poludjeli?...

— Ne otvaram nikome!...

Slabina s nogu počela mi je plaziti u slabine, leđa. Onda u ruke. Nemoćno sam se naslonio na dovratak i smišljao, šta ću učiniti.

Da joj objasnim lijepo, ljudski, da je zamolim, možda će mi se smilovati. Zvonim nanovo. Kratko tiho, ponizno.

Opet ni glasa.

Zvonim opet. Još kraće, tiše, poniznije.

— Ko je?...

— Molim, ja sam!... Muž vaše milostive!... Dolazim iz bolnice!... Zaklinjem vas, pustite me!...

— Milostive moje nema kod kuće!... I ja ne smijem nikome otvoriti!...

Od bolesti, od slabine, od pomisli, da ću se tu srozati, srušiti, onako bijesan i ražaren počnem nanovo zvoniti. Zvoniti dugo. Zvoniti strašno.

— Slušajte Vi!... razlijegala se iznutra vika: — Ako ne prestanete zvoniti, ja ću zvati kroz prozor stražara!... Jeste li razumjeli?...

A ja sam svejedno zvonio. Zvonio neprestano i očajno. Uz to sam još počeo lupati nogama i rukama o vrata, da se cijela kuća tresla. I kao prokleto nikoga.

Odjednom su se ozdol sa stuba čuli koraci, — i mrk, jak stražar prilazio je k meni.

— Šta lupate vi ovdje?...

— Hoću u svoj stan!...

— Ko ste vi?...

Kažem mu svoje ime.

— Imate li isprave?...

Naravno, isprave nisam imao.

— Upozoravam vas, — počeo je on službeno, visoko, — da ovdje ne pravite galame!... I da ne lupate na tuđim vratima!... Jeste li čuli?... Inače ću morati uredovati!... Jeste li me razumjeli?...

— Molim!... odgovorio sam skrušeno, bespomoćno i jadno, — a onda sam, kad je on sišao dolje, od silne slabine i uzrujanja klonuo, previo se, sjeo na jednu stepenicu, i — —

— — — — — — — — — — — —

Kad sam se osvijestio, našao sam se, na moju veliku radost, opet u bolnici. Nada mnom je bila moja žena. Sva uplakana, i razjasnila mi sve. Uzela je novu služavku baš dan prije mog dolaska. Sustanari su me našli onesviještenog na stubama, i unijeli me u sobu na divan. Telefonirali su po liječnika, — čijom sam milošću i dobrotom, — hvala Bogu, i njemu, — opet u bolnici.

I sad, naravno, opet uživam!...

NA SUDU

A stric Rade, — otkad ga ja znam i pamtim, — vječno veseo, radostan. Kad je sam, propjevava. U društvu pun šale, smijeha. Kod crkve, poslije službe, hvata se i u kolo. I to se već znalo. Uz najljepšu. Na prelo, kao na jelo. Sa strina-Julom, kao da ju je jučer preveo k sebi. Gdje je stigne, steže je uza se. Grli. Ljubi je. Kucka je po bokovima.

— Ma, pušti me!... Vidiš li, da sam u poslu!... znala bi se braniti ona.

I sve tako do pred Ilinjdan. Al' od Ilinjdana, kao da je postao drugi čovjek. Zanijemio. Vječno mrk, težak, natmuren, kao oblak. I vječno sam. I kao u nekom razmišljanju, brizi, šta li. Kao da mu se nešto objesilo o vrat. Strina Jule kao da i nema. O crkvi, ni o kolu i ne misli. O prelu ni divana. Prokletstvo, pa — eto.

Uzbrinulo nas to sve uvelike. Sve tražimo uzroke, a utaman. I moj se ćako zgranuo od čuda.

— Eto, veli, u šta se iščauri taj čoek!

I dolazili k njemu. I pitali ga. Ništa. Zašutio, kao zemlja. Ni da bi riječ.

— Ma, šta li mu mora biti, bogo voljani!?... Sve tako, kao iz daleka pripitkuje moja maja ćaku.

— A, — eto!...

— Da ga nije što zadesilo?...

— 'Ko će znati!...

— Da ga nije kakva bolest napopala, ne daj Bože?!...

— A, eto! — Ko bi se tome dovin'o.

Te amo, te tamo, te ća-ću, — ća-ću, — i bora mi, kao da se počelo providavati. Vedriti. Počelo se i zuckati. Istina ne na sva usta, — al' onako krišom. Potajice.

— I, veliš, on?...

— E!... On!...
— Rade?...
— E!...
— I Rade ga ubo?...
— E!...
— Zar Jovicu Miljinog?...
— E!... Tako bar vele!... A mi smo znali. Znali smo svi. Doznali još isti dan na Ilinjdan, kako se, na crkvenom zboru u Raduču, zametnula kavga i onako u piću, kako je u gužvi grecnuo neko Jovicu Miljinog nožem pod rebra. I kako Jovicu odnijeli u bolnicu u grad.

Sve smo mi to znali. Znali smo i to, da je i stric Rade bio na tom zboru, al' da bi se on vatio noža il' tako šta, — to nikome nije bilo ni na kraj pameti.

A opet se počelo zuckati.

— Ma, bi li on to moga'? pita moja maja ćaku.

— Ne verujem!... 'đe bi on!... To!... I tako šta!... I ćako, onako brižan, i u želji da sazna sve, opremio se jedne večeri, — pa k njemu. Poveo i mene sa sobom.

Raspreo se razgovor.

— A ti bio u Raduču na Ilinjdan na zboru?
— Bio!
— A Jovicu, ovog Miljinog, vidio?...
— Vidio!...
— A u kavgu nijesi ulazio š njim?...
— Nijesam!...
— A imaš li svjedoka?...
— Pa, — ovaj, — dođe li do šta, — potražiću i'!...

I, bora mi, došlo. Došlo, kao što je i slutio stric Rade. I zaoštrilo se. Kao u šiljak.

— Znate li ljudi, šta je nova?...
— Šta?...
— Rade, ovaj, dobio pozivku na sud!...
— Gle?...
— Bora mi!...
— A što?...
— Eto, zbog Jovice!... ćako se snebio. Maja se previla od jada.

I svanuo dan suda. A u predvečerje toga dana otišli mi k njemu. Ćako. I maja. I ja. Da se posavjetuju. Dogovore.

— Pa, pripazi, šta ćeš divaniti pred sudom!
— 'Oću!... A da!...
— Da ne bi, 'nako što neskladna reka'?...
— Pripaziću!...
— Jer vrag je to imati sa sudom posla!
— Znam!... Nego — — —
— Što?...
— Da mi tog svog klipana, — i on je kazao glavom na me, — da mi ga zorom ranom pošalješ!... Pa ćemo skupa!...
— 'Oću!...
— Tako, da nijesam sam!...
— 'Oću!...
— A moga bi mi biti i od potrebe!...
— Znam!...

I svanulo jutro. Ja se opremio. Kao za crkvu. Našao i njega, strica Radu, već opremljenog. Sjeli u kola.

— Pazi na se!... jaukala je strina Jula, brišući suze.
— 'Oću!...

A negdje, kad je već sunce bilo ovisoko, stigli mi pred sud. Kuća gradska. Lijepa. I velika.

Vrućina uprla. Gori. Mi, kao da smo prerano došli. Morat ćemo čekati. Na čistini, tamo uz zidić lipa. Široka. Granata. Pod njom se pružilo šest ljudi. Onako — u ladu. Bit će tu, iz donjega sela. Prebacili nogu preko noge, i leže. Onako, nauznak. Namakli kapice na oči, i kao da spavaju.

Da uhvatimo malo hlada, primakli smo se i mi k lipi, i sjeli na zidić nedaleko od njih.

— E, eto, što mene zadesi!... počet će stric Rade.
— A, šta ćete!... Biva i to!...
— A upravo da ti velim i ujo me!... ne bi ja ni zbog šta trza nož!... Nikad ja više na crkvene zborove!...
— I pravo 'e!...
— I ne znam, koji me je vrag ćera na Ilinjdan u Raduč!...
— A, tako!... Trevilo se!...

Stric je Rade, na čas, zašutio, a onda je, kao u velikoj, teškoj brizi zgulio kapicu s glave, počešao se po zatiljku, i nekim dalekim, brižnim glasom počeo sricati:

— E, da mi je naći nekoga...

— Koga?...

— Nekoga, 'ko bi mi prisega'...

— Što?...

— Nekoga, ko bi mi prisega', da me vidio na Ilinjdan u Gospiću, a ne u Raduču, da' bi mu, vala, — ne znam šta!...

— 'Oš dati tri vorinta?... javio se odjednom jedan od onih ispod lipe, a da se ni ganuo ni pomakao nije.

Stric se Rade radosno pokrenuo s mjesta, i ustao, i nekim čudnim glasom uzviknuo:

— Dajem dva!...

— Tri!...

— Evo, šta!.. nastavljao je stric Rade, ne pojimljući, i ne razaznavajući, s kojim od njih govori.

— Što?

— Dva i po'!...

— Tri!...

— Dajem dva i po'!...

— Tri!...

— Evo, dajem tri!... odlučno je odsjekao stric Rade. — Dajem tri!... Evo!... Koji će, nek se digne!... Da ga vidim!

I u tom su se času njih šestorica digli, i ravno, uspravno, — kao šest svijeća, — stali pred strica Radu — — —

MRVIČAK SJEĆANJA...

I jedne, tako, nedjelje probudili se mi rano. Maja već na ognjištu. Ćako još u postelji. Igra se sa mnom. Ja mu se verem na prsa, na glavu. On me, od časa na čas, diže na rukama visoko u vis, a onda me sklanja, privija uza se, kao igračku. I, tobože, straši me:

— Bau, — bau, — bau!...

Al' ja se ne bojim. Ništa se ja ne bojim. Znam, šali se.

A nešto kasnije uzela me maja, svukla me, metnula me u korito puno vode, nasapunala me, okupala, a onda me počela oblačiti. I čisto pranje. I novi ćemerčić. I novu kapicu.

— Al' sad nemoj u avliju!

— Ne ću!...

— Među kokoši!...

— Ne ću!...

— Ni zeljovu ne prilazi!... Pun je dlaka!...

— Ne ću!...

A zeljov nam je pas.

Kasnije je i ona izišla iz sobe. — Lijepo obučena. Uređena. Sva nekako lijepa. Mila. Topla. I stojeći, onako, na ognjištu okrenula se još dva, tri puta oko sebe, kao, da se nečem domišlja, kao da ne bi što zaboravila, a onda me je uzela za ruku i povela...

Dan lijep. Topal. Stogovi zamirisali. I trava. Zeljov se digao, upro se o prednje noge, kad nas je ugledao. I zijevnuo. Kao umiljavajući se. I naćulio uši. I dugo gledao za nama...

Dolje do breza vodila me ona za ruku. Od breza me uzela u naramak.

Išli smo u crkvu. Znao sam.

— Da se pomolimo za ćaku!...

— E!...

— I za sve nas!...
— E!...
— Da nam Bog da zdravlja!... Sreće!...
— E!...
— I za te!... Da 'ednom budeš veliki!...
— E!...

A kod crkve svi. I teta Jula. I Persa Jovićeva, ona, što pomalo škilji na lijevo oko. I Janja strica Andrije. I curâ. Puno njih. Sve jedna ljepša od druge. Sve, nekako, bijele. I kao da mirom mirišu. Momaka na pretek. Da grunu snagom, razvalili bi grad.

Zavrglo se i kolo. Poslije službe. I pjesma nastala. — Maja dolje pod lipom, uz crkveni zidić, udarila u razgovor sa Marom Pejićevom. I još s njih dvije, tri. Na me, na nju. Mi, ovamo, djeca rasula se. Raštrkala. Počela trčkati oko kola. Natjeravati se. Onda se sagibati, i, onako, četveronoške, između nogu momaka, provlačiti se u kolo. Onda iz kola. Počeli i smetati. Kvariti kolo. Momcima, kao da je već dojadilo.

Veselo, razdragano sagibam se ja, i provlačim se između nogu Stevice Mirića. Onda Nikolice Đurinog. Pa Miće Pejićevog. Jedamput. Dvaput. Onda, opet...

— Bjež', mali!... ukoravao me Nikolica Đurin.
— Ja opet.
— Bjež, ne smetaj!...

Ja, kao da i ne čujem.

— Bjež, velim ti!... opet će on.

Ja, kao da se ne brinem. Šak, malo, pa se opet provučem.

— Bjež', sunce ti malo!...

Ja ni u vrštec. Opet ja. Kao prokleto.

— Uh; — majku ti..., kriknuo je odjednom on, i pogledao me mrko.

Ja stao. Pogledao ga. Nešto nalik bolu, povredi, prostrujilo je kroza me. I raslo. Sve jače. I pomisao, — kako mi on, ni s po muke, psuje maju, moju maju, moju dobru maju, moju zlatnu maju, — pokrenula se u mojoj duši bol, — i ja sam se odjednom rasplakao...

I onako plačući otrčao sam tamo pod lipu, k zidiću, i uhvatio maju za suknju. I povukao je.

— Šta 'e, sine?...
— Majo!... jecao sam ja.
— Šta, 'e, srećo moja?... Ra'šta plačeš?... Šta ti je?...
— Ovaj, Nikolica Đurin, — ovaj, opsova' mi, ovaj...
— Što, sine?...
— Opsova' mi, ovaj, — mater!... Ona me privila k sebi; obrisala mi suze, i počela me milo i toplo tješiti:
— Ne plači ti, sine!... Ne plači!... A onda, vidiš li ga, opsuj i ti njemu njegovu!... 'Es' čuo?... Nije ni njegova maja trnjem ograđena!...

A malo kasnije, kad se razvrglo kolo, ja sam se, pomalo utješen, ali još uvijek ogorčen, proverao kroz moke i cure, našao Nikolicu Đurinog, raskoračio se pred njim, digao glavu, i glasno, jasno i prkosno opsovao mu mater.

On me gledao u čudu. S visoka. Kao mrava.

— A šta ti to?... pitao je on namrgođeno, dok mu je negdje u kutu gornje usne titrao jedva primjetljiv smiješak. — I kako ti to?...
— Eto, to, — i tako to!... odgovarao sam ja prkosno, gledajući ga, kao u toranj.
— Gle, molim te?!...
— Eto!...
— I mater mi psuješ?..
— E!...
— A zašto?...
— Eto, zato, jer ni tvoja maja nije trnjem ograđena!

— — — — — — — — — — —

DRAMA*

Lani još vesela, razdragana, topla... Onda je napala na nju tuga, razočar... Poslije sve do neki dan sjetna, mirna, puna samoprijegora.

A sretneš je danas:

— Kida ti Jelo?...

— Kid ja znam!...

— Pa, — ovaj — —

— Ništa »ovaj«, nego pušti me na miru, pa — to!...

Nije za razgovor. Otresa se i breca. Ne znaš, šta ćeš, već nekim čuđenjem, i žalbom gledaš za njom, kako se savila, i kako spuštene glave korača niz putić...

A i jest. Zgrudavalo to se u njoj dugo. Od lanjske jeseni. Onda je i dovedena. Još se ni udomaćila pravo, a on se, — muž joj, — propio, probitandžio. I svaku noć. Prvi su ga pijetli vječno ispraćali pjana, namrgođena, bijesna...

I onda bi nastali udarci, promukla vika, zagušeni krik...

I dugo to tako. Iz noći u noć. Isti dolasci, isti njegov promukli razbijeni i strašni glas. Razdrljena prsa, kosa razbašurena, znojava, brci neuredni, mokri... Razvaljen, krvav pogled... A u njoj strepnja...

Pa, — već kao naučena, naviknuta. Ponajviše u kući, u poslu i sve nekako tužno, jadno... Svaki bi čas zaplakala. Dani joj kratki, jedva da provire, a onda noć pusta i duga, puna muke, plača, udaraca... Teško joj je, — preteško. Lagano se diže, obilazi ognjište mučno, zastajkujući... Stane nasred sobe, kao da ne zna, šta će. Onda pođe, posrne, prihvati se za zastavnicu postelje, da se ne sroza... A onda se, —

* Prerađeno iz zbirke „Ispod naših brda".

dugo poslije toga, — presavija preko postelje onako obučena. Tuga je lomi.

— Povrati ga na pravi put, sačuvaj mu um, i izbavi ga od napasti!... Molim ti se!... Molim ti se!...

Umorna je i klonula. San joj se navlači na oči. Vara je. Ona se trza, preza... Samo da je ne zateče da spava... Toga se pribojava, straši...

A kasnije se zavukla u kuću. Ni izlazila nije. Jedino, ovako, po vodu, pod vrbe. Tu bi je i nailazili.

— Oslabila si mi nešto!...

— A, eto, strina, patim se!...

— Ubi te onaj pas!...

— Ph!... tiho i bolno slijegala je ramenima, i prihvaćala zubima donju usnu.

— Pa makni mu se ispred očiju!... Vidiš, lud je!... Bježi od zla!...

— Eto znam!... zagrcavala se ona, mucala.

— Jest!... Treba se micati!... prošaptavala je ona, — idući uz dolove kući, — svome srcu glasom, u kojem se po prvi put, odrazio tračak nade u bolji život...

A dani su odmicali, odnašali sa sobom njezinu bujnost, čar, i urezivali boru po boru na njezine izblijeđjele obraze. On, kao i uvijek. Nikad kraja. Iz patnje i udaraca nakapala je u nju šutnja tvrda, gorka... Šta li će to biti, Bože moj!...

— Propadaš!...

— Ja propadam!... odgovarala je odriješito, kratko.

— Ubit će te!...

— Ne brinite se!...

— Luda si ti!...

— Neka!...

A u prvom komadu noći, onako skupljena u postelji, i kao u groznici, drhtureći na cijelom tijelu, šaptala je prigušenim strašnim šapatom:

— O skini mi ga s vrata, Bože veliki i jaki!... I spašavaj!... Spašavaj, — ako te ima!...

A jedne noći poslije toga kriknula je ona krikom, u kojem je ječala prekipjelost, prijetnja i jak silan otpor, gledajući

njega razrogačeno, suludo, kako se uspravio pred njom mrk, strašan, blijed:

— Zašto me biješ?...

— Štaaa?...

— Zašto?... I šta li sam ja?...

I glas joj se uzdizao, tresao, rezao oštro, resko. Oči su joj se razvalile, rasvijetlile, kao zavodnile. Iz obrazu su joj iskočile kosti. Usne su joj se tresle, drhtale, i poblijedjele. U tijelu se nekako sva istegla, izvila... Kosa joj se uzmrsila...

A treći, četvrti dan poslije toga, gledala je s malo olakšice sa svoje postelje, kako se sunčane zrake rasiplju negdje po dnu sanduka. Malo se i popridigla. I bol je kao jenjavala. Od njegovih udaraca. Od one noći. I misao na nj. Kako li ju je samo udario onda... Pa, dugo tako... Poskidao je s nje sve, što je bilo lijepo, zamamno. Zaokupila ju je sjeta, sažaljenje, nemoć na otpor, i jaka strašna mržnja na nj. I dugo će joj tako trajati. Ozdravit će, a onda opet isto.

— Pa, samo tri godine!... pomislila je ona, i kao zgranula se. Srce joj je zakucalo silno, brzo...

— Tri godine robije!... javljalo se u njoj sve dalje. — I sad je tamo!... Mara Stanićeva... Zna je.

— Ubila muža!... Pa, — šta?... sjeknulo joj je kroz mozak, a onda je osjetila, kako se sva trese, trza, — trepeće.

I jedan je dan dovaljao sumorna polja, na kuću... Maglica se povila... Kišica je lijeno sipila... Dan je plakao... U svima, i u svemu sjeta... Samo se u njoj raspupao, razlio prizrak dugo očekivane, i nenadane sreće. Od jutros tako... Prigušen krik vedrine, zanosa, zasio joj je u podgrlicu. Dovaljao se tu još jutros, kad je on, — muž joj — nešto sumoran miran, i za čudo blag sjeo s njom za jelo...

— Ja ću otići!... Počeo je on duboko, promukao još od noćašnjeg pića, — htio sam ti to već prije reći, al eto... Posigurno nijesam zna'!... Pa, velim, šta divaniti!...

Ona ga je gledala netremice u oči, osjećajući, kako joj se, po prsima, razlijeva nešto prijatno toplo, s blizine mirna života, koji će doći...

— Spremit ćeš mi pranje!... Sve!... Od Radojice ću i novce dobiti!... A onda, — ako Bog da — za putem!...

— Daleko?...

— U Ameriku!... Pre'o mora!... A taj isti dan stajala je naslonjena na plot, i gledala dolje niz livade. Mračak se sve više hvatao. Po njoj je krstario prizrak sreće, zadovoljstva, i života, koji se vraća... I čekala je dugo na to. I Bogu se molila, da je izbavi. Muka je to bila. Patnja... U nekom slatkom, čeznutljivom zanosu slušala je, kako se, uz sumorni klepet klepke, izvija iz njenog predvečerja pjesma slatka, nabolna...

I ulazeći u kuću, i ona je zapjevala. Tiho. I milo joj je bilo slušati svoj, dugo neslušani, glas, kako se, nekako čudno izvija, previja, širi...

Ni spavala nije. Grčila se i širila u postelji od neke prijatnosti i toplote. A noć se, nekako, udaljila, pa dugačka, — dugačka...

Prva zraka zore, podigla ju je, obukla i odvela na ognjište. On je još spavao. Srce joj se zagegalo od milja, kad je vidjela pripremljeni zavežljaj. Razdragano, voljko obilazila je oko ognjišta. Podjarivala vatru... Pristavljala jelo. To za nj.

— »Za poslijednji put!...« Pomislila je, i bojeći se, da bi se još mogao predomisliti, unijela se još jače, bolnije, i kao razdraganije u posao...

A malo kasnije stajala je uza nj, uz, — prvom rosom, pokapane stogove. Dotle ga je i dopratila.

— S bogom!... rekao je on, mirno, duboko, nešto malo nažut u obrazima, i pružio joj ruku. — Kuću mi čuvaj!...

— 'Oću!...

— Kuću mi čuvaj!... ponovio je on držeći njezinu ruku u svojoj. — Da se imam gdje sklonuti, ako se vratim!...

— Pa vratit ćeš se!...

— Tko zna!... izbacio je on, pogledao ju je široko, blago u oči, a onda ju je, nekako smeteno, nenaviknuto pritegao lagano, toplo k sebi.

— Daj, da te poljubim! — —

— Kola su odmicala. Oblak prašine bivao je sve manji, dalji, nejasniji... Ona je još uvijek stajala kod stogova... Ni makla se nije... Gledala je, tamo niz put, kud je zamicao

on... Ostala je sama. Sasvim sama. Oko srca joj je postajalo čudno i tužno...

A iza nje sve... Poskidana ljepota, uveo čar, na pola isprebijan život... Ostarila...

A mladost?... I, onda, kud li je to sve njezina mladost prošla, i u što?!... Pomislila je ona, srce joj se steglo, a onda se prihvatila za stog, i zarila glavom u — nj...

I samo što su joj se ramena zatresla...

KUMIN DAR*

Što mi imamo avliju, — toga nema. Velika, široka. Oko nje plot. Nov. Taman opleten. Lani su ga ćako i braca pleli. Ja se u njoj igram po čitav dan. Tako izjutra izađem, pa me nema u kuću, dok ne ogladnim.

Tamo na lijevo štala. Pružila se do komad voćara. Slamom je pokrivena. Između četvrtog i petog brvna sijeva pukotina. Vrata uvijek otvorena. Kroza njih dopire zadah na trinu i gnoj. I trulo sijeno. Osobito pred kišu. Pod strejom o klinu visi koš.

Ovamo dalje od vrata nekoliko vlati razasute slame, dvije tri treskoline, i odškrinuta drvena zdjela. Povelika. U njoj voda. To je za kokoši. Imamo mi i kokošiju. Četiri pipice mlade, debele. Onu pirgastu rekla je maja zaklati, čim prvi svetac svane. Onda starke. Nekoliko njih. Pa pijetla. Istina, nije bog zna kako lijep, ama opet. Star je, a kresta mu sva krastava, — pa nabubrila. Perje mu je čupavo, razbacano, kao naviljak poslije kiše. Perjanica mu je kratka, očupana, samo dva tri pera savijaju mu se lijepo od hrpta k čaporcima.

— Kakav je, ubio ga Bog!... uzdiše maja, i gleda ga, a sve se, nekako, smijulji. Mio joj je. I ćako ga voli. Samo dobacuje za njim, onako od milja:

— Iš, tamo k vragu!...

A on uzdigne glavu, kresta mu se zatrese, i kao da zna, nabada s noge na nogu, rakolji se, a onda odjednom stane, podigne desnu nogu i stoji... Zavrće glavom tamo, amo, kao da nešto osluškuje, nešto mu se bijelo navlači od časa na čas, na oči, a onda se našepuri, spusti nogu; i zabode glavu pod krilo. — Onda je, opet, vadi, pođe, dođe do drva i počne čeprkati...

* Prerađeno iz zbirke „Ispod naših brda".

— Ko-ko-ko.ko...

A one sve, koliko ih je, potrče k njemu. A on onda ponosno digne glavu, nakostruši se, spusti krilo, savije glavu, i nekako čudno posrćući, obiđe brzo onu pirgastu, što će je maja zaklati. I onda, kao zblanut, zažmiri, ispruži vrat, i kukurijekne. Za njim odmah Mitrov, onda onaj iz treće avlije, i tako redom.

— Kukurika' za zdravljem!... domeće maja ovamo iz kuće, duvajući u začmali i ugašeni ugarak.

Onda opet kao i prije. Šećka, oteže nogama, diže ih povisoko, a onda ih spušta i stane.

A one, kokoši, onako šćućurene, polako obilaze drva, zalaze i pod streju. Nekoje prilaze k zdjeli s vodom. Neka je od njih, opet, prišla k štali i čeprka — čeprka... Pa dugo tako.

A crna starka privukla se k plotu, i čaporcima izbacuje ispod sebe zemlju. Kopa jamu. Lagano se spušta; stiježe, gnijezdi se.

Odjednom ovamo ispred kuće, iza roglja pijuk. Sitno, sitno, kao diple iz daleka. Samo katkad čuje se nešto okrupno strogo. I dolaze. Po desetero njih. Maleni, čudni, žuti. Trčkaju. A ona među njima. Kvočka. Sva nakostrešena, ljuta. Ni prići ne da k sebi.

— Kvoc-kvoc-kvoc...

— Piju-piju-piju...

Avlija odjednom oživi. I sve im se uklanja s puta. I on, — pijetao. Podiže se, i, nekako žurnije, nestrpljivije odlazi, bježi od njih.

I opet:

— Ko-ko-ko-ko!... i kraj plota se, baš uz drva sakupila četa. A on, pijetao, među njima. Našao, valjda, nešto. Časti ih. I ona, — kvočka — je pošla, potrčala. Pilići su poskakutali za njom. I jedva što je stala uza nj, izvio je on glavu, kresta mu se zatresla, narogušio se, i počeo ju kljunom udarati po glavi. Jedva je pobjegla.

Meni je to bilo tako krivo. A sutradan nam je došla kuma. Moja kuma. Što je mene držala na krstu. Došla i donijela na dar, i to baš meni jednog drugog pijetla. Al, taj, — taj je bio lijep! Sav crven, kao krv, a perje mu se sjajilo, prelijevalo. Osobito na suncu. Kljun mu je žut, — a savijen. A perjanica mu crna. Ugarak. A velik, težak. Onako svezana, teško sam ga mogao i dignuti. Do pasa jedva.

— To je sad tvoj pijevac!... rekla mi je kuma, gledajući me milo: — i nikom ga ne daj!... On je sad tvoj!... I on, moj pijetao ležao je svezanih nogu. Pod naćvama. Pred njim razasuto žito.

— Majo!...

— Šta bi, sine?...

— Odriješi pijetla!...

— 'Oću, sine, 'oću!... sve ona tako govori, a i ne misli, da ga odriješi.

Tek jednog dana odriješiše ga. Maja je uzela veliki ćakin nož, i prerezala mu vezu iznad čaporaka. On se, onako odriješen, podigao, posrnuo, popoišao malo, i opet posrnuo. Onda se opet uspravio, stao, lagano, upravno pošao, i odjednom je skočio na prag. Tu se na čas ustavio, pogledao, ispružio vrat, kukurijeknuo, i skočio u avliju. Kokoši su se uskokotale, kvočka je zakvocala, a stari se pijetao, kao iz neba bačen, stvorio pred njim.

Sreli su se.

Podalje ovamo od drva na čistini stajali su jedan prama drugom. Spustili su krila, povili perjanice, snizili se, spustili glave, ispružili ih i na vratovima im iznikli vijenci od perja. Našušurili se, naoštrili. Sve im se perje odiglo, uspravilo, nakostrešilo... Oči im se zakrvavile. I kreste, kao da su im se jače zacrvenile, obojile...

Zgrabili su se.

Pršti, i kao krši se perje na njima, i jedno po jedno pero odskače, trga se s njih. Ispod njih praši. Frca i rasiplje im se sitni pijesak ispod pandža. Brzo, bjesomučno, s malim, kratkim odmorima zaskaču jedan na drugoga, i sudaraju se žestoko. Sitne pahuljice i po koje jače perce, otkinuto ispod krila, lebdi u ustalasanom zraku oko njih. Sad opet brže, bješnje, bez odmora... Trgaju se i lome... Prašina ih obavila. I dugo tako. Sad, kao da se u njih počeo uvlačiti umor. Snizili se i spustili se jače, niže. Podrhtavaju, drhću, kao da

su omamljeni. Ruše se. Zavaguju. Iz kreste staroga pijetla počela je loptiti krv.

I onda su se počeli kljucati. Nemoćno. Izgubljeno. Već i ne vidi jedan drugog. Kao da su oslijepili...

Još malo, jedan jak sudar, još dva tri pera u zaprašenom zraku, — i stari se pijetao srušio, zadahtao se, proležao jedan čas, a onda se digao, i brzo, grčevito počeo trčati, bježati, posrćući, i rušeći se od umora i nemoći. A mladi pijetao, — moj pijetao, — natiskao se za njim. Spustio je krila, raširio se, i zavagujući udario je na drva. Kao da je obnevidio. Tu se ustavio, kao sabrao se, a onda se uspravio, uzdigao je glavu i zinuo:

— Kukurikuku!...

— — — — — — — — — — —

I opet:

— Ko-ko-ko-ko...

To kvocao novi pijetao. Moj pijetao. Mlad i lijep...

Za njim su se natisle sve kokoši. I starke i mlade. Osobito ona girgasta. Okružile ga, — a on među njima ponosan, sjajan...

A tamo, izvan avlije, bliže stogovima raširila se kvočka. Sjedila je. Pilići su se uvlačili poda nju, uzlazili na nju i lagano je milo kljucali po kljunu...

A uza nju se skupio on. Stari pijetao. Priljubio se kao da nikad više ne će od nje otići. Iščeprkao je jamu, i ugnijezdio se u nju. Sumorno je gledao u sunčan dan. Pokatkad bi samo kvocnuo, kao da bi htio reći:

— Ostario sam ja!... Ostario sam ja!...

A meni ga je, u taj čas, bilo tako, — tako žao...

„NOVOSTI"

Poslije dobro prospavane noći idem ulicom. Raspoložen. Vedar.

Oko mene jutro. I ohladno.

Odjednom preda me jedan moj znanac. Poznanik. Tako, sa ulice, i — ništa više.

— Pardon!... Nešto važno!...

— Molim?...

— Jeste li čitali današnje »Novosti«?...

— Ne! Zašto?...

— Pročitajte ih samo!... izrekao je on važno, tajinstveno, gledajući me duboko posred očiju.

Mene se nešto neprijatno počelo doticati.

— Ja vas ne razumijem!...

— Velim vam, — nastavljao je on proročki, šapatom, prodirući me pogledom, kao da mi saopćuje najveću tajnu, — pročitajte ih!... Samo ih pročitajte!... Vidjet ćete!... završio je on, i zadržavajući još čas svoj čudni, neprijatni pogled na meni, makao se, i pošao.

A ja sam gledao za njim sabirući se i osjećajući, kako se kroza me provlači nešto nalik dalekoj bojazni, iznenađenju, zabuni i brizi, u isti čas.

I mada je i mojoj užoj i široj okolini dobro znano, da ja nikad ne čitam novine, s jednostavnog razloga, što ću ono, što se već dogodilo, i što u njima piše, saznati kad tad, — a da ono, što će se dogoditi, i one same ne znadu, — ja sam ipak, malo kasnije sjedio u kavani. Prvoj, do koje sam došao. Naručio kavu i gonjen neodoljivom radoznalošću, i — »Novosti«.

Da nije, možda, što u vezi sa mnom?

Brzo, letimice, počeo sam okretati listove, i, onako

preko redaka, pregledavati naslove članaka. Jedamput. Onda još jedamput. Al' polaganije, otegnutije, duže. I onda još jedamput, i još polaganije, još otegnutije, i još duže...

Al' ništa.

Opažam, kako se, već podugo, oko moga stola vrze konobar, kao da bi nešto htio.

— Želite li što?...

— »Novosti«!... Ako su, možda slobodne!... Gosti traže!...

To njegovo oblijetavanje oko mene, onda nestrpljivost gostiju, i njihovo čekanje na te »Novosti«, zgrudavalo je u meni mučno osjećanje, kako ja nisam tu samo suvišan, nego, kako smetam. Ali pomisao, da u tim »Novostima« nema ničega, što bi se odnosilo na me, razbijalo je, pomalo, tu zlovolju, i ja sam prestao čitati...

— Platiti!...

A kad sam se našao na ulici, u mislima mi je, odjednom iskrsao onaj moj znanac, njegov važni, pronicljivi pogled, razvaljene oči, i glas čudan, značajan, i kao usudan.

I u tom me je času počela polako sapinjati misao, da bi možda, ipak, u tom broju »Novosti«, moglo biti nešto važno. Važno za me. Lično za me. K toj se misli, kao iz prikrajka, pridruživala druga misao, da, možda, nisam sve dobro pregledao. Da sam, možda, to »važno« preletio pogledom, i da mi je ostalo neopaženo.

Odjednom, i na prečac, i kao u prkos, bez predomišljanja, odlučujem, da taj broj »Novosti« pročitam — sav. Od slova do slova.

I gonjen nečim jakim, nesavladivim ulazim u drugu kavanu. — Kavu!... I »Novosti«!... Današnje »Novosti«!...

Mirno, svijesno, pažljivo, i — kao po nekoj velikoj dužnosti, — počinjem taj broj »Novosti« čitati, — čitati, — čitati... Iz početka. Sasvim iz početka. I sve to, u nekom zgrudanom nastojanju, da mi ne izbjegne ni jedan redak. Ni jedno slovo.

Kod svakog pročitanog retka, u kojem ne nalazim ništa o sebi, odišem blaženo, — a u isti me čas, hvata strah, da ću u drugom nešto naći, što će me pogoditi. Zadesiti. Polagano, sporo redaju se ispred mene reci raznih članaka, rubrika.

Promiču. Kao po koncu. Po meni se talasa nemir protkan tankim uvjerenjem, da će se sve dobro svršiti.

I svršilo se. Dobro se svršilo. Ničega, i nigdje, ni u jednom retku, nije bilo, — što bi se bilo moglo odnositi na me.

Bit će, da se zabunio taj čovjek. Da je u zabludi. Ili, da me je, možda, zamijenio s kim drugim. Sve mi se to ispreplitalo u mislima, dok sam se umiren i pomalo utješen hvatao ulice, koja je vodila u moj stan.

Al' najednom — — —

Jest. Baš, nekako, pri ulasku u kuću, prostrujila je odjednom, kao usijana žica, kroza me jeziva misao, — da možda nije u oglasima, reklamama, dopisivanju nešto, što bi me se moglo ticati...

I kao udaren, pogođen nečim, nadasve neprijatnim, strašnim, zastanem, — i, kao da bježim na vatru, — požurim natrag...

Ulazim i u treću kavanu. Sjedam. Konobar mi donosi kavu.

— I »Novosti«!...

— Žalim, gospodine!...

— Što?...

— »Novosti« ne držimo!...

— Ne?...

— Ne!...

Ispijam kavu na dušak. I teško. I izlazim.

I četvrta kavana...

— Kavu!... I »Novosti«!...

— »Novosti« su u rukama!... izvješćuje me konobar.

Negdje u dno srca osjećam kratak bodac. Počinjem srkati kavu odmjereno, na tenane, i pažljivo zuriti u čovjeka sa izbočenim, prosijedim zatiljkom, kako, tamo negdje za petim stolom drži u rukama »Novosti« čvrsto, gramzljivo, i kako ih čita, čita... I kao da ih nikad dočitati ne će.

Počinjem se vrtiti na stolici. Okretati se oko sebe, kao da tražim pomoć. Na tjemenu zahvatio me je svrbež. Nepodnosiv.

Počinjem se i češati. Pomicati se. Vrpoljiti. I pušiti cigaretu za cigaretom. A u isti čas i osjećati, kako mi se,

negdje u zakutku mozga zakukuljuje mučno i teško uvjerenje, kako taj čovjek još dugo, dugo ne će dočitati taj broj »Novosti«, koji čekam.

Beznađe teško i golemo, što boli, počinje plaziti po meni. I pomisao, — kako ja tu uzalud trošim vrijeme, i sati, kako prolaze utaman, i kako mi se, kao za uvijek, gasi moje dobro raspoloženje i vedrina, — pokreće mi, sa dna duše, gorku žalbu za samim sobom... I u želji, da se tome otmem, da to gušim u sebi, ja se dižem. I odlazim.

A čas kasnije sjedio sam u petoj kavani. I pio i petu kavu. I sav savijen, poguren, i kao skupljen sam u se, grčevito sam držao u ruci »Novosti« i čitao. I tražio, tražio. Tražio, kao da tražim zlato.

Sitni reci raznih oglasa svrstani u još sitnija slova uvijali su se pred mojim očima, i talasali se. Kao na vodi.

I kad mi se i posljednje slovo posljednjeg oglasa i na posljednjoj strani izgubilo s vida, ja sam, nakapan tihom, blaženom utjehom, — što u njima nisam našao ništa ni o sebi, ni za se, — izišao iz kavane... Al' umoran. Težak. I, nekako, bolno svijestan, da je već veliki dio dana ostao iza mene — daleko...

A zašto? Zbog čega? I šta je taj čovjek htio? S razlogom, ili bez razloga? nicala su u meni pitanja protkana s krajičkom daleke i utanjene sumnje, da bi, možda, zbilja mogao imati razloga. Al' kakvog? I što?

Moje povjerenje sama u se počelo se, odjednom, nanovo ljuljati. Napregnuta misao počela je stvarati zaključke. I odluke. Da pitam još koga. Posigurno će tko znati.

— Je li, molim te!...

— Što?

— Jesi li čitao današnje »Novosti«?...

— Jesam!

— A nisi našao, onako, nešto o meni?...

— Ne!... Zašto?...

Sretam drugog, trećeg. I četvrtog. Sretam već i četrdesetog. Idem iz ulice u ulicu. Zalazim i na šetalište. Ustavljam ljude. Čak i žene.

— Možda ste čitali današnje »Novosti«?...

— Ne!... Nisam još dospjela!...

— Molim!...

— Zašto?

— Tako!... Čuo sam, da je u njima nešto, što bi se moglo mene ticati!... Ne znam — — —

— — — — — — — — — — —

A negdje u predvečerje, umoran i izmučen, s ustalasanim živcima, i mučno bolno svijestan, kako mi je glupo, brljivo prošao dan, bez mrvice užitka i zadovoljstva, — prolazio sam ulicom kući, da legnem, i da umrem. Jest, da umrem. Tako mi je bilo.

Na zavijutku u drugu ulicu ja sam se, odjednom, ispravio. Izvio. Sav. I razvaljenim pogledom gledao, kako mi u susret dolazi — on. Jest, — on. Onaj od jutros.

S užitkom, — koji osjeća lovac, kad mu na domak puške iznikne zvijerka, — ja sam ga dočekao.

— Pardon!...

— Molim?...

— Jutros ste me, na prolazu, upozorili, da pročitam današnje »Novosti«?

— Dä!...

— A, molim, zašto?

— Pa, zato, što sam bio siguran, da Vam zato ne će pasti glava s ramena, ako i Vi jedamput u životu pročitate koje novine!... izrekao je on na dušak, lako se naklonio i — pošao...

A ja sam gledao za njim. Kako — to možete misliti.

SADRŽAJ